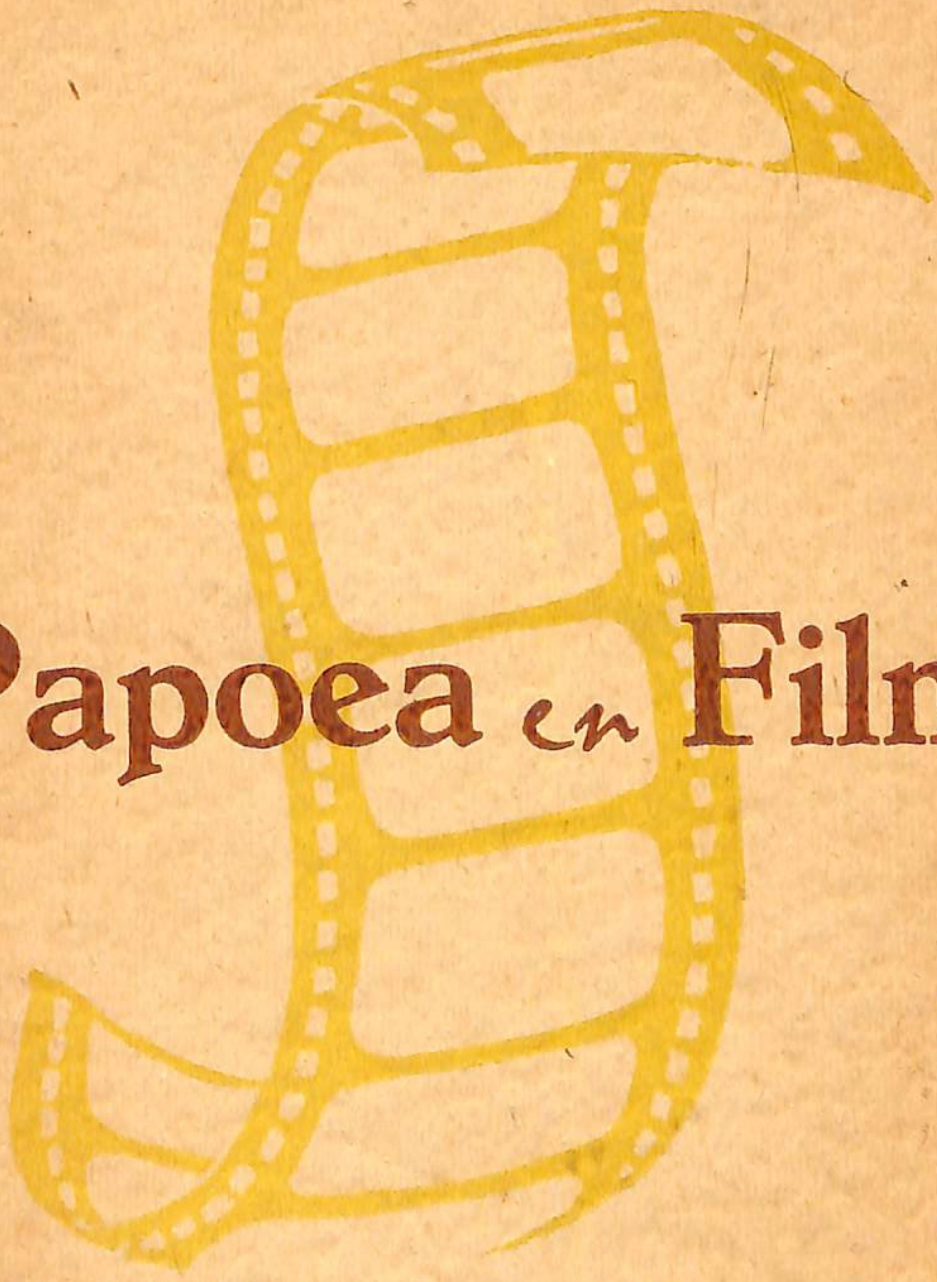
GOUVERNEMENT VAN NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

Papoea en Film

Verslag van een Filmenquête

GEHOUDEN DOOR HET KANTOOR VOOR BEVOLKINGSZAKEN

RAPPORT No. 81 - 1956

T 015

GOUVERNEMENT VAN NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

PAPOEA EN FILM

Verslag van een Filmenquête

GEHOUDEN DOOR HET KANTOOR VOOR BEVOLKINGSZAKEN

DRUK: LANDSDRUKKERIJ, HOLLANDIA

VOORWOORD

In verband met de noodzakelijkheid om een meer aan de toestanden in Nederlands-Nieuw-Guinea aangepaste regeling voor bioscoopbezoek van inheemsen vast te stellen, werd in opdracht van Zijne Excellentie de Gouverneur door het Kantoor voor Bevolkingszaken van april-juni 1956 in Hollandia en andere stedelijke centra in Nieuw-Guinea een filmenquête gehouden, waarvan de resultaten zijn weergegeven in dit verslag.

Aan de verzameling van het materiaal, dat in de volgende pagina's is verwerkt, werd medegewerkt door tal van ambtenaren en particulieren in Nieuw-Guinea, zonder wier medewerking deze filmenquête nimmer zo'n rijke oogst zou hebben opgeleverd.

Voor hun geïnteresseerde en belangeloze medewerking moge ik hun langs deze weg dank zeggen.

Het rapport werd samengesteld door de staf van het Kantoor voor Bevolkingszaken, waarvan ik speciaal wil noemen de wetenschappelijke ambtenaar I Dr. J. Pouwer, die het grootste deel van het materiaal, dat bestond uit interviews met en opstellen van Papoea's, bewerkte.

Hollandia, 15 december 1956.

Het Hoofd van het Kantoor voor Bevolkingszaken,

Dr. J. V. DE BRUIJN.

INHOUDSOPGAVE

		Pagina
A.	Doeleinden van het onderzoek	5
B.	Methode van onderzoek	5—13
C.	Mate en frequentie van filmbezoek	13—15
D.	Waarom niet en waarom wel naar de film	15—20
E.	Het begrijpen van de film	20—35
F.	Eigen uitleg van de film	35—42
G.	Waardering van de film	42—52
H.	Film en sociaal gedrag	62—60
I.	Conclusies en vergelijking met andere gebieden	60—65
J.	Suggesties	65—67

Bijlage I. Aantal bioscoopbezoekers.

Bijlage II. Literatuur.

Bijlage III. Filmvoorschriften in Australisch-Nieuw-Guinea.

A. Doeleinden van het onderzoek

In april van dit jaar gaf Zijne Excellentie de Gouverneur van Nederlands-Nieuw-Guinea in verband met een in bewerking zijnde wettelijke regeling van het inheemse bioscoopbezoek, aan het Kantoor voor Bevolkingszaken te Hollandia de opdracht om een onderzoek in te stellen naar de invloed van hier te lande vertoonde films op het Papoea-publiek en naar een eventueel verband tussen het zien van bepaalde films of filmscènes en bepaalde gedragingen van Papoea's, zowel in als buiten de gelegenheid waar de films vertoond worden. Om objectief te kunnen vaststellen of er sprake is van een bepaalde invloed en om de redenen van bepaalde gedragingen te kunnen achterhalen, was het noodzakelijk gegevens te verzamelen ter beantwoording van de volgende vragen:

1. hoe is de mate en frequentie van het bioscoopbezoek ?
2. welke personen en groepen bezoeken filmvoorstellingen?
3. welke zijn de redenen die leiden tot het al dan niet bijwonen van een voorstelling?
4. wat wordt van de film begrepen ?
5. welke eigen uitleg geeft men aan de film?
6. welke films worden gewaardeerd en welke niet ?
7. hoe gedraagt de Papoea zich tijdens het zien van films; welke zijn de gedragingen die aan het zien van films zouden kunnen worden toegeschreven en is een verband tussen deze gedragingen en de film concreet aanwijsbaar?

In afzonderlijke paragrafen zal getracht worden deze vragen te beantwoorden en daarna conclusies te trekken met betrekking tot de gestelde problemen.
Het verslag eindigt met enige suggesties.

B. Methode van onderzoek

Het is evident dat een onderzoek, wil men betrouwbare conclusies trekken, een zo groot mogelijk gebied moet omvatten en zich over een geruime tijd moet uitstrekken.
Daarom werd door het Kantoor voor Bevolkingszaken aan alle daarvoor in aanmerking komende instanties, corporaties en personen in geheel Nederlands-Nieuw-Guinea om hun medewerking aan de filmenquête verzocht. Het onderzoek strekte zich uit over de maanden april, mei en juni 1956.
Speciale vermelding verdient de voor de enquête ontvangen medewerking van de exploitanten der bioscoopbedrijven „Hollandia-Film" en „Oriënt", die ten behoeve van het onderzoek doorlopende vrijkaarten ter beschikking stelden en gegevens verstrekten over de vertoonde films. In opdracht van de Procureur-Generaal bij het Hof van Justitie werden door de Algemene Politie te Hollan-

dia gegevens verzameld over het aantal Papoea-bezoekers per bioscoop-voorstelling.

Door de Commandant der Zeemacht in Nederlands-Nieuw-Guinea werden voor de gehouden filmenquête artsen in dienst der Koninklijke Marine ingeschakeld.

Gememoreerd dient voorts te worden de medewerking ondervonden van de Beheerder en het personeel van de strafgevangenis te Hollandia-Binnen bij het interviewen van wegens zedendelicten veroordeelden.

Teleurstellend was, dat, met uitzondering van Temboeni, van de Afdeling West Nieuw-Guinea, met belangrijke bioscoopcentra als Sorong en andere NNGPM-nederzettingen, alsmede Sorong-Doom en Manokwari, geen informaties werden ontvangen. Van de zijde van de Protestantse Zending werd medewerking verleend door het onderwijzend personeel van de Primaire Middelbare School (P.M.S.) en Lagere Technische School (L.T.S.) te Hollandia (Kota Radja). Van de R.K. Missie werden geen gegevens ontvangen.

Behalve door de drie leden tellende staf van het Kantoor voor Bevolkingszaken (K.B.Z.) werden door de navolgende personen gegevens verzameld:

J. Aalders, Hoofdverpleegster te Hollandia.

S. C. Aarts, Hoofd van de Gouvernements Lagere School te Temboeni.

P. van Diest, Adjunct Administratief Ambtenaar (A.A.A.) te Merauke.

J. H. Dröse van de afdeling Pharmaceutische Verzorging te Hollandia.

L. Dubbeldam, Adjunct Administratief Ambtenaar (A.A.A.) te Enarotali.

H. Heines, Directeur van de Lagere Technische School (L.T.S.) te Hollandia.

Luitenant ter zee-arts C. G. B. Hölscher te Hollandia.

Mevr. A. de Kater, lerares kursus Nederlands van het C.W.N.G. (Christelijke Werknemersverbond Nieuw-Guinea).

Luitenant ter zee-arts C. H. Kerlen te Fakfak.

J. van Ketten, wnd. Hoofd van de afdeling Bestrijding Kindersterfte te Hollandia.

D. Lunter, Vlootaalmoezenier te Sorong.

De heren J. I. M. Luttikhuis en R. Scipio, kursisten van het Opleidings-Instituut voor ambtenaren in de Bestuurs- en Administratieve dienst te Hollandia.

M. A. Meis, Hoofd van de Onderafdeling Vorming van de Afdeling Politie van de Dienst van Binnenlandse Zaken te Hollandia (Base G).

H. J. Moes, secretaris van het Christelijke Werknemersverbond Nieuw-Guinea (C.W.N.G.).

H. Roeters, Directeur van de Primaire Middelbare School te Hollandia.

H. van der Sluys, Directeur van de Opleidingsschool voor Inheemse Bestuursambtenaren (Osiba) te Hollandia.

T. A. M. van der Vaart, Commandant Maritieme Middelen te Kaimana.

F. Wiegers, Hoofdcommies op het Kantoor voor Bevolkingszaken (K.B.Z.) te Hollandia-Binnen.

Het verzamelde materiaal is als volgt in te delen:

1. Interviews met en het waarnemen van Papoea bioscoopbezoekers door enquêteurs, die hen daartoe naar de voorstellingen vergezelden. Meestal bestond er tussen de enquêteurs en de informanten een zekere vertrouwelijke relatie, die aan de interview-situatie ten goede kwam.
   De interviews werden meestal afgenomen vlak na afloop van de voorstelling, soms één of twee dagen daarna. Het aantal afgenomen interviews bedraagt 51, betrekking hebbend op 19 hoofdfilms met het daarbij vertoonde voorprogramma. Het merendeel der informanten had de driejarige dorpsschool doorlopen. Hun leeftijd varieert tussen ongeveer 20 en 30 jaar.
2. Interviews door Dr. J. Pouwer, lid van de staf van het Kantoor voor Bevolkingszaken, met wegens zedendelicten veroordeelden, die in de strafgevangenis te Hollandia verblijven. Het aantal ondervraagde personen bedroeg 21. Het merendeel van hen wordt gevormd door abituriënten van de dorpsschool. Met twee uitzonderingen varieert hun leeftijd tussen 20 en 30 jaar.
3. Opstellen van inheemse kursisten van de Centrale Opleidingsschool van de Algemene Politie te Hollandia, die een opleiding voor politieagent tweede klasse volgen. De leeftijd van deze leerlingen met de rang van veldwachter varieert tussen ca. 20 en ca. 35 jaar. Er werden 134 opstellen ontvangen over totaal 8 bioscoopfilms van 40 kursisten, die vrijwel allen de 3 leergangen van de dorpsschool doorlopen hadden.
4. Opstellen van de leerlingen van de Bestuursschool. Het merendeel van deze opstellen heeft geen betrekking op bepaalde films, doch handelt over het filmvraagstuk in het algemeen. Het aantal opstellen bedraagt 14. Hun vooropleiding bestaat uit Vervolgschool, Algemene Lagere School (A.L.S.) of Primaire Middelbare School (P.M.S.).
5. Opstellen van de leerlingen van de P.M.S. te Hollandia (Kota Radja). In deze opstellen wordt zowel over bepaalde aldaar door de Afdeling Bevolkingsvoorlichting vertoonde films die een educatief karakter dragen of dienen tot vermaak, als over de film in het algemeen gesproken. Zij hebben niet bepaalde bioscoopfilms tot onderwerp. Elke leerling van de drie klassen maakte een opstel; 67 opstellen werden ingeleverd. De leeftijd van de leerlingen varieert tussen 14 en 18 jaar. Zij allen hebben de vervolgschool doorlopen.
6. Opstellen van de leerlingen van de L.T.S. te Hollandia (Kota Radja). Voor deze categorie gelden dezelfde opmerkingen als onder 5 gemaakt, met dien verstande dat de leeftijd van de leerlingen ca. 14 á 15 jaar bedraagt en de opstellen afkomstig zijn van de leerlingen van de tweede klasse. Het aantal ontvangen opstellen bedraagt 42.
7. Opstellen van de kursus Nederlands, georganiseerd door het C.W.N.G. Zij handelen alle over bepaalde bioscoopfilms. Het aantal ingeleverde opstellen bleef beneden de verwachtingen en bedraagt 8. Met één uitzondering is de leeftijd van de schrijvers ca. 21 jaar.

8. Incidentele opstellen, t.w. opstellen gemaakt door drie volwassen mannen van Ifar Besar, die tijdelijk te Kota Radja verbleven. Zij zijn abituriënten van de dorpsschool.
9. Losse schriftelijke en mondelinge gegevens van niet-inheemse personen, die op een of andere wijze in aanraking zijn gekomen met inheemse bezoekers van filmvoorstellingen.
   In deze rubriek zijn ook enige gegevens over keroscoopvoorstellingen in het Wisselmeren-gebied begrepen.
10. Opgaven van het aantal Papoea's dat in de periode liggende tussen 17 maart en 1 juli van dit jaar de bioscoopvoorstellingen te Hollandia bezocht. Deze gegevens werden ons bereidwillig verstrekt door het Hoofd van de Centrale Recherche, in opdracht van de Procureur-Generaal bij het Hof van Justitie, dat daartoe een politieagent posteerde bij elke voorstelling.
11. Vergelijkende gegevens over de reacties op films en lichtbeelden, vertoond in het Zuid Pacific gebied, Z.O. Azië en Afrika, bijeengebracht door de staf van het K.B.Z., terwijl een ander deel dezer gegevens werd ontvangen van de Social Development Section der Research Council van de South Pacific Commission.
    Waar laatstbedoeld materiaal eerst ontvangen werd, toen de enquête reeds ten einde liep, kon jammer genoeg voor het eigenlijke onderzoek maar weinig gebruik worden gemaakt van deze belangrijke gegevens uit andere onderontwikkelde gebieden.

Dit materiaal werd bestudeerd door de staf van het K.B.Z., die op grond daarvan het rapport samenstelde.

Voor het onderzoek is geen gebruik gemaakt van enquête-lijsten daar de waarde ervan voor het onderhavige onderwerp en met het oog op de aard en cultuur van de bevolkingsgroepen die bij het onderzoek waren betrokken, zeer twijfelachtig is.

De onbetrouwbaarheid van de questionnaire-methode is onlangs duidelijk gebleken uit een film-enquête gehouden in Engeland, waaraan 50.000 kinderen deelnamen. Een der uitkomsten hiervan was, dat naar rangorde van waardering het genre van cowboyfilms door de kinderen onderaan geplaatst werd. Dit gegeven is echter in scherpe tegenspraak met een andere uitkomst van dit onderzoek, n.l. dat Roy Rogers, de held van de cowboy-films, als een der meest geliefde acteurs werd beschouwd. *) Kennelijk hebben de kinderen in het eerste geval een antwoord gegeven, dat geïnspireerd is op bestaande fatsoensnormen, maar niet op de werkelijkheid.

Het vrije gesprek, nauwkeurige waarneming en uitleg van gedragingen verband houdend met de film, alsmede het uitlokken van spontane, niet geleide reacties in vrije opstellen zijn te prefereren boven een door middel van bepaalde

*) Zie het artikel „The movies children like best" in het tijdschrift „Realité's" — Parijs, no. 45, aug. '54.

vragen gerichte methode, hoewel uiteraard door hen die aan het daadwerkelijke onderzoek hun medewerking verleenden, bepaalde vraagpunten in het oog zijn gehouden.

Bij het interviewen van informanten, die de enquêteur niet goed kenden, moest veelal een zekere weerstand worden overwonnen. Men voelde zich weinig op zijn gemak en beschouwde de ondervraging als een zekere afkeuring van het bezoeken van de bioscoop door autochthonen. Te Hollandia richtte een enquêteur zich na een bioscoopvoorstelling tot twee hem niet bekende Papoea-bezoekers, met wie hij een kort gesprek aanknoopte over de film die men net gezien had. Na dit gesprek vertrok de enquêteur huiswaarts, waarbij hij nog even aankeerde bij het nabijgelegen politiebureau om te telefoneren. Het gevolg hiervan was even onvoorzien als leerzaam. De volgende ochtend ontbraken de twee Papoea-bezoekers op het werk. In plaats daarvan waren zij beduusd en met angst in het hart naar hun raadsman gegaan om te informeren wat zij hadden misdreven: zij waren in de bioscoop geweest, een hun onbekende had hen over de film ondervraagd en was toen naar het politiebureau gegaan!

Een andere enquêteur nestelde zich tijdens een filmvoorstelling naast een groep Papoea's en maakte een praatje over het bezoeken van filmvoorstellingen. Bij het einde van de film haastten zij zich om zo snel mogelijk de zaal te verlaten en bleef de enquêteur zonder enig informant.

Na deze ervaringen werd voor de interview-methode gebruik gemaakt van informanten, die speciaal werden uitgenodigd voor een gratis bioscoopbezoek.

Zoals uit bovenstaande opsomming van het ontvangen materiaal blijkt, is vooral de jongere generatie van de inheemse bevolking — om de gedachten te bepalen tot ca. 35 jaar — bij het onderzoek betrokken geweest. Deze beperking vindt zijn verklaring in het feit, dat de ouderen slechts zelden de filmvoorstellingen in bioscopen bezoeken.

Verder blijkt, dat het merendeel van de gegevens verzameld is in de stedelijke centra, met name in Hollandia, om de eenvoudige reden dat filmvoorstellingen buiten deze centra slechts incidenteel en lang niet in alle gebieden voorkomen. In deze streken worden in toenemende mate lichtbeelden met mondelinge explicatie vertoond door de Afdeling Bevolkingsvoorlichting van de Dienst van Culturele Zaken. Aangezien het onderzoek primair in dienst is gesteld van een wettelijke regeling van het bioscoopvraagstuk, zijn de reacties op de vertoning van lichtbeelden nauwelijks in studie genomen. Een bestudering hiervan ligt trouwens meer op de weg van de Afdeling Bevolkingsvoorlichting.

Tenslotte kan worden opgemerkt, dat met uitzondering van de categorie informanten, genoemd onder 4, 5 en 6, de opleiding van het overgrote deel van de bij het onderzoek betrokken inheemsen zich beperkt heeft tot de driejarige dorpsschool. Personen zonder enige scholing zijn hoge uitzondering.

Het totaal aantal inheemse personen dat schriftelijke of mondelinge inlichtingen verschafte, bedraagt 241. Deze zijn in te delen naar de volgende categorieën:

I.	Geslacht: mannelijk	223
	vrouwelijk	18
II.	Burgerlijke staat: gehuwd	55
	ongehuwd	186
III.	Verblijfplaats:	
	Permanent in stedelijke centra	217
	Tijdelijk in stedelijke centra	9
	Dorpen in de onmiddellijke omgeving van stedelijke centra	15
IV.	Godsdienst: Protestant	229
	Rooms Katholiek	9
	Islam	2
	Inheems	1
V.	Beroep, functie:	
1.	Leerling: Bestuursschool Hollandia	13
	P.M.S. Hollandia	67
	L.T.S. Hollandia	41
	lasser, Hollandia	1
	douane, Hollandia	1
	kampongverzorgster, Hollandia	2
2.	Onderwijzer	1
3.	Laborant D.G.Z.	1
4.	Dorpshoofd	1
5.	Opzichter R.W.D.	2
6.	Politieagent	44
7.	Mantri financiën	1
8.	Ziekenoppasser	3
9.	Apotheekbeambte	3
10.	Chauffeur	1
11.	Gouvernementsmarine	1
12.	Winkelbediende	1
13.	Bakkersknecht	1
14.	Metselaar	1
15.	P.T.T.	2
16.	Huisbediende	17
17.	Arbeider bij diverse diensten en bedrijven	17
18.	Arbeider op contract van één jaar	5
19.	Geen beroep of functie	8
20.	Beroep of functie niet bekend	6
VI.	Streek van herkomst:	
1.	Humboldt-Jotefabaai	24
2.	Sentanimeer	26
3.	Nimboran	4
4.	Tanah-Merahbaai	3
5.	Sarmi	19

6.	Waropen	2
7.	Mooreiland	1
8.	Wandammenbaai-Windesi	9
9.	Ransiki	1
10.	Manokwari (geen verdere aanduiding)	4
11.	Hattam	1
12.	Karoon	2
13.	Seroei	11
14.	Biaks cultuurgebied	70
15.	Sausapor	1
16.	Moj (Makbon)	1
17.	Sorong (zonder verdere aanduiding)	3
18.	Radja Empat	8
19.	Teminaboean en omgeving	6
20.	Ajamaroegebied	1
21.	Inanwatan-gebied	13
22.	Bintoeni-gebied (Arandai)	1
23.	Roembati	2
24.	Fak-Fakse	6
25.	Babo	3
26.	Bombaraj	1
27.	Kaimana'se	2
28.	Mimika	4
29.	Asmat	1
30.	Frederik Hendrikeiland	1
31.	Merauke	1
32.	Moejoe	2
33.	Herkomst niet bekend	6

Toelichting. Ad 1. Het grote overwicht van mannelijke personen die in het onderzoek werden betrokken is in de eerste plaats het gevolg van het feit, dat het aantal mannelijke bezoekers van filmvoorstellingen belangrijk groter is het aantal vrouwelijke, omdat het aantal mannelijke inheemsen dat in de stedelijke centra verblijft houdt, het aantal vrouwelijke verre overtreft *), terwijl voorts de man zich meer in het openbare leven beweegt dan de vrouw. In de tweede plaats bestond de groep van enquêteurs voornamelijk uit mannen en wel van Nederlandse landaard. Deze beide factoren hebben het contact met vrouwelijke inheemsen sterk bemoeilijkt.

Ad II. Ook het overwicht van ongetrouwden op getrouwden laat zich verklaren uit de bevolkingssamenstelling in stedelijke centra, terwijl bovendien, zoals reeds is opgemerkt, jongeren meer de filmvoorstellingen bijwonen dan

*) Volgens het rapport inzake Nederlands-Nieuw-Guinea over 1955 aan de V.N. verblijven er in Hollandia 1758 mannelijke personen boven 18 jaar en 518 vrouwelijke personen boven 18 jaar. Een verhouding dus van 3,5 : 1.

ouderen. In 1953 werd aangenomen dat een vijfde van de Papoea-werkers in Hollandia gehuwd was **). Verder zijn, zoals vanzelf spreekt, alle leerlingen van de P.M.S. en de L.T.S. ongehuwd evenals het merendeel van de leerlingen van de Bestuursschool.

A d III. Als maatstaf voor het begrip permanent is genomen: een verblijf van een jaar of langer in de stedelijke centra. Aangezien het onderzoek in het bijzonder gericht was op hen voor wie de mogelijkheid openstaat om regelmatig filmvoorstellingen bij te wonen, overweegt het aantal permanent in de stedelijke centra vertoevende informanten.

A d IV. Het aantal Protestantse informanten overtreft verre het aantal Rooms Katholieke. Hiervoor zijn enkele redenen aan te wijzen. Verreweg het grootste deel der gegevens werd verzameld te Hollandia, alwaar de meeste informanten afkomstig zijn uit overwegend Protestantse delen van Nieuw-Guinea. Tengevolge van historische en culturele oorzaken zijn zij veelal intensiever met de Westerse cultuur in aanraking gekomen en hebben daarom een groter quantum permanent in de stedelijke centra verblijvende Papoea's opgeleverd dan de gebieden waarvan de R.K. informanten afkomstig zijn. Voorts werden van R.K. zijde geen gegevens met betrekking tot de filmenquête ontvangen.

A d V. Deze staat is niet representatief voor de verdeling der in de stedelijke centra verblijvende inheemsen over de door hen uitgeoefende beroepen en functies. Beroep en functie werden genoteerd voor het onderzoeken van een eventueel verband tussen het begrijpen en waarderen van films en het beroep of de functie van de informanten.

A d VI. In verband met een eventuele correlatie tussen inheemse cultuur en het begrijpen, uitleggen en waarderen van films zijn de informanten niet gegroepeerd naar bestuurlijke maatstaven, maar naar cultuur.
Uit dit overzicht blijkt dat Noord Nieuw-Guinea in de filmenquête goed is vertegenwoordigd. Met name geldt dit — naar volgorde van belangrijkheid — voor het Biaks cultuurgebied, voor de bevolking van het Sentanimeer, de Humboldt-Jotefabaai, Sarmi en Seroei.
De Nimboranstreek is slecht vertegenwoordigd.
Gaande van Sorong naar het zuiden wordt het beeld steeds ongunstiger, niet in de laatste plaats tengevolge van het feit, dat van Sorong in het geheel geen en van Merauke slechts weinig gegevens werden ontvangen. Ter oriëntering moge evenwel dienen, dat volgens het rapport Lucas, dat betrekking heeft op Hollandia, uit welk reservoir de filmenquête de meeste gegevens heeft geput, een derde van het aantal Stads-Papoea's in 1953 afkomstig was van de Geelvinkbaai, met name uit Biak. In volgorde van belangrijkheid volgen dan de districten Demta en Sentani van de onderafdeling Hollandia en de onderafdelingen Sarmi en Nimboran.

**) Zie Lucas' Rapport betreffende een onderzoek naar de sociale omstandigheden van de Stads-Papoea's te Hollandia. Gestencild exemplaar, pag. 20.

Met uitzondering van de Nimboranstreek is er dus wel enige overeenkomst tussen de getalsverhoudingen van beide enquêtes ten aanzien van de streek van herkomst.
Telt men de informanten van de filmenquête, afkomstig van het Biaks cultuurgebied en van Seroei bij elkaar op, dan bedraagt dit aantal ook ongeveer een derde van het totaal.

Ten aanzien van alle categorieën kan nog worden opgemerkt, dat geen gebruik is gemaakt van de sampling-methode. De beschikbare tijd en de daartoe vereiste staf van medewerkers ontbraken ten enenmale.

C. Mate en frequentie van filmbezoek

Reeds uit de vorige paragraaf — en meer nog uit de volgende — blijkt en zal blijken dat de Papoea zelden de bioscopen bezoekt. Niet zo zeer vanwege de kosten, doch meer nog omdat hij zich in het film-milieu niet thuis voelt. Uitdrukkelijk kon geconstateerd worden, dat niet de zeer kort in de grote plaatsen verblijvende (bijv. contract-koelies) doch voornamelijk de zich ter plaatse definitief gevestigd hebbende groepen, en dan nog meestal de minder gereserveerde als de Biakkers en Seroeiers, de bioscoop bezoeken. Het valt op dat inwoners van nabij de stad gelegen dorpen — men denke aan Kajoe Poelau — veel minder naar de bioscoop gaan. Anderen gaan slechts enige malen 's jaars een film zien, onverschillig welke, al bestaat er wel voorkeur voor bepaalde soorten films (zie paragraaf G). Is de vrije-tijds-besteding in de Westerse wereld een probleem, op Nieuw-Guinea, in de steden kan het een probleem worden, omdat er nog zo weinig mogelijkheden zijn voor de Papoea om zijn vele vrije tijd te vullen.
Het bezoeken van een filmvoorstelling wordt beïnvloed door: a) de financiële situatie van betrokkene, b) de afstand van huis of werk tot de bioscoop, c) de stemming van betrokkene, d) de mentaliteit van betrokkene.
Vrouwelijke Papoea's komen vrijwel nooit in de bioscoop; de enkele die tijdens de enquête-periode werden opgemerkt, kunnen gerekend worden tot de „moderne intelligentsia", bijv. leerling-verpleegsters. Papoese kinderen ziet men ook zelden bij de filmvertoningen; een uitzonderlijk geval was een voorstelling te Hollandia-Binnen, toen zich onder de circa 160 Papoea-bezoekers 40 kinderen bevonden.
In de periode van het onderzoek werden per week twee films vertoond, èn te Hollandia èn te Hollandia-Binnen; sedertdien is dit vermeerderd tot vier verschillende films wekelijks. Uit een als bijlage I opgenomen, door het KBZ samengestelde staat blijkt wel, dat in de meeste gevallen het aantal Papoea-bezoekers slechts een klein deel uitmaakte van het totaal aantal bioscoopbezoekers. Verder blijkt dat steeds de eerste voorstelling 's avonds meer Papoea's trok dan de tweede. Ook trekt blijkbaar in de laatste dagen van de maand en in de eerste helft van de volgende de bioscoop meer Papoea's dan daarna, stellig een gevolg van ruimere geldmiddelen vóór de 15e. Voorts kan gecon-

cludeerd worden dat de bioscoop te Hollandia-Binnen meer Papoea-bezoekers trekt dan de beide bioscopen te Hollandia(Haven). Helaas is het cijfermateriaal niet geheel betrouwbaar gebleken, en niet volledig. Toch kan uit de beschikbare cijfers worden genoteerd:

1. het hoogste en laagste percentage Papoea-bezoekers, respectievelijk te Hollandia-Binnen en Hollandia, zijnde 80 en 0, respectievelijk 65 en 1,3. Over het algemeen is het cijfer voor Hollandia-Binnen aanmerkelijk hoger dan voor Hollandia. Zo werden te Hollandia-Binnen 44 voorstellingen, met in totaal 9010 bezoekers, bezocht door 2800 Papoea's, d.w.z. ± 31% van het totaal aantal bezoekers. In Hollandia werden 27 voorstellingen door 4240 bezoekers bijgewoond, waarvan 315 Papoea's waren, d.w.z. ± 7,5% van het totaal aantal. Wij zien dus dat te Hollandia-Binnen gemiddeld per voorstelling 205 bezoekers aanwezig zijn, tegen 157 bezoekers te Hollandia; van hen zijn respectievelijk 64 en 12 van inheemse landaard.
   Voor de redenen waarom het percentage van de Papoea bioscoopbezoekers te Hollandia-Binnen zoveel hoger is dan dat te Hollandia, moge worden verwezen naar pag. 19.

2. dat 71 voorstellingen tezamen 3115 Papoea-bezoekers trokken gedurende 3½ maand. In deze periode vonden nog 47 voorstellingen plaats waarvan ons geen of slechts gedeeltelijk gegevens bekend zijn.
   Het valt te betreuren, dat door onvolledige opgaven van de Politie inzake het Papoea-bioscoopbezoek niet meer betrouwbare conclusies uit het cijfermateriaal kunnen worden getrokken.
   Als wij echter stellen, dat deze 47 voorstellingen percentsgewijs evenveel Papoea's trokken als de eerdergenoemde 71 voorstellingen, zouden in bedoeld tijdvak totaal 3115 + 2068 = 5183 Papoea's filmvoorstellingen te Hollandia en Hollandia-Binnen hebben bijgewoond. Per jaar zou dit resulteren in totaal 12/3,5 x 5183 = 17622 Papoea-bioscoopbezoekers voor beide stadsgedeelten.
   In maart 1956 — over recente cijfers wordt niet beschikt — waren te Hollandia en Hollandia-Binnen woonachtig totaal 1758 volwassen mannen (18 jaar en ouder), hetgeen zou betekenen, dat ieder volwassen mannelijke Stadspapoea gemiddeld 10 keer per jaar de bioscoop bezoekt. In werkelijkheid is dit echter minder, aangezien ook van de groep mannen beneden de 18 jaar (518) vooral van de categorie van 14—18 jaar, een deel zeker de openbare filmvoorstellingen frequenteert.
   Ook zal dit gemiddelde worden gedrukt door Papoea's uit de baaidorpen Kajoe Batoe, Kajoe Poelau, Tobati en Enggros, die de bioscoop bezoeken. Uit het onderzoek is gebleken, dat het bioscoopbezoek uit deze baaidorpen (zie pag. 13) en dat van de vrouwen en meisjes in de stad (resp. 518 en 528, zie ook pag. 11) slechts minimaal is.
   Het onvolledig statistisch materiaal laat in dit opzicht slechts de conclusie toe, dat de mannelijke stadspapoea gemiddeld zeker niet meer dan 10 keer

per jaar de bioscoop bezoekt. Nemen we de mannelijke en vrouwelijke volwassenen tezamen (2276), dan bedraagt het gemiddelde 7 per jaar.
Aangenomen mag dus wel worden, dat er geen sprake is van een onverzadigbare honger naar films en een frequenteren van de bioscoop door Papoea's (vgl. ook pag. 14).

D. Waarom niet en waarom wel naar de film

De vorige paragraaf van dit verslag werpt de vraag op, hoe het komt dat vele in stedelijke centra vertoevende Papoea's voorzover de filmprogramma's hen niet aangeboden worden — en dan nog laat zich de vraag stellen — slechts incidenteel of in het geheel niet filmvoorstellingen bijwonen. En wat zijn de beweegredenen van hen die wèl naar de bioscoop gaan?
Op grond van de verzamelde gegevens en inlichtingen kan worden vastgesteld, dat de in stedelijke centra verblijvende Papoea andere moderne en traditionele waarden hoger schat dan de film.
Het is niet zozeer, dat hij niet over voldoende contanten beschikt om een bioscoopvoorstelling bij te wonen, hoewel zoals vanzelf spreekt deze factor ongetwijfeld een rol speelt voor de Papoea in de stad, die pas sinds enige jaren in de draaikolk van de geldeconomie is terecht gekomen, terwijl hij veelal slechts zeer gedeeltelijk of in het geheel niet op een geldloze zelfvoorziening kan terugvallen.
Het is veeleer zo, dat hij het verdiende geld liever aan andere meer tastbare, al dan niet voor zijn bestaan nuttige zaken zoals kleding, ijzerwaren, levens- en genotmiddelen uitgeeft. Men kan wel spreken van honger naar geld en goederen, maar niet van een felle begeerte naar films. De film is in tegenstelling tot geld en goederen, geen telkens weerkerend onderwerp van gesprek. Een bediende te Hollandia, die ƒ 60,— per maand verdient en voeding alsmede dienstkleding vrij heeft, bleek wel over een dure, gloednieuwe fiets te beschikken, die hij zelden gebruikt, maar bezocht tijdens de drie jaar die hij in de stad doorbracht, slechts zeer sporadisch de bioscoop. Een andere jongeman die veel geld verdient met het verkopen van zeevis, flaneert wel door de stad en langs het strand met een duur fototoestel, dat hoofdzakelijk dient om zijn prestige te verhogen, maar bleek filmvoorstellingen slechts incidenteel bij te wonen. Velen geven ook de voorkeur aan een of meer flessen bier boven het zien van een film, zoals er ook zijn die liever met hun vrienden in genoegelijke kout te voet grote afstanden afleggen langs de geaccidenteerde wegen in Hollandia dan dat ze in een bus verspreid moeten gaan zitten en staan. Louter het urenlang gadeslaan van de bedrijvigheid in en rond de winkels, zonder iets te kopen, heeft op velen meer aantrekkingskracht dan het zien van een film. Nog zeer onlangs is dit feit ook bij de Kapauko van de Wisselmeren gebleken. Het is zeer waarschijnlijk dat bewoners van de dorpen in de Humboldt-Jotefabaai die, zoals uit

het onderzoek gebleken is, zeer incidenteel de bioscoop bezoeken, er de voorkeur aan geven in hun vrije tijd zich te wijden aan de genoegens van de, bovendien nog lucratieve, visvangst. Zelfs de bewoners van het nog geen half uur varen van de bioscoop verwijderde dorp Kajoe Poelau, die als niet onbemiddeld te boek staan en waarvan velen overdag in de stad werkzaam zijn, zien weinig films.

Een bioscoopexploitant die enige jaren geleden in de onmiddellijke omgeving van de verblijven der Stadspapoea's te Hollandia speciaal voor hen bedoelde filmvoorstellingen gaf, moest weldra zijn pogingen staken wegens gebrek aan belangstelling.

Mimikaanse contractarbeiders die voor een jaar in Hollandia vertoeven, trommen, zingen en dansen elke Zaterdagavond tot diep in de nacht, hebben er 's Zondags minstens twee uur lopen voor over om zich aan het Hamadi-strand te vermaken, maar vertonen zich zelden in de bioscoop. De hard werkende en spaarzame Moejoe'ers die tijdelijk dan wel permanent in Merauke en Hollandia verblijven, schaffen zich allerlei zaken aan maar lopen de bioscoop voorbij.

Een groot deel van de vrije tijd van vele Stadspapoea's wordt besteed aan het voetbalspel, een van hun grote hartstochten, ongeacht de streek van herkomst. Niemand van de 22 in de strafgevangenis te Hollandia geïnterviewde personen verzocht tijdens de gesprekken om vertoning van films, maar wel maakten enigen zich tot tolk van de bij de aldaar verblijvende jongeren gekoesterde wens om in staat te worden gesteld het voetbalspel te beoefenen.

Hoewel dus niet gezegd kan worden dat de af te leggen afstand een van de bepalende factoren is voor het bioscoopbezoek, kan wel worden opgemerkt, dat — vooropgesteld dat iemand de behoefte gevoelt om naar de bioscoop te gaan — de afstand dán mede door hem in aanmerking wordt genomen.

Veel meer dan de afstand in letterlijke zin is de afstand in overdrachtelijke zin een factor van gewicht. Een film, waarvan men de taal niet verstaat — Maleise onderschriften ontbreken —, die allerlei situaties, gebeurtenissen en figuren vertoont die men niet thuis kan brengen, zodat beeldvorming (die volgens filmdeskundigen en onderzoekingen in onze Westerse wereld primair is) caleidoscopisch wordt doorbroken zonder dat het secundaire hulpmiddel van het woord de toeschouwer te hulp komt, een dergelijke vertoning is voor hem geen film meer, maar een verzameling onsamenhangende en slechts gedeeltelijk verstaanbare beelden. In de volgende paragrafen wordt op deze constatering nader ingegaan, maar het is duidelijk dat een dergelijke stand van zaken weinig stimulerend werkt op het filmbezoek.

Verder is er niet alleen afstand tussen de inheemse toeschouwer en de film, maar ook tussen hem en het niet-inheemse bioscooppubliek, dat het inheemse als regel in aantal overtreft, terwijl ook de Westerse sfeer van een bioscoopgebouw afstand kan scheppen. Waar, zoals in het bioscoopgebouw van „Hollandia-film" te Hollandia, het inheemse publiek een minderheid vormt die nauwelijks opvalt, zit het ietwat bedremmeld op een stoel en kijkt gelaten toe. Daarentegen is de houding van de Papoea's in het ISAN-gebouw te Hollandia-Binnen — een veel onogelijker zaal die aan de inheemse gemeenschap toebehoort — zelfbewuster en reageren zij hoorbaar en zichtbaar op de film vooral wanneer zij daar een meerderheid vormen. *) In een volledig voor hen vertrouwde omgeving zoals in de internaten te Kota Radja klinkt tijdens filmvoorstellingen telkens luid gejoel en gefluit op. In de bioscopen te Hollandia komt dit zelden voor. Waar de toestand veelal zo is, dat inheemsen en niet-inheemsen na afloop van het werk ieder hun eigen weg gaan en hun eigen vertier zoeken, kan men verwachten dat er in de gelegenheden en plaatsen waar beide groepen elkaar ontmoeten — apartheid is hier onbekend — als het strand, het restaurant, de winkel, de openbare weg, de bioscoop, een zekere afstand blijft bestaan, die bij sommige inheemsen de mening doet postvatten dat „de grote bioscoop" van „Hollandia-film" te Hollandia bestemd is voor de recreatie van niet-inheemsen. Er zijn zelfs inheemsen, werkzaam in de Europese woonwijken van Hollandia (Dok V), die op de bus stappen naar Hollandia-Binnen om daar in het hun bekende en vertrouwde ISAN-gebouw dezelfde film te gaan zien, die ze veel dichter bij huis ook kunnen aanschouwen.

In dezelfde richting wijst de opvatting van sommige informanten, dat zij wel graag een film zien, maar niet graag in de zaal zitten. In Merauke staan vele inheemsen buiten de zaal waar een film vertoond wordt, zich te verdringen om door de kieren van het gordijn iets van de film te zien. De reden hiervan behoeft niet alleen te zijn, dat zij niet willen of niet kunnen betalen, maar kan evenzeer schuilen in de opvatting, dat het zitten in een bioscoopzaal meer bij de vreemdeling past dan bij hen.

Het besef van afstand in figuurlijke zin leeft het sterkst bij de Papoea's die als contractarbeiders slechts één jaar in de stad vertoeven, met name bij hen die voordien nauwelijks met de stedelijke sfeer vertrouwd zijn geraakt, omdat zij zelden of nooit zich buiten de grenzen van hun woongebied hebben begeven. Seroeiers en Biakkers, van huis uit aan zwerven en trekken gewend, bewegen zich gemakkelijker in de stad dan b.v. Mappiërs en Mimikanen, die meer een „plattelands"-mentaliteit hebben. Laatstgenoemden nemen een meer afwachtende houding aan. Worden hun filmvoorstellingen gratis en dicht bij huis aangeboden dan komen zij wel, hoewel toch ook minder dan de anderen (zie b.v. in Bintoeni), maar zij nemen niet spoedig het initiatief om op eigen gelegenheid de bioscopen te bezoeken. Zo doet zich dus het merkwaardige verschijnsel voor, dat de arbeidscontractanten met een „plattelands"-mentaliteit, die veel minder hun vrije tijd kunnen vullen met bezoeken aan vrienden en familie, met het aanleggen van tuinen, het maken van prauwen, e.d. dan de meer verstedelijkte Papoea's, desondanks weinig of in het geheel niet ter tijdpassering in de bioscopen te vinden zijn.

*) Nagekomen berichten uit Sorong betreffende filmvoorstellingen voor Aziatisch personeel van de NNGPM, waaronder zich ook zeel vele Papoea's bevinden, bevestigen deze waarnemingen.

Het aantal personen dat niet de bioscoop bezoekt op grond van godsdienstige bezwaren, is gering.
De Papoea's die wèl, al dan niet incidenteel, bioscoopvoorstellingen bijwonen, geven hiervoor vrijwel eenparig als reden op: „tjari ramai", een gezegde dat moeilijk bondig in het Nederlands weer te geven is. Het betekent niet: verstrooiing na inspannende of monotone arbeid. Het heeft evenmin louter betrekking op de vrije-tijdsbesteding. Het verschil tussen arbeid en vrije tijd, tussen spel en werk is voor de doorsnee Papoa (nog?) niet essentieel. Werken is een vorm van spelen en spelen een vorm van werken. De voornaamste motieven voor het verlaten van het dorp en het gaan werken in de stad zijn: goederen verdienen en het zoeken van vertier d.i. het ontvluchten van het thans vaak eentonige dorpsbestaan en het beleven van de stad met zijn auto's, zijn motoren, zijn schepen, zijn lokkende winkel-uitstallingen, zijn flessen bier, zijn mengelmoes van mensen, zijn bedrijvigheid en zijn actie. Evenzeer als men gaat werken vanwege het vertier en in het werken vertier verwacht én maakt, evenzo verwacht men vertier van het zien van films. Indien men het motief van goederen-verdienen even buiten beschouwing laat, wordt door vele in de stad verblijvende Papoea's tijdens en na de werktijden één zelfde doel nagejaagd: het beleven van bedrijvigheid, actie, vertier, in één woord „ramai". Evenmin als velen het werk zelf interesseert, bestaat er belangstelling voor de film als zodanig. Het personeel van de politieschool vraagt nimmer aan de leiding welke film er vertoond zal worden. Het gaat er eenvoudig heen of niet. Een informant van Biak die al enige jaren in de stad vertoeft, drukte zich als volgt uit: „Ik kan toch niet altijd thuis zitten. Ik zoek vertier met mijn vrienden. De ene keer ga je eens naar een winkel kijken, de andere keer naar een film. Ik ga niet naar de film kijken omdat ik er zo naar verlang, maar uit verveling, om vertier te zoeken (tjari ramai). Ik zit maar naar de film te kijken. Hoe het verhaal loopt, weet ik niet. Ik vind het alleen maar prettig om ernaar te kijken. Verder niets." Een leerling van de Bestuursschool, reeds gehuwd, zegt het als volgt: „Als de jongens in de stad hun loon hebben ontvangen, gaan zij vertier zoeken (tjari ramai). Ze gaan in de winkels kijken kopen bier en limonade (gazeuse), laten zich rondrijden door de bus uit puur genoegen, gaan slenteren of kopen eens een kaartje voor de bioscoop. Zij willen zich nu eenmaal vermaken en daarom gaan zij ook naar de film, waarvan zij te voren reeds weten, dat zij er weinig van zullen begrijpen." De geringe belangstelling voor de film als zodanig blijkt ook uit het antwoord van een Papoea uit Steenkool, werkzaam bij de NNGPM te Temboeni, op de vraag of zijn collega's van films hielden: „Het is hier gemakkelijk meneer. Het is allemaal gratis."
Een gehuwde Biakker, abituriënt van de Bestuursschool, goed bespraakt en wereldwijs, merkte in een gesprek waarin hij het zien van films in het grote geheel van de acculturatie plaatste, het volgende op: „Wij kunnen nog niet samen met de blanke in een hotel aan één tafel zitten en met hen eten. Dat komt omdat wij en vooral de dorpelingen, de kennis (ahli) missen. Wij zijn nog verre ten achter. Zolang dat zo is, hebben wij nog geen behoefte aan films. De basis

voor het begrijpen ervan ontbreekt immers. Wij roepen nog niet om films en missen ze niet, zolang wij de kennis (ahli) nog niet bezitten. Ik zag in Biak in de oorlogstijd vele Amerikaanse films. Ik ben ze alle vergeten. Waarom? Omdat ik de kennis niet bezit. Hoe zouden wij cowboys en bandieten kunnen nabootsen? Cowboys en bandieten in Amerika beschikken over ziekenhuizen, hotels, doktoren etc. Wij niet, wij bezitten de techniek nog niet. Hoe zouden wij dan cowboys en bandieten kunnen nadoen?"
Deze reacties van inheemse filmbezoekers, met name de laatste, doen duidelijk uitkomen, dat de film door de inheemsen niet als een op zich zelf staand verschijnsel wordt beleefd en op zijn eigen mérites beoordeeld, maar wordt gezien als een deel van de verworvenheden van de vreemdeling waarmede zij worden geconfronteerd, tegenover welke en jegens wie zij een bepaalde levenshouding aannemen, die o.a. ook op het al dan niet besluiten tot het bijwonen van een filmvoorstelling van invloed kan zijn. De film is voor de Papoea geen geïsoleerd en neutraal verschijnsel, niet louter iets waar je naar kijken kunt of niet. Ook uit de nog te bespreken waardering van de film zal dit duidelijk blijken.
Velen gaan naar de film uit solidariteit met één van hun makkers, die plotseling het voorstel doet om een film te gaan zien.
Meisjes en gehuwde vrouwen bezoeken zelden de filmvoorstellingen, omdat zij zich in het algemeen veel minder in het openbare leven bewegen dan de jongens en mannen. Verder zijn bij het bestaande grote overschot van mannen in de stad, zeer veel ogen op hen gevestigd, hetgeen de meisjes zelf, óf hun verzorgers dan wel hun echtgenoten, zoveel mogelijk willen voorkomen.
Het grote verschil in aantal en percentage van inheemse bioscoopbezoekers tussen Hollandia en Hollandia-Binnen ten gunste van laatstgenoemde plaats, terwijl de in beide plaatsen vertoonde films alsmede het aantal voorstellingen niet van elkaar afwijken, eist een verklaring.
De volgende factoren zijn voor dit verschil verantwoordelijk:

1. Bevolkingssamenstelling. Het aantal Papoea's te Hollandia en Hollandia-Binnen is ongeveer gelijk. Volgens van het Bestuur ontvangen gegevens bedroeg in maart 1956 te Hollandia-Binnen dit aantal totaal 1666 (mannen 743; vrouwen 308; jongens beneden 18 jaar 327; meisjes beneden 18 jaar 288). Voor Hollandia (Polimac tot Base-G, exclusief de baaidorpen) bedroeg dit cijfer totaal 1656 (mannen 1015; vrouwen 210; jongens beneden 18 jaar 191; meisjes beneden 18 jaar 240). In Hollandia verblijft echter het overgrote deel van de contractarbeiders, die tijdelijk in de stad vertoeven en die, zoals reeds op pag. 17 werd geconstateerd, weinig of in het geheel niet de bioscoop bezoeken. Hollandia-Binnen daarentegen heeft een min of meer gezeten inheemse bevoking. In Hollandia woont bovendien een belangrijk deel van de gezeten bevolking in de dorpen in de baai. De dorpsbewoners zoeken hun vertier thuis en noemen ook de afstand naar het centrum van Hollandia een bezwaar voor het komen naar de stad.
   Een andere factor ter verklaring van het grote verschil in bioscoopbezoek van

Papoea's tussen beide stadsdelen is, zoals op pag. 17 reeds werd geconstateerd, het feit, dat autochthonen uit Hollandia wel per bus naar Hollandia-Binnen gaan om aldaar de meer in de inheemse sfeer gelegen bioscoop te bezoeken.

2. Afstand. Voor hen die in Hollandia-Binnen de bioscoop willen bezoeken is de geografische afstand weinig of in het geheel niet bezwaarlijk, terwijl in Hollandia vele inheemsen, verspreid over verschillende vestigingen, tamelijk ver van de bioscopen zijn verwijderd. Verder is de afstand in overdrachtelijke zin tussen vreemd en inheems in Hollandia-Binnen veel kleiner dan in Hollandia. Hollandia-Binnen heeft een veel minder uitgesproken Europese sfeer dan Hollandia, waar het merendeel der Nederlanders zich ophoudt. Ook is, zoals reeds werd opgemerkt, het gebouw in Hollandia-Binnen waar de films worden vertoond, veel meer in de inheemse sfeer gelegen dan de beide bioscoopzalen te Hollandia (vide pag. 17). Dit gebouw (i.c. het ISAN-gebouw) wordt min of meer als het eigendom van de inheemse gemeenschap beschouwd. Daardoor geniet dit gebouw bij de Papoea's grote bekendheid. Daarentegen is gebleken, dat sommige informanten in het geheel niet op de hoogte waren van het bestaan van de kleine „Gansia"-bioscoop, en dat anderen in de mening verkeerden dat het gebouw van „Hollandia-film" te Hollandia niet voor hen toegankelijk was.
3. Andere mogelijkheden van vertier. In Hollandia zijn meer, en meer spectaculaire winkels waar men zich kan vergapen aan het uitgestalde, dan te Hollandia-Binnen. Hollandia bezit restaurants waar vele inheemsen bier of limonade drinken; Hollandia-Binnen nauwelijks. In Hollandia kan men zijn hart ophalen aan vissen in de baai. In Hollandia-Binnen is het viswater ca. 3 km van het centrum verwijderd.

E. Het begrijpen van de film

Onderzoek zowel in de Westerse als in de niet-Westerse wereld heeft uitgewezen — hetgeen op theoretische gronden te verwachten was — dat voor niemand en voor geen enkele samenleving het zien en in zich opnemen van een film een mechanisch proces is, dat te vergelijken zou zijn met het regelrecht schenken van thee in een kopje. Om bij dit beeld te blijven: tussen het individu en het kopje bevindt zich een zeef. Niet alleen de geaardheid van het individu maar ook die van de cultuur waartoe hij behoort, werken als een niet constante zeef bij het opnemen van invloeden van buiten. In een overzicht van de bestudering van de educatieve film in Amerika over de periode 1918—1950, wordt de volgende uitspraak gedaan:

„Het filmpubliek hoort, ziet, begrijpt, aanvaardt of herinnert zich niet precies, of zelfs maar bij benadering, elk ding dat de film voor het voetlicht wil brengen. In plaats daarvan selecteert het en geeft het er een uitleg aan. Soms laat het weg en veronachtzaamt het (een deel van het vertoonde)."

„Altijd is het geneigd aan het ervarene een eigen betekenis te hechten.
„Reacties op de film zijn dynamisch. Zij houden een wisselwerking in tussen het publiek en de inhoud en vervaardigingswijze van de film". *)

Blijkt deze uitspraak reeds van toepassing te zijn op een Westers publiek, bij een bestudering van de reacties van niet-Westers, niet met het medium en de inhoud van de film vertrouwd, publiek, treedt de waarheid ervan nog meer aan de dag. Verder kan men uit deze uitspraak de gevolgtrekking maken, dat het begrijpen, interpreteren, accepteren en verwerpen van het in de film gebodene, geen onafhankelijk van elkaar staande zaken zijn, maar zeer nauw met elkaar verband houden en onderdelen zijn van één proces, waarin het gebodene, het van buiten komende, door de persoonlijkheid van de toeschouwer — d.i. dus zijn totaliteit van denken, willen, voelen en doen — wordt verwerkt en eventueel geïntegreerd, d.i. in zijn bestaan vervlochten. Wanneer dit gehele proces in afzonderlijke paragrafen in dit rapport behandeld wordt, dan geschiedt dit ter wille van de overzichtelijkheid, maar niet omdat de onderwerpen van deze paragrafen als afzonderlijke grootheden worden gezien.

Indien een persoon een bepaalde film geheel of gedeeltelijk niet begrijpt, dan is dit niet in de eerste plaats te wijten aan een laag intelligentie-quotient, maar aan het feit dat hij de bonte rij van vreemde indrukken, waarmede hij in zijn bestaan niet vertrouwd is, niet kan verwerken, niet kan integreren, niet thuis kan brengen. Van de lange reeks van indrukken blijven slechts enige onsamenhangende herinneringen, enkele prentjes over.

Een sprekend voorbeeld hiervan vormt het verslag van een nauwelijks geletterde, gehuwde politieman (veldwachter II), wiens leeftijd geschat is op 32 jaar. Het journaal, een voorfilm over dieren en de hoofdfilm „Black Hand", die over het oprollen van een gangsterbende handelt, werpt hij op één hoop, zonder onderscheid te maken. Hij schrijft in onbeholpen Maleis het volgende (letterlijk vertaald): **)

„Wat de hond (voorfilm) ten gehore bracht en anderen ten gehore brachten weet ik niet. Nederlanders speelden in de film (journaal) en moordenaars speelden in de film (hoofdfilm), een vliegtuig vloog ook in de film (journaal), speelde ook in de film. Vogels speelden ook in de film (journaal: winter in Holland) en allerlei mensen speelden in de film en ook allerlei dieren speelden in de film en ook tijgers speelden in de film (voorfilm). Tot zo ver. En ik zag ook een klein kind in de film spelen (hoofdfilm). Eveneens een goede man, die speelde ook in de Bisikom (d.i. bioscoop; voor schr. equivalent van film). En allerlei heren speelden in de bioscoop en ik zag ook eenden in de bioscoop spelen (journaal) en olifanten speelden ook in de film (voorfilm) en ook mensen die een handdoek (in feite een pakje documenten; hoofdfilm) stalen in de bioscoop en ook waren er mensen die feest vierden in de bioscoop (hoofdfilm)".

*) „Instructional film research 1918-1950" — „Rapid Mass Learning", Washington, 1951; pag. 7-1
**) De tussen haakjes geplaatste toevoegingen hier en elders in deze paragraaf zijn van de samenstellers van het verslag.

Deze informant schrijft in een volgend opstel, dat over de romantische film „Seven Sweethaerts" heet te handelen, in feite niets over dit onderwerp, maar wijdt in plaats daarvan weer enige zinnen aan „Black Hand". Zijn derde opstel over een film van Fernandel, „Met een kwartje de wereld rond", is een mengeling van fragmenten van drie films. Het luidt als volgt: „Rond de wereld met een kwartje. Kond het dorp of rond het land met 150 gulden en 180 gulden in Hollandia. Of een man doodt eerst iemand en stopt hem dan in een kast (uit „Knock on wood", met Danny Kay), pakt dan de kast vast (opent de kast — in feite opent een ander de kast). Dan valt de man uit de kast. Hij schrikt en loopt naar buiten en zegt het aan een zuster (soester) of een dokter (toekdokter). Beiden gaan er op af, tillen de man op en leggen hem op een veldbed en brengen hem naar het ziekenhuis en trekken het ijzer uit zijn hoofd (dit is een scène in „Brain-Machine"). Een zuster verbindt het hoofd en legt hem te slapen op het veldbed".

Een ongehuwde politieman uit de omgeving van Manokwari, geeft zijn indrukken van de gangsterfilm „This is dynamite" (voorafgegaan door een journaal en twee korte showfilms) als volgt weer (vertaald uit het Maleis): „Men begint met extra (deze term door schrijver gebezigd): vogels en vele toeschouwers die kijken naar vogels en toeschouwers die voedsel brengen voor vogels en verder zag ik vogels in het water zwemmen (vogels in het ijs, gevoederd door jong en oud; journaal). Ten tweede zag ik mannen die op het ijs rijden (wedstrijd; journaal). Ten derde zag ik boten die in het ijs varen (ijsbrekers; journaal). Ten vierde zag ik extra muziek (showorkest; voorfilm). Ten vijfde zag ik een man optreden die zingt-extra (voorfilm). Ten zesde zag ik een man die weer zingt (idem). Ten zevende zag ik een vrouw op het toneel-extra (voorfilm). En ik zag verder een vliegtuig landen met veel passagiers (eerste scène van de hoofdfilm). Verder zag ik mannen een hotel binnengaan en verder zag ik andere mannen foto's maken van twee mannen en verder zag ik hoe die man een meisje ontmoet (journalisten en fotografen op vliegveld, passagier met vriend naar kantoor waar hij zijn verloofde ontmoet). Bovendien zag ik een oorlogsschip dat voor anker lag voor een stad en marinemensen die paraderen en ik zag verder een kind naar voren komen en zingen-extra en even later de kameraden van het kind weer naar voren komen (tweede voorfilm: show van marineparade met kleine tapdanseres)".

Deze voorbeelden dragen weliswaar een extreem karakter, maar zij typeren toch de algemene neiging om enige scènes, of slechts prentjes uit de film in zich op te nemen. Het overige vergeet men of heeft men zelfs in het geheel niet gezien, omdat men de draad van het verhaal niet te pakken heeft. Ofwel .... men valt in slaap tijdens de voorstelling.

Een intelligente jonge man van Biak, huisbediende te Hollandia en reeds 4 jaar in de stad, die door één van onze enquêteurs naar de voorstelling van de film „De avonturen van Kapt. Fabian" wordt vergezeld, begrijpt de hoofdfilm als volgt: Hij meent dat enkele scènes uit een Tarzan-film, die de daaropvolgende week vertoond zal worden, één geheel vormen met de hoofdfilm die niet over

Tarzan handelt, maar over een Creoolse vrouw, die op weerzinwekkende wijze wraak neemt op mensen, die haar vernederden.

De informant vindt zelfs de Tarzanscènes de mooiste van de gehele film. Hij ziet de Creoolse voor een Amerikaanse aan, begrijpt niets van haar wrokgevoelens. Hij vertelt slechts enige gooi- en smijtscènes en vechtpartijen die in de film voorkomen. Hij valt tijdens scènes waarin veel gepraat wordt en weinig actie op het witte doek is waar te nemen, in slaap, maar schrikt wakker van luide filmstemmen, die opklinken bij een ruzie die uitloopt op doodslag. Hij ziet een rechtszitting voor een „conferentie" (term door hem zo gebruikt) aan. Hij verwart twee moorden met elkaar, en meent dat het opgraven van een vermoorde, in verband met gerechtelijk onderzoek, wordt gestaakt uit angst voor een — nog wonderlijk gaaf — been, dat te voorschijn komt. In feite staakt men het graven, omdat men in de aarde een bewijsstuk vindt, dat de moordenaar heet te ontmaskeren, nl. een horloge. Het horloge blijkt de informant in het geheel niet gezien te hebben, hoewel toch de film het voorwerp in een close-up vertoont. Hij ziet van de gehele film slechts enige beelden vol actie en rumoer, maar de clou ervan ontgaat hem geheel.

Een gehuwde politieman van Kampong Baroe (Inanwatan) munt in al zijn opstellen uit door de kortheid van zijn betoog, dat nog geen halve bladzijde beslaat. Hij neemt een of twee scènes in zich op en laat het overige voor wat het is. Van de gangsterfilm „This is dynamite" vertelt hij een klein deel van de eindscène: „Twee mannen zijn aan het boksen in een groot gebouw. Een bandiet op het dak (de hoogste plaats in het amfiteater) richt zijn pistool; ik weet niet op wie hij schieten wil. Ik begrijp er niets van. Verder weet ik niets te zeggen want ik ben het vergeten en heb het niet begrepen."

Sommigen trachten alles wat ze zien, ook al begrijpen zij het niet, in zich op te nemen, maar geven halverwege of reeds eerder hun poging op: „Ik zag een man aankomen en stilhouden bij een oude man die op een fluit zat te spelen langs de weg. Er waren ook enige mannen die op een trompet bliezen. De man begon een gesprek met de oude man. De man ging het huis binnen en ontmoette daar vrouwen en mannen die in het huis zaten. De oude man zei iets. Daarna ging hij de kamer uit. Toen lieten de vrouwen hun naaiwerk liggen (keken naar de nieuweling). Naast elke vrouw stond een man. Toen zag ik een vrouw binnenkomen. Ik denk dat ze boos was. Ofwel, ze praatte slechts met de nieuweling. De vrouw ging musiceren. De man ging zingen. Toen zag ik de mensen weggaan. De pas aangekomen man liet zijn schoenen voor de deur staan (van de hotelkamer om ze te laten poetsen). Toen gingen ze zingen, dus naar mijn mening gingen ze een kerk binnen (men musiceerde slechts wat). De pas aangekomen man ging weg. Het meisje liep achter hem aan (meisje ging inderdaad met deze man op de vlucht). Zij duwde tegen een kleine auto. Toen zag ik dat de mannen en vrouwen het cement bevochtigden. De vrouwen schrobden de straat (vertoning van straat-schrobben in de stad Holland, Michigan, U.S.A.)."

Zo gaat de schrijver nog enige tijd door, totdat hij iets over de helft van de film („Seven Sweethaerts") zijn reportage beëindigt. Hij vertoont in zijn wijze van verslaggeven veel overeenkomst met iemand die een bepaald persoon met zijn filmtoestel op de voet volgt en al diens gedragingen vastlegt op de gevoelige plaat zonder van diens bedoelingen op de hoogte te zijn.

Enige zeer intelligente informanten leverden de opmerkelijke prestatie om vrijwel alle scènes van een film in de goede volgorde na te vertellen of op schrift te zetten, zonder dat zij iets van het gesprokene verstonden, terwijl hun verder lang niet alle scènes duidelijk waren.

Begrijpt iemand iets van enige scènes uit een film, dan kunnen deze hem tot leidraad dienen voor andere scènes, zodat hij dan veel meer van de film in zich kan opnemen dan degenen die louter plaatjes kijken. Dit begrijpen kan in overeenstemming zijn met de bedoelingen van de film. Het kan er ook van afwijken. De beschouwer geeft dan een eigen uitleg aan de film en brengt het geziene met zijn opvattingen in overeenstemming. Beelden en scènes die niet met zijn visie kloppen, laat hij weg, vertekent ze of ziet ze eenvoudig niet.
Een jongeman van Biak, die geheel uit eigen beweging en zonder hulpvragen een zeer uitvoerig mondeling verslag gaf van een dramatische en nogal onsamenhangende circusfilm („Bells of Capistrano"), beschouwde de strijd van twee mannen, ieder behorend tot een afzonderlijk gezelschap, om één vrouw als het hoofdmotief van de film. In feite was een felle, met alle middelen — waaronder ook huwelijk — gevoerde concurrentiestrijd het thema. Omdat dit buiten zijn bevattingsvermogen lag en hij het in een andere richting zocht, ontgingen hem enige beelden die de concurrentie demonstreerden, volkomen en legde hij het aanplakken van reclamebiljetten uit als het aan de wand bevestigen van een document, waarop een fel omstreden huwelijk werd aangekondigd.
Het merendeel van het inheemse filmpubliek evenwel begrijpt slechts hier en daar iets van de film en laat de rest over zich heen gaan. „Ikut ramai sadja", d.i. wij ondergaan het vertier maar.

Filmthema's als ballet, dramatische en psychologisch verantwoorde vertolking van liefde, hartstocht, jalouzie, haat, verfijnde scherts, doorzettingsvermogen en zelfopoffering, ontgaan de meesten. Begrippen als spion, geheime documenten, kidnappen, chantage, concurrentie, buikspreker, electrische stoel, blijven duister. Iemand omschrijft het ballet als het dansen in dunne broekjes en het omhoogsteken en vertonen van de billen aan het publiek. Een ander ziet in de dans van de stervende zwaan witte reigers en grote kippen en andere vogels die op het toneel komen, maar merkt de uitbeelding van het sterven niet op.
Ook scènes uit films, welke meer de eigen vertrouwde sfeer benaderen, worden dikwijls niet begrepen of wel volkomen verkeerd geïnterpreteerd. Een sprekend voorbeeld ter illustratie:

De Afrikaanse film „Daybreak in Udi", waarin de acteurs negers zijn, behandelt de bouw van een kraamvrouweninrichting in een Afrikaans dorpje, waar de bouwers vele moeilijkheden ondervinden door de invloed van de medicijn-

mannen, die zich tegen dit plan verzetten. In de film komt een scène voor, waarbij in het diepst van de nacht een gemaskerde medicijnman probeert de wakende negervroedvrouwen angst aan te jagen. Een ex-leerlinge van de A.L.S. bezocht de dag daarop een Europese dame. „Ik moet vóór donker naar huis gaan," zei ze bij het vertrek. „Waarom?" werd gevraagd. „Ik ben bang voor geesten." „Maar," antwoordde de dame, „er zijn toch geen geesten volgens de Bijbel!" De reactie daarop van het Papoea-meisje van 18 jaren was: „Maar Mevrouw, U heeft de geesten gisterenavond toch zelf op de film gezien. Ze zijn er wel." Deze film ging zelfs gepaard met een Maleise toelichting van een van de ambtenaren van het Kantoor voor Bevolkingsvoorlichting.
Een informant ziet in het piquante silhouet van een badende vrouw achter een venster een negerin. Weer een ander laat een filmheld zich telkens glazen water inschenken in plaats van cocktails. Wanneer Fernandel zich vergenoegd in een beestenwagen vol met knorrende varkens te rusten legt in het stro, wordt dit voertuig door een toeschouwer inderdaad als een ideale slaapplaats beschouwd. Medische of psychiatrische behandeling wordt vereenzelvigd met de behandeling van malariagevallen, waarmede de Papoea zo vertrouwd is. De remedie is: het slikken van kininepillen.

Een informant zag opdringende persfotografen en journalisten aan voor familieleden die een pas aangekomene wilden omhelzen.

Het veroorzaken van brand door manipulaties met een oliestook-verwarming wordt door een toeschouwer omschreven als het „maken van stroom door electriciteit", waardoor brand ontstaat. Het verband tussen het overhalen van een handle en het wegzinken van een luik in het toneel, waardoor een danseres komt te vallen, werd door het merendeel van de toeschouwers die deelnamen aan de filmenquête, niet gezien. Velen hadden het overhalen van de handle niet opgemerkt. De flash-back tchniek van sommige films is voor hen moeilijk of in het geheel niet te volgen.

Wanneer een jongen van het doek verdwijnt om er later als volwassene op terug te keren, zien verschillende toeschouwers in beide figuren twee geheel afzonderlijke personen, elk met hun eigen rol. De ballerina tijdens het ballet en dezelfde vrouw op het ziekbed, zijn voor één informant volkomen verschillende figuren. Het komt zelfs voor, dat personen uit de voorfilm en uit de hoofdfilm die niets met elkander uitstaande hebben en in het geheel niet op elkaar gelijken, voor een en dezelfde figuur worden gehouden. Verschillende zagen een groot handelsgebouw aan voor een gehele stad, en het voederen van vogels in de wintertijd als een poging om met lokaas de beesten te vangen.

Sommige politieagenten laten Esther Williams in een showfilm boven een bak met water zitten of boven de zee (in feite een watertank) terwijl cowboys haar bekogelden met citroenen (in feite gele ballen van goed). Een priester in vol ornaat wordt niet als zodanig herkend.

Een informant vangt zijn verslag over „The unfinished dance" als volgt aan: „De Verenigde Staten van Australië vertoonden heden allerlei dansen". Een ander

laat een vliegtuig, met bestemming Frankrijk, vertrekken naar Europa (Helopak) of Nederland (Negeri Belanda).
Negers worden dikwijls vereenzelvigd met Papoea's. Een dorpshoofd uit het Biakse, waar men zeer goed op de hoogte is van vismethoden, herkende aanvankelijk niet een visfuik uit de Kongo en meende dat de daarbij staande negers Papoea's waren van Hollandia.
Een zeer goed roeier van de Mimikakust hield bij hoog en laag vol, dat een roeiboot, die kennelijk en zeer goed zichtbaar water maakte door een lekkende bodem, geheel vol water kwam te staan omdat de roeier met opzet met zijn riemen het water naar binnen sloeg. Uit het gesprek met de informant bleek, dat hij de wijze van hanteren van roeiriemen niet begreep. Van huis uit kent hij slechts pagaaien.
Veldwachters aan wie een filmpje over een tocht van de Resident van Zuid Nieuw-Guinea naar het Mappi-, Awju- en Asmatgebied werd vertoond, somden resp. de volgende gebieden als plaats van handeling op: Nieuw-Guinea, Zuid Nieuw-Guinea, Merauke, Mappi, Mimika en Nimboran.

Het is wellicht interessant de denkbeelden over cowboys en bandieten, welke beide termen bij het inheemse publiek algemeen bekend zijn, te vermelden: Vele leerlingen van de L.T.S. en de P.M.S. bleken tamelijk goed op de hoogte te zijn. Een leerling van de L.T.S. geeft de volgende beschrijving (vertaald uit het Maleis): „De cowboy is een man die op dieren moet passen. Zijn grote vijand is de bandiet. De bandiet, de plunderaar, tracht dieren van de cowboy te roven. Als wij in het bos lopen en wij horen dan het geluid van een pistool, dan is dit de cowboy die met de bandiet aan het vechten is. Natuurlijk komen er hier geen cowboys en bandieten voor. Maar wel zijn er zeer vele in Amerika, vooral in Canada. Hetgeen in deze films het hart goed doet is, dat de cowboy de bandiet met een pistool beschiet of slechts met de handen bevecht. Wij weten reeds lang, dat Roy Rogers (naam van de acteur) de koning van de Cowboys is. Roy Rogers is zeer schrander en slim in het bevechten en om de tuin leiden van de bandieten. Met hoeveel man de bandieten ook zijn, het kan best gebeuren dat zij toch verliezen. Echter, de film is maar een verhaaltje, uitgedacht door de maker ervan. Inhoud en strekking ontbreken. Het is maar onzin. Films over winnende cowboys zijn prachtig en ook meeslepend voor hen die van de inhoud niets begrijpen. Dit soort films is zeer geschikt om het publiek geld uit de zak te kloppen, zodat (het zien van) de cowboyfilm evenals het vechten met messen veel geld kost."
Een P.M.S.-er, afkomstig van Sarmi, schrijft in het Nederlands het volgende: „Cowboys-film wil ik graag zien hoe de cowboys moeten hun karbouw bewaken, als de bandieten wil stelen. En ook hoe ze op hun paarden zitten met een gitaar om wat te zingen en te spelen voor hun aardigheid en hoe ze vochten tegen de anderen.
En als ze met hun karavanen langs rijden, krijgen ze altijd aanvallen om hun goud, en de dingen te delen die ze brachten naar de andere ranches voor de

andere cowboys. Maar ze verdedigen altijd goed, totdat de Indianen kan niet meer bij." *)
Toch leeft ook onder deze leerlingen evenals onder andere informanten de gedachte, dat de cowboys en de bandieten twee naties zijn.
Enige jongelui uit het Fak-Fakse verkeerden in de veronderstelling, dat cowboys en bandieten een zeer begerenswaardige functie bekleden. Zij zouden gaarne zien, dat in Hollandia een school voor cowboys werd opgericht. Een oudere vriend hielp hen uit de droom. Buiten de L.T.S. en P.M.S. weten velen niet, dat cowboys bewakers van vee zijn. De rollen van cowboys en bandieten worden soms verward, of men laat cowboys tegen cowboys vechten. Sommigen zien ergens cowboys waar ze in het geheel niet voorkomen. De film „Fighting Seabees", bedoeld als eresaluut aan het moedige optreden van het Constructiebataljon, dat eerst in civiel- en later in militair verband vliegvelden etc. aanlegde in het South Pacific-gebied tijdens de tweede wereldoorlog, wordt door een L.T.S.-er opgevat als een strijd tussen cowboys die Hawaii in bezit nemen en Japanners. Een leerling van de bestuursschool, een Biakker, zag zelfs de Japanners over het hoofd en noemt als thema van de film een strijd tussen cowboys (Seabees) en bandieten (Jappen) om een vrouw, waarbij beide partijen door hun eigen steden gesteund worden, die vervolgens door de tegenpartij in brand worden gestoken. Een zelfde uitleg gaf een ongeletterde Moejoeër, die als bediende in Hollandia werkzaam is. Een gehuwde politieman, afkomstig van Ifar, noemt een cowboy de held van de gangsterfilm „Black Hand". De „cowboy" is in feite een journalist, die in het geheel geen cowboy-achtige kleding droeg. De informant zegt de film zo te waarderen, omdat de kleding van de cowboys zo goed zichtbaar is !
Een andere politieman, afkomstig van de Humboldt-Jotefa-baai, beweert, dat een oude man, die een rol speelt in dezelfde film, door twee cowboys gedood wordt, terwijl een politieman van Biak juist van mening is, dat de dood van de oude man gewroken wordt door een cowboy.
Een gebaar welks bedoeling ons direkt duidelijk is, kan door de Papoea die van huis uit niet vertrouwd is met de daarmede verbonden associaties, geheel anders worden uitgelegd. Een Mimikaan, die een cowboy het gebaar van mouwenopstropen (teken van vechten) ziet maken, meent dat deze zijn armen insmeert met een middeltje, dat hem sterk zal maken in de strijd. Een jonge filmheld, die pathetisch en met luide stemverheffing spreekt, wordt door iemand daarom aangezien voor een machtig heer: „hij buldert immers". Een vrouw, die hartstochtelijk haar zoon omhelst, wordt voor de echtgenote van de jongeman gehouden, hoewel het leeftijdsverschil duidelijk is uitgebeeld. Een man lijdend aan tumor in de hersenen, grijpt als een krankzinnige naar zijn hoofd wanneer een trein over de garage, waar hij vertoeft, davert. Een informant concludeert uit

*) Men mag uit het hier en daar gebrekkige Nederlands geen verkeerde conclusies trekken. Het peil dat deze leerlingen in korte tijd hebben bereikt, dwingt bewondering af.

dit gebaar, dat de man ziek wordt en noemt, mede in verband met de aanwezigheid van een dokteres, die hij voor een verpleegster aanziet, de garage een ziekenhuis. Een andere toeschouwer daarentegen maakt uit het gebaar op, dat de man, die ziek was, door het gedaver van de trein plotseling uit zijn verdoving ontwaakt, tot zijn zinnen komt, en een auto de garage uitrijdt.

Ook bepaalde humoristische situaties spreken de Papoea niet aan. Terwijl de Nederlandse toeschouwers in de zaal dan schateren van de lach, blijven de aanwezige Papoea's stil voor zich uitkijken. In een showfilm schiet de dirigent de leden van zijn band kwasi neer met een namaak mitrailleur. De musici spelen op de grond liggend door. Een man van Sarmi die dit ziet, vindt er niets lachwekkends aan en vraagt zich af of de muzikanten werkelijk dood zijn. Hij begrijpt er niets van. Het schouwspel van een man en een vrouw, die elkaar na hevige ruzies weervinden in een dwaze scène, waarin beiden besmeurd met modder, naar elkaar toe kruipen, ontlokt bij een toeschouwer de vraag of zij beiden in de modder en sneeuw gestorven zijn. Het grappige ontgaat hem geheel.

Daarentegen had dezelfde informant even daarvoor het grootste plezier om een scène waarin de man zijn vrouw, die kwaad naar buiten is gelopen en daar verkleumt van de kou, treitert door de geur van vers gezette koffie over haar heen te laten strijken.

Een andere toeschouwer verkneukelt zich over de list van Fernandel om een fiets te stelen van een Tour de France-renner, die geheel opgaat in het minnekozen van een meisje.

Wanneer Fernandel als pseudo-telegrafist in een vliegtuig zich geen raad weet en zijn vingers zenuwachtig in razend tempo over de knoppen en toetsen laat gaan, tot grote hilariteit van het publiek, vraagt een inheemse toeschouwer zich verschrikt af of de man door electriciteit getroffen is.

Platte gooi- en smijthumor wordt echter evenzeer door de Papoea's begrepen en gewaardeerd als door een groot deel van het Westerse bioscooppubliek.

Sommigen blijken zeer goed in staat te zijn uit bepaalde symbolische handelingen die zich in de film voltrekken, juiste gevolgtrekkingen te maken. Een Biakker maakt uit het feit, dat een vrouw een overhemd verstelde op, dat zij getrouwd was met een bepaalde man, hetgeen juist was. Aangezien de man in kwestie zich in de film feitelijk gedroeg als een vrijgezel, die het aanlegde met een andere vrouw, pleit de constatering door de informant des te meer voor zijn opmerkingsgave.

Alle informanten inzake de film „Unfinished Dance" vermelden met nadruk een kleine scène waarin een jong meisje, dat begeesterd is door het dansen van een ballerina, haar schoentjes de danseres voor de voeten werpt om de aandacht te trekken.

Vooral zinspelingen op en het suggereren van gevoelens van genegenheid ontmoeten veel begrip. Het op indirecte wijze laten blijken van gevoelens is n.l. in de Papoea-samenlevingen zeer gebruikelijk. Wanneer in de film „Bells of Capistrano" een meisje driftig uit een auto stapt, wordt dit door de informanten

geheel overeenkomstig de werkelijkheid uitgelegd als een teken dat zij niets meer van de man in de auto wil weten. Daarentegen wordt het instappen in het rijtuig van een cowboy-zanger in dezelfde film, door alle informanten uitdrukkelijk genoemd en uitgelegd als een gebaar waarmede het meisje te kennen geeft, dat zij van de jongeman houdt. Een der informanten zegt zelfs, dat vanaf dat moment beide personen met elkaar verloofd zijn.

In de film „Julia misbehaves" komt een scène voor, waarin een verliefde jongeman gaat wandelen met een meisje dat met een ander in het huwelijk zal treden. Om te bewerkstelligen dat het meisje, zijn vroegere jeugdvriendin, zich desondanks in zijn armen zal werpen, lokt hij, door ongemerkt voedsel achter zich aan te strooien, een beertje met zich mee. Het beertje verschijnt op het critieke moment op het toneel. In paniek werpt het meisje zich prompt in de armen van haar minnaar. Door een interview-informant uit Mimika, die van het overige van de film weinig begreep, werd de list onmiddellijk doorzien en zeer gewaardeerd.

De verliefdheid van de jongeman en de aanvankelijk afwijzende houding van het meisje had hij opgemaakt uit een subtiele scène, waarin de jongeman met het meisje bij een piano staande, die romantische klanken ten gehore brengt, haar af en toe zachtjes aanraakt waarop zij „afstand" neemt.

In het algemeen wordt verliefdheid, ook al blijkt deze niet uit handtastelijkheden en — zowel letterlijk als figuurlijk — adembenemende omhelzingen, door het inheemse publiek zeer goed onderkend. Het is zelfs zo, dat in vele gevallen de romantische liefde als alles overheersend thema van de film wordt gezien, terwijl het b.v. in feite slechts een ondergeschikte rol speelt.

Doordat de Papoea de film met andere ogen bekijkt dan het Westers publiek, dat in het zien van films geschoold is en met de entourage van de film geheel vertrouwd, en bovendien omdat zeer vele inheemsen slechts beelden zien en de draad van de films niet kunnen vatten, schenkt het inheemse publiek gemakkelijk aandacht aan zaken, die voor de film zelf geheel van bijkomstig belang zijn en die aan Europese toeschouwers nauwelijks opvallen.

Een politieagent, afkomstig van Noemfoor, wijdt het grootste deel van zijn opstel over de romantische film „Seven Sweethearts" aan bijkomstigheden — althans vanuit het oogpunt van de film. Het eigenlijke thema van de film en de voornaamste gebeurtenissen vermeldt hij niet: „Een jongeman in een auto ontmoet een oude man, een dirigent (in feite een hotel-eigenaar die een muziekinstrument bespeelt). Hij heeft een tas en een fototoestel bij zich. De oude man en diens vrouw (in feite één van diens dochters) begeleiden de jonge man. De jongeman ontmoet een meisje en geeft zich daaraan over. Het tweetal staat in een mooie bloementuin wat te praten. Dan keren ze terug en komen voor een kamer te staan met een omheining. Als je contant betaalt, dan kun je met die kamer stijgen en dalen (dus: lift met drukknop). Het meisje brengt hem naar een zeer mooie kamer. Daar hangt een wekker met twee paradijsvogels (koekoeksklokje). Telkens wanneer de jongeman door de kamer loopt, gaat de wekker af, gelijktijdig met zijn pas (Jongeman kijkt enigszins verbaasd-gestoord naar klokje, dat zijn melodie doet horen). De jongeman raakt ervan in

de war. Hij verlaat de kamer en gaat zich in een andere kamer verkleden. Juist als de man bezig is zijn das af te doen, komt het meisje met opzet zijn bagage brengen (in feite geen opzet in het spel en het afdoen van de das een onbelangrijk detail). Het meisje zet de radio aan. Een zangeres. De man en het meisje maken ruzie over de muziek (in feite niet het geval). Het meisje proberen de man op te vrolijken (fantasie van informant) door achter de piano te gaan zitten en een verleidelijk lied te zingen. Maar de man laat er zich niet door opvrolijken." Dit is het gehele verslag van de film.

Het opstel van een ander over de gangsterfilm „This is dynamite", bestaat vrijwel uitsluitend uit een beschrijving van een stadsbeeld, dat — zeer vluchtig — in de aanvangsscène van de film vertoond wordt. Waarnemingen als van een man met een snor, een bril, een zwarte regenjas, een lange mantel, grijs haar, e.d. welke bijzonderheden de Westerse bioscoopbezoeker bepaaldelijk zijn ontgaan, komt men in opstellen en interview-verslagen herhaaldelijk tegen. Een cowboy die onder het poetsen van zijn schoenen een liedje zingt en een meisje, dat haar schoen uittrekt omdat haar voeten pijn doen, vormen details die sommige informanten met nadruk vermelden. Een inheemse toeschouwer wijdt enige zinnen aan de wijze waarop ski's gebruikt worden, terwijl enkele anderen nadrukkelijk vermelden, dat een in een film slechts als een flits voorkomend verkeersvliegtuig 4 propellers heeft.

Omgekeerd begrijpt men soms ook niet de strekking van het vertoonde, omdat de aandacht wordt afgeleid door uit het oogpunt van het verhaal onbelangrijke details. Een sprekend voorbeeld hiervan is de vertoning aan een talrijk publiek, afkomstig van het Wisselmerengebied, van een lichtbeeld waarop een jongen lijdend aan een groot aantal zweren te zien is. Links van hem zijn een arm en een schouder van een zuster, die een injectie geeft, warneembaar, terwijl rechts van hem het dijbeen en de lange peniskoker van de vader, die hem vasthoudt, is te zien. Het plaatje veroorzaakte als enige duidelijk hoorbare reactie: „koteka" (peniskoker). Zelfs na een gegeven toelichting liep nog een der toeschouwers naar voren om „van dichterbij die mooie peniskoker te bekijken".

Dat dit verschijnsel niet typisch Nieuw-Guinees is, blijkt uit de buitenlandse literatuur. In West-Afrika b.v. werd een film vertoond over de bestrijding van witte doek een kip voorkwam wier doen en laten sterk de aandacht van het publiek trok. De kip was zelfs de maker van de film niet opgevallen.

Wordt deze caleidoscoop van beelden en indrukken nu door de Papoea als werkelijk bestaand, als echt beleefd?

De vraag is moeilijk afdoend te beantwoorden. Het is stellig zo, dat een groot deel van de leerlingen van scholen, dus van de jongelui tot de leeftijd van 17 jaar, zoals de heer Heynes, directeur van de L.T.S., het uitdrukte, „de cowboy-film als even echt beschouwt als de verfilming van de voetbalwedstrijd Holland-België".

Onder hen leeft de wens om cowboy te worden. In dit verband zij herinnerd aan het voorstel van een jongeman om in Hollandia een opleidingsschool voor cowboys te openen. Dezelfde L.T.S.'er, die beweert dat cowboyfilms maar onzin zijn, zei tevens, dat iedereen wel weet, dat Roy Rogers de koning van de cowboys is. Critische geluiden ontbreken evenwel zeker niet; een P.M.S.'er vraagt zich af, of de athleten in de Olympiadefilm werkelijk zo hoog springen. Is het misschien bedrog? Aan Dr. F. C. Kamma, die voor beide scholen een vragenuurtje houdt, werd herhaaldelijk gevraagd of de cowboy en de bandieten wel echt bestaan.

Ouderen staan stellig in het algemeen kritischer tegenover de film, maar kunnen zich toch ook moeilijk onttrekken aan de suggestieve werking ervan. Een Mimikaan van ca. 25 jaar vergeleek de film met de feesten van zijn samenleving. Het is maar spel. Toen hem echter werd gevraagd of de cowboys en bandieten, die van hun paard afduikelen werkelijk dood zijn, durfde hij dit niet volmondig te ontkennen. Een Biakse politieagent spreekt over namaakbergen op het toneel, waarop een ballerina danst. Een politieman, afkomstig van Fred. Hendrikeiland, maakt in een gesprek de opmerking, dat de mensen in de film de omhelzingen maar achterwege moeten laten. „Als ze elkaar willen kussen, laten ze dat dan doen wanneer er niemand in de zaal is."

Een gehuwd kursist van de Politieschool te Hollandia, gelooft niet, dat iemand met een kwartje rond de wereld kan reizen. „Een rit met de autobus naar het centrum van Hollandia kost al een kwartje." Hij meent evenwel, dat het kwartje bestemd en toereikend is voor de voeding onderweg!

Een man uit de omgeving van Steenkool, die bij de NNGPM voor het eerst een film zag, en wel een oorlogsfilm, snelde vol ontzetting de zaal uit en zette het op een lopen naar zijn nederzetting. Daar waarschuwde hij zijn mensen, dat er weer oorlog was uitgebroken. Iedereen vluchtte. Het Bestuur had de grootste moeite om de bewoners van de nederzetting weer te doen terugkeren.

Een in de strafgevangenis te Hollandia verblijf houdende Asmat vertelde, dat hij, toen hij voor het eerst een film zag, vreselijk was geschrokken van de mensen op het doek, die op hem afkwamen.

Wij hebben de indruk, dat de houding van vele Papoea's tegenover de film overeenkomst vertoont met die, welke zij aannemen tegenover magie: zij geloven erin maar geloven er tegelijkertijd niet in, zijn altijd op hun hoede voor bedriegers, die zij ook zelf zeer wel weten te ontmaskeren. Het is beslist niet zo, dat de Papoea allerlei zaken die hij niet begrijpt, domweg voor zoete koek aanneemt. Integendeel, hij kan zich zeer nuchter tonen.

Het gehele materiaal overziende vanuit het gezichtspunt dat deze paragraaf tot onderwerp heeft, dringt zich één conclusie aan ons op: dat de mens ook in het begrijpen van een situatie sterk beheerst wordt door zijn cultuur, d.i. zijn opvoeding, zijn vorming, zijn stelsel van waarden, begrippen, houdingen, gevoelens en gedragingen. Zaken die voor de een vanzelfsprekend zijn, kunnen voor een ander die niet zijn cultuur deelt, geheel onverstaanbaar zijn. Het on-

verstaanbare laat hij langs zich heengaan of tracht het thuis te brengen, d.i. te vertalen en te interpreteren, volgens het eigen vertrouwde schema. In dit opzicht zijn er tussen de informanten van de onderscheiden bevolkingsgroepen van Nieuw-Guinea geen verschillen te constateren.
Men behoeft slechts de soms ver uiteenlopende verslagen en interpretaties van toestanden en gebeurtenissen in de inheemse samenleving van de hand van Westerse ooggetuigen, „die het zelf gezien hebben", te bestuderen, om in te zien hoe algemeen menselijk het beperken van en het richtinggeven aan het zien en begrijpen door eigen cultuur en persoonlijkheid is.

Het niet- of onvoldoende begrijpen van films is primair niet het gevolg van het ontbreken van onderschriften of commentaar in een taal, die het publiek verstaat, of van het tempo van de film waar sommige informanten over klagen. Ook al verduidelijkt een commentaar de situatie, dit blijft slechts secundair hulpmiddel.

Primair is de visuele indruk, het beeld, op de vorming waarvan eigen cultuur, eigen voorstellingswereld, van beslissende invloed zijn. Ook films met Maleis commentaar, en lichtbeelden met een toelichting in de inheemse taal, blijken geen garantie te zijn voor het begrijpen van het vertoonde. Verandert deze voorstellingswereld door een intensiever contact met de Westerse cultuur, hetgeen niet louter te bewerkstelligen is door onderwijs, dan neemt de mate van begrijpen van het Westerse beeld toe.

Uit het onderzoek is gebleken, dat scholing en opleiding de mate van begrijpen van de film belangrijk verhogen. Met name de leerlingen van de P.M.S. geven dank zij hun opleiding en de daardoor gewekte belangstelling (zij lezen uit eigen beweging zeer veel tijdschriften) in hun opstellen blijk van een ruimere horizon. Geografisch weten zij allerlei gebeurtenissen goed thuis te brengen. Zij kennen de namen van allerlei landen en nationaliteiten, weten b.v. iets af van de positie van de negers in Amerika (hoewel op school daarvan niets is verteld) en van de levenswijze van andere volken.

De technische belangstelling van L.T.S.'ers springt uit hun opstellen naar voren. Een apotheekbeambte die tijdens lessen in hygiëne iets gehoord heeft over het zenuwstelsel, begrijpt de in een film („Brainmachine") tot uiting komende samenhang tussen hersenbeschadiging en criminaliteit. Hij toont grote belangstelling voor de „brainmachine", de electro-encefalograaf. Een ziekenoppasser heeft oog voor de psychiatrische behandeling van Danny Kay in een van diens rollen.

Politieagenten leggen een groot begrip aan de dag voor de samenwerking tussen detectives en politie, weiden uit over de taak van de politie bij een in een film voorkomende brand, zien het grote belang in van een brief of document als bewijsstuk à charge, en gebruiken termen als proces-verbaal, rechercheur, landraad, justitie, spion, browning (revolver), brandweer, in stelling liggen en aanval. Verschillende van hen geven blijk detective films of delen ervan goed te begrijpen, zonder dat ze de onderschriften kunnen volgen.

Dieper liggende motieven van de film, die verankerd zijn in onze Westerse centrale levenshouding, die wij soms nauwelijks als iets specifieks bewust beleven maar gemakkelijk als algemeen menselijk aannemen, zoals niet erotisch getinte liefde, toewijding, wroeging, dankbaarheid, felle jalouzie — welke eigenschappen alle in de karakterfilm „The unfinished dance" een grote rol spelen — zijn in hun uitbeelding de inheemse informanten volledig ontgaan. Ook het begrip concurrentie, van zulk een centraal belang voor de Westerse wereld, bleken inheemse toeschouwers van films waarin dit werd uitgebeeld, in het geheel niet te kennen. Deze constateringen vestigen nogmaals de aandacht op het feit, dat acculturatie aan de ene kant en scholing, vorming, onderwijs, educatie aan de andere kant niet met elkaar vereenzelvigd mogen worden.

Tot slot van deze paragraaf volgt een poging om het vraagstuk van het begrijpen van de film ook kwantitatief te benaderen. In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de vertoonde films, die binnen de gezichtskring van het onderzoek kwamen en van het aantal personen (172), dat deze films geheel of grotendeels, gedeeltelijk, zeer gedeeltelijk of niet begrepen heeft. Wij zijn er ons van bewust dat het persoonlijk oordeel van de enquêteurs en de samenstellers van dit rapport met betrekking tot de mate van begrijpen van een film, een factor is die meetelt, maar zien geen mogelijkheid dit te elimineren.

Soort en titel van de film	Geheel of grotendeels begrepen	Gedeeltelijk begrepen	Zeer gedeeltelijk of niet begrepen
Detective en gangster			
1. Black Hand	6	3	8
2. The Brainmachine	3	2	5
3. This is dynamite	2	4	26
Cowboy			
4 De man zonder geheugen (voorfilm)	—	—	6
Tarzan			
5. Junglegirl	—	—	2
Oorlog			
6. The fighting Seabees	1	—	2
7. Luchtslag om Japan	1	—	—
8. From here to eternity	1	—	—
Historisch			
9. De Vrijheidsheld (bevrijding van Texas)	—	—	2
10. De avonturen van Kapt Fabian (thema: haat; Creoolse in zuidel. staten van V.S.)	—	—	2
Romantisch			
11. The seven sweetharts	3	6	8
Psychologisch-dramatisch			
12. The unfinished dance	—	10	11
13. De getekende (noodlotsgedachte)	—	—	3
14. Sneeuwwitje en de 7 dwergen	1	—	—
15. Jan Klaassen (voorfilm)	—	—	1
Show en lachfilms			
16. Met een kwartje de wereld rond (Fernandel)	5	5	6
17. Knock on wood (Danny Kay)	—	3	14
18. Voordeliger per dozijn	—	—	1
19. Julia misbehaves	—	1	—
20. Texas Carnaval	—	1	8
Diversen			
21 The Bells of Capistrano (concurrentie tussen twee circusgezelschappen; met zingende cowboy)	1	—	5
22. Wake of the red witch (goud in gezonken schip; gevecht met zeemonster)	1	1	—
23. Escalier de service (Frans artistenmilieu)	1	—	—
	26	36	110

Met uitzondering van no. 14 zijn het alle zwart-wit films.
Journaals worden in het algemeen gedeeltelijk begrepen.

Met betrekking tot educatieve films van de afdeling Bevolkingsvoorlichting, beschikken wij over enige gegevens afkomstig van de leerlingen der P.M.S. en L.T.S. De amusante educatieve speelfilm Malenga, handelend over een negerjongen, die naar de stad fietst, daar allerlei ongelukken maakt, gaat kaarten, zijn geld kwijt raakt en lichtelijk dronken in aanraking komt met de politie, werd door alle leerlingen van de P.M.S., die hierover een opstel schreven, goed tot zeer goed begrepen. De L.T.S.-ers wisten de hoofdzaken van twee documentaire films, nl. een over de agrarische ontwikkeling in Afrika en een over houtbewerking, eveneens goed weer te geven. Deze films waren voorzien van een commentaar in de Maleise of Nederlandse taal.

F. Eigen uitleg van de film

Reeds uit de vorige paragraaf is hier en daar gebleken, dat de inheemse toeschouwer zaken en gebeurtenissen, die hem vreemd en onbegrijpelijk voorkomen, tracht thuis te brengen door, uitgaande van eigen voorstellingswereld, er een eigen uitleg aan te geven. Deze uitleg wordt soms bepaald door eigen milieu en in andere gevallen door de — beperkte — ideeën, die men heeft over de vreemdeling en de buitenwereld. Wanneer iemand een zwaan een witte reiger of een grote kip noemt, komt dit doordat hij laatstgenoemde vogelsoorten wel uit eigen ervaring kent, maar de eerstgenoemde nog nooit gezien heeft. Zo ook omschrijven sommige informanten een mensaap als een grote hond.

Een ander, amusant voorbeeld van eigen uitleg op grond van beperkte voorstellingen over de Westerse wereld, is het volgende: Tijdens een filmvoorstelling door de Koninklijke Marine in het Asmatgebied, verschijnt de figuur van Boelganin op het witte doek. Eén der toeschouwers vraagt aan het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, wie deze meneer is. Het H.P.B. poogt te antwoorden door te zeggen, dat het een heel belangrijke meneer is. De toeschouwer stelt dan een tweede, overrompelende vraag: „Is het soms Jezus?" Het H.P.B. past op deze vraag slechts een ootmoedig zwijgen.

Voorbeelden van eigen uitleg op grond van traditionele vooronderstellingen en begrippen zijn de volgende. In een circusfilm komt een scène voor waarin een zingende cowboy langs de tribunes loopt en half zingend, half reciterend een romantisch lied ten gehore brengt, terwijl de gehele circustoet achter hem aan paradeert. Even daarvoor heeft er zich een vechtpartij afgespeeld tussen deze circusgroep en een concurrerend gezelschap. Een Biakse toeschouwer ziet in dit rondlopen en zingen een parallel met het half gezongen, half gereciteerde overwinningslied van een Biakse oorlogsaanvoerder, die teruggekeerd is in zijn nederzetting en, zich zelf en zijn mannen prijzend, het dorp doortrekt.

Een andere informant legt het zingen van een groepje cowboys uit als een loflied op het verslaan van de vijanden, terwijl het lied in werkelijkheid aan een beeldschoon meisje is gewijd. Hij voegt er geestdriftig aan toe: „De leider zong prachtig. Wat hield hij met zijn stem goed de guitaar bij!"

Weer een ander meent, dat een musicerend gezelschap van dames en heren bezig is een kerkdienst te houden.
Een Mimikaan trekt een vergelijking tussen een vrouw, die het gezicht van enige mannen met een stijfselkwast bewerkt, en de vrouwen van zijn dorp, die tijdens bepaalde feestelijkheden de mannen met klei besmeuren.
Een politieman beschouwt het kwartje waarmede Fernandel de wereld heet rond te reizen, als een talisman die hem moet beschermen tegen gevaren.
Een politieman van Korido legt de verhouding van een man met zijn verloofde en zijn vriend, die hem behulpzaam is bij het opsporen van gangsters, volgens een in het Biakse zeer gebruikelijk patroon als volgt uit: een man geeft aan de echtgenoot (i.c. de vriend) van zijn zuster (i.c. de verloofde) de opdracht om de dood van zijn vader te wreken. *)
Het eveneens zeer traditionele gegeven van overspel en strijd om een vrouw, blijkt zeer dikwijls de interpretatie van vele films te bepalen, waarin een dergelijk gegeven soms een zeer ondergeschikte of in het geheel geen rol speelt. In de oorlogsfilm „The fighting seabees", waarin een liefdesverhouding tussen de leider van het Constructiebataljon en de verloofde van de aanvoerder der mariniers verwerkt is ter opluistering van het geheel, zien sommige informanten een gevecht tussen twee minnaars, ieder gesteund door hun steden. De ene partij legt de stad van de andere partij in de as. De Japanners komen er in deze interpretatie in het geheel niet aan te pas.
De cowboy-film „De man zonder geheugen" handelt over een stad in het wilde westen, die bedreigd wordt door chantage-praktijken van een bende. Door het kordate optreden van een oude onderwijzeres — tevens burgemeester — wordt de bende overmeesterd. Een Biakse informant beschrijft de film als een strijd tussen twee mannen, gesteund door hun verwanten, om een vrouw, in casu de allesbehalve aantrekkelijke oude onderwijzeres, de enige actrice, die in deze film optreedt.
Een jongeman van de Bestuursschool die Nederlands verstaat en spreekt, zegt van de film „Voordeliger per dozijn", dat deze voor hem bijzonder gemakkelijk te begrijpen was, aangezien een voor hem zeer vertrouwd thema het onderwerp van deze film vormde, nl. „het gaat om een huwelijk". In feite is de efficiency in het doen functioneren van een groot gezin de vermakelijke hoofdgedachte van de film.
De film „Julia misbehaves" vangt aan met een scène, waarin een vrouw zich opsluit in een badkamer en voorgeeft zich daar van het leven te benemen, teneinde aldus te bewerkstelligen, dat één van haar beschermers haar lastige schuldeisers betaalt. Een Mimikaan is van mening, dat een man van zins is haar in de badkamer te verkrachten.
Een meisje, dat in paniek vlucht voor bandieten, heet achtervolgd te worden omdat zij zo mooi is.

*) Zie voor de werkelijke toedracht de bespreking van deze film op pag. 39 en 40.

Aan een man lijdend aan tumor, die door een dokteres wordt onderzocht met behulp van een encefalograaf, wordt door een informant het boze voornemen toegedicht, dat hij ziekte simuleert teneinde de verpleegster (dokteres) te verkrachten.
Een Mimikaan doet de volgende merkwaardige uitlating over de vrouwen, die hij in de films pleegt te aanschouwen: „Wij zien graag de vrouwen in de film spelen. Zij wekken begeerten, ze zijn zo mooi. Zij vergeten hun mannen niet en verzorgen hen goed, schenken hun thee, koffie en jenever in. Zij vertroetelen en omhelzen hun mannen. Onze vrouwen zijn graag ontrouw en plegen veel overspel. In de film zie je geen overspel."
Men kan in het algemeen stellen, dat de Papoea-toeschouwer spoedig geneigd is om de zin van de film te zoeken in huwelijk, overspel en liefdesaffaires. Geheel ongelijk heeft hij bepaald niet !
De interview-verslagen en opstellen leggen in hun menigte van eigen interpretaties, die het eigenlijke beeld soms geheel verminken, getuigenis af van de dikwijls zeer vindingrijke, maar tevens door hun cultuur gerichte fantasie, waarover de Papoea's blijken te beschikken.
Een man, die met zeven dochters een hotel drijft, wordt aangezien voor koorleider en dirigent van een gezelschap jonge dames, kennelijk omdat allen zich aan muziek blijken te wijden. Een ander informant noemt het hotel een paleis, waarin zeven knappe prinsessen musiceren en zich vermaken met hun verloofden. Weer een ander ziet in de hotelbeheerder een goochelaar, die alles afweet van „sim salabim", zoals hij zelf schrijft. Veehoeders te paard, afkomstig van Texas, worden leerlingen, „aspiran", van een opleidingsschool voor cowboys genoemd.
De meeste informanten die van de film „Knock on wood" een eigen uitleg weten te geven, menen dat het verhaal draait om de twee sprekende poppen die erin voorkomen. Eenige mannen stelen de poppen uit hun „lijkkist" en breken het hoofd open om aan hen het geheim van hun spreekkunst te ontfutselen. Dit geheim staat geschreven op een papier, dat zich in het hoofd van de poppen bevindt. In werkelijkheid zijn deze papieren geheime en gestolen dokumenten, die gangsters in de poppen van de niets vermoedende Danny Kay verbergen, teneinde ze veilig over de grens te brengen. De strijd op leven en dood tussen twee benden, die elk slechts de helft van het dokument in handen hebben en trachten de ontbrekende helft elkaar te ontstelen. is door niemand opgemerkt.

Ter nadere illustratie volgt nog een bespreking van de interpretaties van twee films, en wel van de dramatische film „The unfinished dance" en van de gangsterfilm „This is dynamite".

Eerstgenoemde film heeft de volgende thema's:

1. De felle begeerte van een jong meisje om ballerina te worden. Zij wil de kunst afkijken van een ballerina zelf en voelt weinig voor een balletschool.

Zij wordt eerste in het examen van de balletschool en mag dan met een ballerina optreden.

2. De bijna hysterische aanhankelijkheid en verering van het meisje jegens een ballerina (A).
3. De jalouzie van deze ballerina jegens een andere ballerina (B) die beter danst en belangrijker rollen krijgt dan zij; de jaloezie van enige meisjes van de balletschool jegens het meisje dat als eerste slaagt.
4. De felle haat van het meisje jegens de concurrente (B) van haar ballerina (A). Tijdens een voorstelling wil zij de lichten uitdraaien in de zaal om deze concurrent belachelijk te maken. In haar onwetendheid haalt zij echter een hendel over, tengevolge waarvan een luik in de vloer wegzinkt, waardoor de danseres (B) omlaag stort, haar ruggemerg bezeert en nooit meer mag dansen.
5. Wroeging en berouw van het meisje, dat evenwel haar misdaad niet durft op te biechten aan het slachtoffer.
6. De zelfopoffering en vergevingsgezindheid van de verongelukte danseres, die het meisje, waarop zij erg gesteld was, haar misdaad vergeeft en het opleidt om met haar concurrente op te treden.

De verschillende interpretaties kunnen als volgt worden gegroepeerd:

a. Twaalf personen beschouwen thema 1 (felle begeerte om te leren dansen) als het hoofdmotief in de film. Ondanks allerlei moeilijkheden haalt het meisje de eerste prijs en mag daarna met de groten meedansen. Vier van hen verbinden aan dit hoofdthema geen andere thema's. De andere acht noemen de verknochtheid van het meisje aan haar vriendin (A) die haar leert dansen; vier van deze acht personen vermelden de noodlottige val van de danseres, in wie zij echter niet de concurrente (B) zien maar de als eerste genoemde ballerina, aan wie het meisje zo gehecht is. Zij wijten het ongeluk niet aan opzet. Drie van de overige vier hebben naast beide bovengenoemde thema's oog voor het thema van jalouzie en wijten dan ook het ongeval wél aan opzet. Twee van hen zijn van mening, dat de concurrente (B) A laat vallen; de derde beweert, dat medeleerlingen van de balletschool jaloers zijn op het succes van het kleine meisje en daarom de vriendin van het meisje — (A) — laten verongelukken. De vierde houdt het ervoor, dat het meisje, uit gebelgdheid over het feit, dat haar grote vriendin (A) haar niet wil leren dansen (deze brengt haar nl. tegen haar protest in naar de balletschool), A laat verongelukken.
Eén van de acht informanten ziet in een klokkenmaker, bij wie het meisje vertoeft tijdens de afwezigheid van haar moeder, haar vader, die haar leert dansen omdat de balletjuffrouw haar niet wil toelaten. In feite laat de klokkenmaker haar dansen om haar gevoel van eigenwaarde te strelen.
Een andere informant zegt, dat het meisje zich zelf oefent voor het dansexamen, nadat de balletjuffrouw (die inderdaad bezwaren tegen haar had, maar haar toch les gaf) haar van school had verwijderd.

b. Vijf personen zien in de jaloezie (thema 3) het hoofdthema van de film. De eerste meent dat de danseres B jaloers is op A (in feite andersom) en daarom A laat verongelukken. Verder noemt hij thema 1 (begeerte om danseres te worden) en thema 2 (verering voor A). De tweede ziet, dat A jaloers is op B, noemt voorts thema 2 en beweert dat het meisje op verzoek van A danseres B laat verongelukken. De derde zegt, dat de twee danseressen jaloers op elkaar zijn, vermeldt geen enkel ander thema en is van mening, dat B per ongeluk komt te vallen. Het meisje toont berouw (thema 5, gedeeltelijk). De twee andere ondervraagden denken, dat het meisje en haar grote vriendin verongelukken. Een van beide informanten bleek ook het berouw van het meisje te hebben opgemerkt.
Het is merkwaardig dat niemand van de bij het onderzoek betrokken toeschouwers de ware toedracht en beweegredenen van het verongelukken van danseres B weet. De meesten verwarren beide ballerina's met elkaar. Het thema van de haat van het meisje, die o.m. tot uitdrukking wordt gebracht door enige close-ups van het gezicht van het meisje tijdens het dansen van B, is aan alle informanten ontgaan. Ook voor het thema van de wroeging, die haar meest markante uitbeelding vindt in de angst van het meisje voor een plotseling op het toneel verschijnende duivel en in de panische vlucht voor exotische maskers die haar aanstaren, heeft niemand oog. Vrijwel alle informanten noemen wel het optreden van de duivel, dat hen allen bijzonder getroffeerd heeft, maar leggen de reactie van het meisje louter uit als angst.
Tenslotte toont niemand begrip voor de thema's zelfopoffering en vergevingsgezindheid. Wel heeft men in het algemeen oog voor de houding van grote genegenheid, die er bestaat tussen het meisje en danseres A, alsmede tussen het meisje en haar beschermer, de klokkenmaker. Sommige zien dan ook in de danseres de moeder en in de klokkenmaker de vader van het meisje. Eén der informanten bespeurt grote overeenkomst tussen de „vader", die het meisje na de duivelscène vertroetelt en voor haar zingt, en de vaders in zijn dorp, die hun huilend kind gerust stellen en sussen door voor hen een liedje te zingen.

De inhoud van de gangsterfilm „This is dynamite" is in grote trekken als volgt:

1. Een jong rechtsgeleerde die aankomt per vliegtuig, neemt op zich een gangsterbende in een Amerikaanse stad te ontmaskeren. Een oude vriend van hem, een journalist, biedt zijn hulp aan, die wordt aanvaard.
2. De verloofde van de rechtsgeleerde wordt verliefd op de journalist. Het komt tot een liefdesscène. De rechtsgeleerde accepteert deze verhouding, evenwel niet zonder gevoelens van jalouzie.
3. De journalist ontdekt, dat de vader van de rechtsgeleerde — een politieman, die weigert aan zijn zoon bijstand te verlenen — in het gangstercomplot is betrokken en alle inlichtingen, die de rechtsgeleerde weet te bemachtigen, doorgeeft. Hij dwingt de politieman om een dubbele rol te spelen. De gangsters komen de verrader (politieman) op het spoor en ruimen hem uit de weg.

4. De rechtsgeleerde legt tijdens een rechtszitting de gangsters, die zich verschuilen achter een syndicaat, het vuur na aan de schenen. De gangsters besluiten daarom het gebouw van het syndicaat, waarin zich voor hen belastende papieren bevinden, in de as te leggen. Dit geschiedt. Vele onschuldigen komen om. Onmiddellijk daarna deelt de journalist aan zijn vriend het verraad van zijn vader, welke zaak hij tot nog toe geheim had gehouden, mede. De rechtsgeleerde wil zijn pogingen opgeven, maar de journalist spoort hem aan tot volharding.
5. Naar aanleiding van een telefoongesprek heeft de journalist een geheime ontmoeting met een vrouw, die belangrijke inlichtingen verstrekt, zodat tot arrestatie van de gangsters zal kunnen worden overgegaan. Het tweetal wordt overvallen door enige medewerkers van het syndicaat. De journalist verspert hun de weg door een barricade van stoelen e.d. Beiden weten te ontkomen, maar raken elkaar kwijt.
6. De journalist krijgt telefonisch bericht van een man — in feite een medewerker van het syndicaat — dat het meisje op hem wacht tussen het publiek bij een bokswedstrijd. De journalist gaat er op af, loopt in de val. Een bandiet tracht hem eerst tijdens de bokswedstrijd vanuit het hoogste punt van het amfitheater neer te schieten. De vele aanwezigen maken dit echter onmogelijk. Hij schiet de journalist daarom bij de uitgang neer.
7. Ondertussen heeft het meisje zich in veiligheid weten te brengen door bij de rechtsgeleerde binnen te vluchten. Zijn verloofde begrijpt, dat de journalist in een val is gelokt en rent in paniekstemming en met een van angst vertrokken gezicht naar de bokswedstrijd. Even daarna wordt hij neergeschoten, in aanwezigheid van het meisje.
8. Slotscène: Rechtsgeleerde en verloofde verlaten diep onder de indruk het ziekenhuis, waar de journalist inmiddels is overleden. Deze scène suggereert de dood van de journalist. De overledene zelf wordt niet vertoond. Het tweetal grijpt elkaar vast: verzoening.

Het merendeel van de informanten, die een eigen uitleg aan deze film geven, maakte scène 2, die handelt over de verhouding tussen de rechtsgeleerde, zijn verloofde en zijn vriend, tot hoofdmotief van de film, met vele variaties. Hun visie op deze personen en daarmede hun interpretatie van de film als geheel, is als volgt te specificeren.
Twee mannen vechten om een meisje. De eerste man (rechtsgeleerde) schiet de tweede man (journalist) na afloop van een bokswedstrijd neer (vier informanten). Een vechtersbaas (rechtsgeleerde) heeft een beeldschoon meisje. Omdat het meisje zo knap is, ontstaat er deining (huru-hara). De vechtersbaas schiet een belager (journalist) van het meisje neer (één informant). Een meisje is verliefd op twee mannen tegelijk. De eerste (rechtsgeleerde) schiet de tweede (journalist) neer (vier informanten).
Een van de informanten deelt mede, dat de moordenaar na het plegen van zijn daad zijn meisje vastgrijpt en dwingt met hem mee te gaan. Dit is zijn interpretatie van de slotscène! Een andere informant begrijpt iets van de tweestrijd van het meisje, dat aanvankelijk de avances van de journalist negeert. Hij ontdekt dit echter om een geheel andere reden dan de film zelf aangeeft. Hij ziet het meisje achter de vitrage van een keukendeur verdwijnen en meent dat dit opzet is.

Andere interpretaties in dit genre, waarin ook de neergeschoten politieman een rol speelt, elk gegeven door één persoon, zijn de volgende: Een bandiet (journalist) ontvoert de verloofde van een man (rechtsgeleerde). De boeven schieten de vrouw (vertrokken gezicht!) neer bij de uitgang van het amfitheater. De politieman is de vader van de vrouw.
Een man (journalist) ontvoert het meisje van een ander (rechtsgeleerde). Laatstgenoemde praat met zijn vader, een politieman die onder één hoedje speelt met bandieten. De politieman vraagt de bandieten op zoek te gaan naar het tweetal. De bandieten vinden het meisje met de man (journalist) tijdens een bokswedstrijd. Een der bandieten schiet de schaker van het meisje neer.
Een bandiet (rechtsgeleerde) komt per vliegtuig in een stad aan. De bewoners (journalisten die aanwezig zijn op het vliegveld) vragen de politie om de man te arresteren. De man is verloofd en verder bevriend met een politieman-verrader. Als een der bandieten (rechtsgeleerde) merkt, dat de politieman berichten doorgeeft aan de politie, schiet hij hem neer. Op zijn beurt wordt de leider bij de uitgang van het amfitheater neergeschoten door een bendelid.
Een meisje heeft een vriend (journalist) waarmede haar vader (politieman) niet erg is ingenomen. Laatstgenoemde schiet de vriend neer na afloop van een bokswedstrijd.
Een meisje (d.i. de tweede vrouw die in de film een rol speelt) zit te praten met haar vader (de journalist). Zij worden overvallen en beschoten door bandieten, maar weten te ontkomen. De man van het vliegtuig (rechtsgeleerde) gaat boksen met de bandieten in een groot gebouw.

Slechts weinigen zien als hoofdmotief van de film de strijd tegen de bandieten of moordenaars. Zij houden zich bovendien nog op de vlakte door deze strijd slechts vaag aan te duiden, b.v.: de politie doet haar plicht en achtervolgt de bandieten. De politie wint.
Een van hen geeft de interessante eigen uitleg, die reeds op pag. 34 is vermeld, volgens welke de film zou handelen over bloedwraak, uit te voeren door de zusters man (journalist) van de eiser (rechtsgeleerde).
Een politieman van Biak houdt de rechtsgeleerde voor de leider van een bende bandieten, die een stad binnendringen en haar platbranden, waarbij vele mensen omkomen. Een der bandieten richt boven in het amfitheater zijn revolver op de twee boksers, maar wordt in zijn snode voornemen verijdeld door de menigte, die hem het uitzicht belemmert. Hij gaat vervolgens naar beneden en schiet bij de uitgang een vrouw neer. De politie achtervolgt en doodt hem (juist).
Vele van de bovengenoemde informanten zien in het afbranden van het gebouw van het syndicaat de oorzaak in plaats van het indirecte gevolg van het optreden

der politie en recherche. Zij onder hen, die het hoofdmotief van de film zoeken in de strijd van twee mannen om een vrouw, vermelden de brand als een losse episode, die met het eigenlijke verhaal geen verband houdt.
De politieagenten onder de toeschouwers hebben veel oog voor het werk van de politie en de brandweer. Deze bewaren de orde en redden mensenlevens. Politiefluitjes alarmeren de agenten en in een minimum van tijd is het amfitheater omgeven door een cordon van politiebeambten. Ook blijken deze informanten veel te begrijpen van de samenwerking tussen politie, recherche en detectives.
De bespreking van de eigen uitleg van deze film demonstreert wel zeer duidelijk, tot welke uiteenlopende interpretaties de Papoeatoeschouwers kunnen komen. Het totale aantal gegeven interpretaties bedraagt twaalf. Daaronder zijn er, die wij voor geheel ondenkbaar zouden houden.

G. Waardering van de film

Het vraagstuk van de waardering van de film hangt ten nauwste samen met het reeds in paragraaf D genoemde feit, dat de film door de Papoea wordt geplaatst in het groter verband van de confrontatie met het Westen en vanuit dit groter verband wordt beoordeeld. Voor hen die van deze confrontatie iets verwachten — en tot deze categorie behoren de meeste Papoea's die een filmvoorstelling bijwonen — is de film uiting van en middel tot de „vooruitgang" (kemadjuan), een begrip dat pseudo-mythisch geladen is. Vooruitgang is rijkdom (te verkrijgen zonder gestage en harde, doelmatige arbeid), drukte, bedrijvigheid (zonder zelf gegrepen te zijn door de nooit aflatende drang tot activiteit ten behoeve van welvaartsverhoging), ontspanning (zonder de component van door verantwoordelijkheidsoverwegingen ingegeven spanning) en Christendom (zonder werkelijke beleving en daaruit voortvloeiende normering van gedragingen en ideeën). Zoals vanzelf spreekt, is deze karakterisering van „vooruitgang" extreem en te algemeen, maar zij geeft toch enige tendenzen aan die onmiskenbaar zijn.
De waardering van films door de Papoea komt daarmede in een geheel ander vlak te liggen dan de Westerse.

Aan een man van Nimboran, die vier jaar lang in Hollandia gewerkt had en tenslotte wegens een zedendelict in de gevangenis was terecht gekomen, werd gevraagd of hij wel eens bioscoopfilms had gezien. Het typerende antwoord was: „Jammer genoeg niet, ik heb de rijkdom van Amerika nog niet gezien." Plaatst men deze opmerking in het licht van de in Nimboran nog steeds sterk levende traditionele verwachting van de heilstaat, waarin ook en vooral de Westerse rijkdom zich over de mens zal uitstorten, dan beseft men, dat deze man de film totaal anders waardeert dan een willekeurige Nederlandse toeschouwer.
Een abituriënt van de Bestuursschool trok uit de film „Goedkoper per dozijn" de volgende ogenschijnlijk in het geheel niet met de film verband houdende moraal: hij zou op een hogeschool gaan studeren om met zo'n mooie en flinke blanke vrouw te trouwen als hij in de film had gezien. Telkens weer proberen informanten, in opstellen of mondeling, het zien van oorlogs- en cowboyfilms te rechtvaardigen door ze dienstig te noemen aan de ontwikkeling, aan de vooruitgang. Een 18-jarige P.M.S.-er schrijft over de cowboyfilm in het algemeen het volgende: „Ik vind de cowboyfilm een beste film, omdat het ons jonge leven opgewerkt heeft. Die heeft allerlei beweging over ons jongensleven. Bijvoorbeeld: Hoe moet erg zuinig van de tijd en ook buiten ons natuur leven."
Een meisje uit de Humboldt-Jotefabaai, 18 jaar oud, die een kursus Nederlands volgt, raakt in vervoering over John Wayne, een acteur die in cowboy-avonturenfilms speelt: „Hij is moedig. Hij helpt steeds de mensen van ganser harte. Hij wendt voor de mensen al het kwade ten goede. Ook wij moeten als er ruzie is, de personen in kwestie vriendelijk vermanend toespreken. Ik ben blij de ijver van John Wayne gezien te hebben. Waar is een man als John Wayne? In Hollandia is er niet een zoals hij. Kom aan, volk van Nieuw-Guinea, volgt het voorbeeld van John Wayne, opdat ons land tot welvaart moge geraken en onze naam geprezen zal worden." (vertaling).
Leerlingen van L.T.S. en P.M.S. geven aan de oorlogsfilm graag een didaktisch tintje. Men leert eruit hoe men zijn land moet verdedigen, opdat de vooruitgang zal worden bevorderd. De film toont de moed van de soldaat die zich opoffert voor de vrijheid van zijn land. Onder deze leerlingen leeft in sterke mate het ideaal om soldaat of matroos of marinier te worden. Tijdens een door hen zelf verzorgde ontspanningsavond kwam een zanger op. Hij toonde het publiek, welke toekomstidealen de leerlingen koesterden, door achtereenvolgens te laten opkomen: een matroos die stram saluëerde en pas op de plaats maakte, een Amerikaanse soldaat in officieel uniform, een Amerikaans militair in battledress en tenslotte een cowboy.
In vele van hun opstellen wordt een voorkeur voor oorlogsfilms uitgesproken, omdat zij zelf graag in militaire dienst willen gaan. Sommigen leveren scherpe critiek op het feit dat de Koninklijke Marine nog geen inheemsen in dienst neemt. Een van hen formuleert het als volgt (uit het Maleis vertaald): „Ik houd van oorlogsfilms want wij, jonge mensen van Nieuw-Guinea, zijn zeer gesteld op oorlog. Daarom wil iedere jongeman soldaat worden. Militair of matroos of marinier (verspieders ook). In de laatste wereldoorlog werden vele van ons soldaat. Zij doodden vele Japanners." Het opstel is verlucht met een tekening van een geweer en van de „Kortenaer", die naar Korea opstoomt en wordt aangevallen door bommenwerpers.
Een ander schrijft (vertaald): „Wij zijn er niet tevreden over, dat wij geen dienst mogen nemen bij de Marine. Als er weer oorlog is, moet er rechts en links naar soldaten gezocht worden. Is het soms niet zo, dat de jongemannen van Holland reeds geleerd hebben om een geweer en een scheepskanon te hanteren? Waarom wij dan niet; wij zijn heus moedig genoeg. Als er straks weer oorlog is, dan moeten de heren onze heldhaftigheid maar eens komen aanschouwen. Onlangs, tijdens de tweede wereldoorlog, is Djakarta overmeesterd door Nieuw-

Guinea-bataljons. Het is daarom te betreuren, dat wij niet bij de Marine dienst mogen nemen. Als het zover komt, pas op. De heren weten nog niet, hoe wild en woest wij kunnen zijn. Nu zijn wij nog als lammetjes, omdat wij op school zijn, maar als er oorlog is, pas maar op, meneer. Hij die kwaad op ons wordt, krijgt een schot." Onder het opstel staat een tekening van een geweer waarmee een vijand wordt gedood.

De geestdrift, die de leerlingen aan de dag leggen voor een Olympiadefilm, spruit niet alleen voort uit de sportdemonstraties en krachttoeren die worden vertoond, maar ook uit het feit dat Amerikaanse negers, met wie de schrijvers van de opstellen zich nauw verwant achten, vele nummers winnen en de blanken voorbijstreven. Zij zijn een toonbeeld van vooruitgang. Zij hebben zich aan de achterlijkheid, aan het traditionele inheemse milieu, waarop vele leerlingen zo neerkijken, ontworsteld. Een informant legt zelfs verband tussen de door hem gereleveerde rassendiscriminatie in Amerika en het feit, dat de Papoea geen dienst mag nemen bij de Marine.
Deze voorbeelden illustreren duidelijk, dat de Papoea — die zich nauw betrokken weet bij de vooruitgang zoals hij die ziet — de film dikwijls vanuit dit thema benadert, beoordeelt en waardeert.
Een 22-jarige leerling van de kursus Nederlands, die zich in algemene zin over de film uitlaat, drukt zich als volgt uit: „. . . Maar ik mag bijzonder graag films zien over vooruitgang in moderne landen, zoals vooruitgang in de techniek, sport (blijkens een noot van de schrijver heeft hij hier behalve sportfilms ook Tarzan-, cowboy- en oorlogsfilms op het oog), en ook films over geschiedenis — zoals van ontdekkingsreizigers per schip — en films van sprookjes zoals Sneeuwwitje. Want dergelijke films doen het verlangen naar het bezitten van kennis, schranderheid (zoals in de techniek) ontstaan, het verlangen naar het bezitten van standvastigheid, en zij wekken zuivere en vreugdevolle gevoelens (Sneeuwwitje)." Deze jongeman geeft een uitstekend verslag van de gangsterfilm „This is dynamite", en voegt daaraan de volgende beschouwing toe: „En zulk een film is goed, want het laat zien dat de steden met veel vertier en volop vooruitgang, die bewonderenswaardig zijn, tevens vervuld zijn van wrede en slechte handelingen."

Op grond van hetzelfde ideaal van „vooruitgang" wijzen sommigen — zij zijn ver in de minderheid — het vertonen van bioscoopfilms af en vragen om educatieve films. In paragraaf E werd reeds de mening van een wereldwijze Biakker aangehaald, die tegen de film bezwaar had, omdat het de bevolking nog aan fundamentele kennis ontbreekt om de films te kunnen begrijpen en beoordelen. (Zo had hij geen waardering voor een film waarin men met mes en vork zag eten). „Breng hen dus eerst die kennis bij", meent hij. „Velen van ons zien zoenen op de film of in het dagelijks leven, als iets dat afgekeurd moet worden. Zij kennen echter de functie (eigenlijk: basis, dasar) van kussen niet. Zij weten niet, dat kussen tot de adat van de blanke behoort. Wanneer een Nederlander in

Nieuw-Guinea na een lange tijd van scheiding zijn vrouw uit Holland ontmoet op het vliegveld, dan zal hij haar in het openbaar omhelzen. In Europa en Amerika zijn ingenieurs en professoren, die het stelen aan banden hebben gelegd. Het is daar niet zo, dat men maar raak kan stelen. Dat denken zij onder ons, die de films zien, zonder de fundamentele kennis te bezitten."

Vooral de informanten van de Bestuursschool spreken in deze geest; zij willen het bioscoopbezoek aan banden leggen en pleiten voor educatieve films, of geven aan oorlogs- en cowboyfilms een educatieve „draai". Hun uitspraken lijken echter meer een puriteins en semi-intellectueel schabloon te zijn, dan een eerlijke weergave van wat er werkelijk in hen leeft. Hun werkelijke gevoelens gaan schuil achter het masker van wat zij denken, dat de vreemdeling van hen verwacht. Dit soort van holle irreële retoriek kan men ook aantreffen in de kringen van hun leermeesters: de Indonesische dorpsonderwijzers en bestuursassistenten. Het is even onwezenlijk als de verklaring van een P.M.S.-er, dat het beter is in de bijbel te lezen en psalmen te zingen dan naar gevaarlijke films te gaan kijken. De reacties van de P.M.S.-ers en L.T.S.-ers zijn in het algemeen veel opener, onbevangener en spontaner dan die van de leerlingen der Bestuursschool. Zij kiezen onverbloemd voor oorlogsfilms e.d., al spreken sommigen tegelijkertijd uit, dat daaraan b.v. zedelijke bezwaren zijn verbonden of dat zij de vooruitgang niet dienen. De werkelijkheid blijkt sterker te zijn dan de leer: „Mijn eigen mening is dat „de cowboyfilm" is de leukste zelfs de spannendste film. Nou eigenlijk vind ik zo'n film niet prettig want de cowboys schieten de mensen dood die hun bezittingen willen roven . . . ." Sommigen betonen zich enthousiast over oorlogsfilms maar voegen er aan toe dat deze eigenlijk niet deugen, of weiden uit over het leed, dat een oorlog veroorzaakt.

Er is hier een conflict tussen twee aspecten van de vooruitgang, zoals de Papoea die ziet. Aan de ene kant is het een bewijs van beschaving (vooruitgang), wanneer hij bioscopen bezoekt, bier drinkt en zich in de stad vermaakt. Aan de andere kant dient ieder mens, die zich zelf respecteert Christen te zijn. En het Christen zijn brengt een bepaalde moraal met zich mee, die niet verenigbaar is met de schietlust van de cowboy en het genoegen, het leedvermaak, over een Japans vliegtuig dat neerstort.
In wezen ligt hier een conflict in de Westerse wereld zelf, zoals deze zich in de figuur van zendelingen, handelaars, bestuursambtenaren, bioscoopexploitanten en tijdschriften met pinup-girls aan de Papoea presenteert. Ergens op een huis in de Nimboran stond geschilderd: Eben Haëzer (Tot hiertoe heeft de Heer ons geholpen). Aan de wand van het huis ernaast prijkten prikkelpoppen (Zuid-Afrikaanse term voor pinup-girls).
Dit conflict van waarden in de „vooruitgang", tussen religie en amusement, poogt de Papoea, die zich sterk bewust is van de „vooruitgang", o.m. te verzoenen — of beter — te ontlopen door over de oorlogsfilm, de cowboyfilm en zelfs de gangsterfilm een didaktisch — de film is leerzaam — of moralistisch — het goede overwint — sausje te gieten.

Hoewel vele Papoea's de film benaderen en beoordelen vanuit het oogpunt van de vooruitgang (kemadjuen) is dit zeker niet met allen het geval. In vorige paragrafen werd reeds geconstateerd, dat de behoefte aan vertier — en dan dikwijls niet zo zeer het vertier en de ontspanning, die de film geeft als wel de gezellige drukte, die het gezelschap, waarmee men de bioscoop bezoekt, met zich meebrengt — een belangrijke reden is voor het bezoeken van de bioscoop. Een leerling van de Bestuursschool schrijft zelfs, dat men alleen naar de film gaat om vertier te zoeken: „Het nut van, het begrijpen van en het kennismaken met de film kent men, maar het beleven en de bedoeling van de film kennen wij nog niet. Daarom gaan naar mijn overtuiging de mensen naar de film alleen om vertier te zoeken (tjuma ikut ramai sadja)."

Een wegens een zedendelict veroordeelde 22-jarige Biakker in de Strafgevangenis te Hollandia verklaart in een interview: „Ik ging niet naar de film, omdat ik er zo naar verlangde, maar uit verveling. Je kunt toch niet altijd thuis zitten. De ene keer ga je 's avonds naar een winkel kijken, de andere keer naar een film. Ik ging altijd met vrienden, nooit alleen. Zag cowboy-, dans-, oorlogs- en kusfilms. Ik begreep weinig van de films, daar er geen Maleise tekst bij was. Ik vond het niet zo prettig, want anderen, Nederlanders, die de film wel begrepen, zaten te lachen om de film, maar wij konden niet meelachen, omdat we er niets van begrepen."

De waardering van het inheemse filmpubliek gaat onmiskenbaar uit naar actiefilms. Naar inheemse opvatting zijn dit films, die „ramai" (actie, vertier) inhouden en geven; de films waarin het gaat om een krachtmeting. Sport-, cowboy-, oorlogs-, gangster-, detective-films worden door hen onder dit hoofd gebracht. Films waarin weinig gepraat maar veel gedaan, veel gesport, geschoten, geslagen en gesmeten wordt, films met rennende paarden, vallende bommen en vliegtuigen in duikvlucht. Films met bravour.

De volgende tabel, waarin de mening van allen die zich over het vraagstuk van waardering concreet hebben uitgelaten is opgenomen, toont deze voorkeur duidelijk aan.

Karakter van de film	Aantal personen, dat voorkeur uitspreekt
Actie (zie boven)	87
Educatie	18
Documentaires over andere landen; ontdekkingsreizen	12
Show	5
Lach	3
Romantiek	3
Totaal	128

De voorkeur voor actie is niet gebonden aan een bepaalde leeftijd *), en niet aan een bepaalde sekse. Ook meisjes en vrouwen spreken zich uit voor dit soort films. Een getrouwde Biakse vrouw gaf de voorkeur aan actie-films en films waarin gedanst werd. Muziek- en zangscènes waardeerde zij niet, omdat ze deze niet begreep; het dansen trok haar meer aan. Echter, het aantal vrouwelijke informanten is te gering om dienaangaande tot definitieve conclusies te geraken. Een leerlinge van de P.M.S. gaf een geestdriftig verslag van een korte documentaire over de bloembollenvelden. Bij navraag bleek zij inderdaad zeer op bloemen gesteld te zijn. Een andere leerlinge van de P.M.S. gaf een zeer levendig en terzake kundig verslag van een film over ziekten en hun bestrijding, die haar kennelijk uitermate had geboeid. Een dergelijk verslag werd door mannelijke informanten niet geleverd.

De actie-films bieden de „raimai", de bedrijvigheid en het vertier, welke de Papoea aan de „vooruitgang" associëren. De voorkeur voor dit genre film is dan ook niet louter verklaarbaar uit de omstandigheid, dat het gros van het inheemse publiek het gesproken woord niet kan volgen, dat in andere filmgenres een belangrijker rol speelt dan in de actiefilms, die meer voor zich zelf spreken.

De vraag naar educatieve films is het grootst bij de P.M.S.-ers en de leerlingen van de Bestuursschool. Een 17-jarige P.M.S.-er, afkomstig uit Noemfoor, acht dit noodzakelijk voor de ontwikkeling van zijn land, „want", zo schrijft hij, „„daar weten we nog geen fluit van." Daarentegen noteert merkwaardigerwijs dezelfde informant m.b.t. journaalfilms, die over het algemeen door het Papoea-publiek wel worden gewaardeerd: „Maar ik ga slapen als U een nieuwsfilm gaat vertonen." Van schoolkinderen der A.L.S. te Hollandia-Binnen vermeldt een ondervijskracht, dat de kinderen uit haar 3de klasse zeer veel belangstelling hadden voor journaals over Nederland, waarbij men na het zien van een dergelijke film de volgende ochtend enthousiast kwam vertellen van alle nieuwe zaken, waarmee men door de film had kennisgemaakt.

Showfilms worden weinig gewaardeerd. Een enquêtrice vermeldt een persoonlijk haar bekend geval, waarbij een 18-jarig Papoea-meisje de bioscoop verliet, omdat zij zich schaamde voor de summiere kleding der showgirls. Het dansen in deze films wordt over het algemeen meer gewaardeerd dan het zingen en de muziek, welke beide men niet begrijpt. Het klassieke ballet in „The unfinished dance" kan echter geen genade vinden in de ogen van een informant, die het omschrijft als het dansen in dunne broekjes en het omhoogsteken en vertonen van de billen aan het publiek. Een informant verklaart, dat hij graag films ziet waarin „vrouwen dansen en mannen bier drinken."

*) Vergelijk hiermee de situatie in Amerika waar dit wel degelijk het geval is. Jongelui onder de 12 jaar reageren het felst op pseudo-tragiek, conflicten en gevaar. De jeugd tussen 12 en 16 jaar en meer nog de 19-jarigen, reageren daarop belangrijk minder emotioneel. Reacties bij liefdesscènes tonen een ander beeld; de top ligt daar bij de 16-jarigen, terwijl jongeren en ouderen zwakker reageren. Zie „Instructional Film Research, 1918—1950". (Six major conclusions: 7,5).

Voor romantische films bestaat weinig voorkeur, vooral ook doordat dit genre films weinig actie inhoudt en door het ontbreken van Maleise onderschriften moeilijker begrepen wordt.

In verband met de doeleinden van de enquête is het van groot belang te weten, hoe het inheemse publiek de liefdesscènes waarmede zeer vele films „gekruid" zijn, waardeert. Het staat in elk geval vast, dat actie-scènes de voorkeur genieten boven uitbeelding van romantische ontmoetingen. Niet de romantische liefde zelft boeit hen, maar de actie die er het gevolg van is of geacht wordt te zijn. In paragraaf E werd reeds aangetoond, dat de strijd om een vrouw door velen wordt gezien als het hoofdmotief van de film, zoals ook in eigen samenleving ruzies, handgemeen en doodslag zeer dikwijls een vrouw tot inzet hebben. Het liefdesspel dat in onze samenleving zo geromantiseerd wordt, speelt in de inheemse samenleving een ondergeschikte rol. Het inheemse huwelijk draagt in sterke mate het karakter van een sociaal contract, terwijl voor- en buitenechtelijke ontmoetingen veelal „recht op de man af zijn" met vermijding van een romantisch voorspel. Kameraadschap tussen de partners is meer het gevolg dan de basis van het inheemse huwelijk.

In dit licht bezien, is het begrijpelijk dat sommige informanten de opmerking maakten, dat langgerekte kusscènes hen ergerden, verveelden of verlegen maakten. „Het zien van een omhelzing is wel aardig, maar het moet niet te lang duren", zo verklaarde een wegens een zedendelict veroordeelde. Terwijl inheemse ontmoetingen tussen leden van beide seksen zich veelal in diep geheim voltrekken, wordt het liefdesspel van de Europeanen op het witte doek en ook in het dagelijks leven (gearmd lopen, vrijages, openlijke avances in openbare gelegenheden) open en bloot vertoond. Het is niet te verwonderen, dat dit aan wat meer wereldwijze Papoea's sterk opvalt. De Amerikaanse tijd, waarin Papoea's getuige waren van allerlei weinig hartverheffende tonelen, is aan hen bepaaldelijk niet ongemerkt voorbijgegaan. Hier zij ook herinnerd aan de opmerking van een politieagent, afkomstig van Fred. Hendrikeiland: „Wanneer ze (de filmhelden) elkaar kussen willen, laten ze dat dan doen, als de zaal leeg is." Langdurige omhelzingen op het witte doek wekken de lachlust op. Een Moejoe-arbeidscontractant in Sorong merkte over kusscènes lakoniek op: „Och, dat zijn die vreemdelingen nu eenmaal gewend. Wanneer ik en mijn vrienden zoiets (op het wite doek) zagen en er werd veel en lang gekust, dan begonnen wij te fluiten en riepen: Proos, Proos." Dergelijke reacties zijn ook van Kaimana en Temboeni bekend, terwijl in Mimika teruggekeerde arbeidscontractanten van de NNGPM eveneens deze uiting meldden. Gefluit en gejoel zijn ook waargenomen bij het vertonen van films over de eigen samenleving. Bij een vertoning in het ISAN-gebouw van een door Dr. van de Hoeven opgenomen speelfilm van een Noemfoors verhaal, werden dergelijke reacties ook waargenomen bij scènes waarbij een Papoease jongeling een aantrekkelijk Noemfoors meisje het hof maakte. Kussen en omhelzingen kwamen hieraan niet te pas. Als afkeuring behoeven deze uitingen niet altijd bedoeld te zijn, want ook bij andere scènes als het uitvaren van oorlogsprauwen, gevechten e.d. werd gefloten en gejoeld.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat liefdesscènes meer indruk maken op personen boven 16 à 17 jaar dan op hen die deze leeftijd nog niet bereikt hebben. Van de leerlingen der P.M.S. en L.T.S., die zich op zeer spontane wijze plegen te uiten in hun opstellen, zijn er slechts enkelen die uitweiden over liefdesfilms of -scènes, en dan nog in afkeurende zin. In hun opstellen draait alles om actie, vechten, sporten, vooruitgang.

Ook wanneer ouderen spreken of schrijven over cowboy- en detective-films, dan blijkt hun belangstelling uit te gaan naar de vechtpartijen e.d. en zijn liefdesscènes voor hen niet meer dan aanleiding tot onenigheid.

Met het bovenstaande wil niet gezegd zijn, dat de Papoea-bioscoopbezoeker geen oog zou hebben voor het vrouwelijk schoon dat hem getoond wordt. Integendeel. Evenmin als het uiterlijk van de al dan niet blanke vrouwen in de stedelijke centra hem onverschillig laat — men observere daartoe maar eens het gedrag van de Papoea op straat — laat de aantrekkelijkheid van de filmsterren hem onbewogen. Sommigen spreken dit dan ook openlijk uit (zie pag. 35). Een leerling van de Bestuursschool merkt in dit verband filosofisch op: „Ik heb niets tegen liefdesfilms en mooie vrouwen op het witte doek. Waarom zou men tegen deze films bezwaren maken? Het is toch de aard van de mens om te minnen en bemind te worden."

Het is echter niet zo dat men naar de film gaat om zich te kunnen verlustigen in de aanblik van knappe vrouwen. Een Marylin Monroe-rage zoals die zich heeft meester gemaakt van vele jonge Amerikanen, terwijl kennelijk ook vele ouderen met welgevallen, of weemoed om vervlogen dagen, naar haar gestalte turen, is onder Papoea's ondenkbaar. Men zou zich zelfs af kunnen vragen, of de cultus van de seksualiteit zoals die op geraffineerde wijze door foto, film, mode, reclame en amusement wordt gevoed met name in Amerika, niet veel meer ingang vindt in de daarvoor in hoge mate gevoelige Westerse wereld dan bij de Papoea. Indien wij ons bezorgd maken om de eventueel onzedelijke invloed van de film op de Papoea, zijn wij dan niet bezig om in onze cultuur levende en door onze cultuur gevoede wensen, begeerten, driften en angsten te projecteren op de Papoea, die tegenover liefde en erotiek, huwelijk en overspel heel anders staat dan wij? Een waarschuwing voor een etnocentrische gedachtengang lijkt ons in elk geval op zijn plaats. Is het verwrongen beeld dat de film geeft van de Westerse wereld, als zou deze bestaan uit een aaneenschakeling van krachttoeren, Ubermensen, luxe en plezier, een niet veel groter gevaar dan vertoningen van verliefdheid en omhelzingen? Een dergelijk beeld kan nauwelijks anders dan de reeds besproken ideeën over de „vooruitgang" versterken. Stugge arbeid en plichtsbetrachting, de voornaamste voorwaarden voor werkelijke vooruitgang, worden op deze wijze zeker niet aan het publiek bijgebracht. Zoals ook reeds met betrekking tot Afrika door Franklin, zij het in andere bewoordingen, is opgemerkt (zie H. Franklin, Director of information, Northern Rhodesia: The Central-African screen, in het tijdschrift Colonial Cinema, Vol. VIII, no. 4, dec. '50), is het jammerlijke van de Westerse niet-educatieve film niet zozeer, dat zij

zou leiden tot zedenverwildering, maar dat hier een prachtige kans wordt gemist om het werkelijke Westen te tonen.
Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat, wanneer meer wereldwijze Papoea's waarschuwend de vinger opsteken tegen liefdesfilms en -scènes, zij niet veel anders doen dan uiting geven aan ideeën die naar hun mening de ontwikkelde Westers georiënteerde Papoea dienen te sieren, omdat zij denken zich hiermede te verheffen tot het niveau van hun leermeesters. Voor wat betreft de enquête zijn de verkondigers van deze mening voornamelijk te vinden onder de leerlingen van de Bestuursschool, waarover in deze paragraaf al een en ander is opgemerkt. Over hun opinie nader mondeling aan de tand gevoeld, wekten zij beslist niet de indruk recht vanuit het hart gesproken te hebben.
Een veel meer waarheidsgetrouwe indruk maakt het reeds genoemde argument van een Biakker, eveneens leerling van de Bestuursschool, dat voor de film in het algemeen en voor de liefdesfilms in het bijzonder, de basis van een juist begrip ontbreekt, zodat het heilzamer ware de commerciële film aan het inheemse publiek te onthouden zolang dit begrip er niet is, omdat anders toch slechts waanvoorstellingen over het Westen worden gevormd of versterkt, die afbreuk doen aan de ontwikkeling van Nieuw-Guinea.

Over de waardering van tekenfilms heeft de enquête weinig gegevens opgeleverd. De genoteerde opinies spreken elkaar bovendien tegen. Een enkele enquêteur vermeldt, dat de informanten van dit genre weinig begrepen, terwijl anderen constateerden, dat deze films voldoende begrepen worden. Een verpleger van het „Irene"-gesticht was van mening, dat in deze inrichting voor geestelijk gestoorden tekenfilms meer dan andere films gewaardeerd worden.
Een P.M.S.-er schrijft, dat hij na educatieve films vooral tekenfilms prefereert om „de diertjes, die altijd kunstjes spelen".
Volwassenen in de Asmat toonden zich tijdens een filmvoorstelling aldaar door de Koninklijke Marine, in tegenstelling tot de kinderen, weinig geestdriftig over tekenfilms.

Bij de door Papoea's uitgesproken waardering voor bepaalde filmgenres (zie pag. 46 e.v.) is niet gebleken van een door informants cultuur bepaalde voorkeur. Zowel de Biakker en de Sarmiër als de Papoea uit Kaimana, de Asmat en de Moejoe-er, gaven de voorkeur aan actie-films. Toch kan het niet anders dan dat dit een belangrijke factor moet zijn. De Noemfoorse speelfilm van Dr. van der Hoeven werd meer door Biakkers en Noemforezen geapprecieerd dan door andere Papoea's. Nergens echter werd in de interviews en de opstellen, door informanten speciale belangstelling voor films over de eigen samenleving naar voren gebracht. Slechts werd algemeen de wenselijkheid uitgesproken van een toelichtende tekst in het Maleis om de films beter te kunnen begrijpen. Bezien in het licht van de „vooruitgang", waarin de meeste Papoea's in hun confrontatie met het Westen de film plaatsen, valt dit beter te begrijpen. Leerzaam is de opmerking van een Biakker van enige ontwikkeling m.b.t. de Noemfoorse film,

dat vele van zijn vrienden het niet erg prettig vonden, zoveel primitieve toestanden en gebruiken in een openbare bioscoopzaal vertoond te zien. Veel meer blijkt er sprake te zijn van een door informants status bepaalde speciale interesse voor zekere soorten films of filmscènes. Zo hebben de politieagenten van de Opleidingsschool veel waardering voor het politie- en recherchewerk in de detective-film „This is dynamite", doch weinig voor het klassieke ballet in „The unfinished dance". Een Biaks hoofd uit Sowek, waar men de beste vissers van het eiland aantreft, blijkt speciaal getroffen te zijn door de techniek en de moed van Congolese negers bij het vissen. Leerlingen van de L.T.S. vragen speciaal om films over bouwactiviteiten. Een apotheek-beambte toont grote belangstelling voor de electro-encefalograaf in „The brainmachine". Over bijzondere interessen van de informant wordt naar aanleiding van een film soms breedvoerig uitgeweid. Een Papoea meisje dat zeer op bloemen is gesteld, geeft een geestdriftig verslag over een bollenfilmpje. De Kapaokoe der Wisselmeren blijken bij een vertoning van kleurenslides over framboesiabestrijding, meer geïnteresseerd in een op het lantaarnplaatje voorkomende peniskoker dan in de fotografische focus (een framboesiapatiëntje).

Wanneer in de film personen, zaken of situaties voorkomen, die de Papoea uit eigen ervaring kent, bevorderen deze zijn waardering voor de film. De vertoning van diapositieven opgenomen in het Wisselmerengebied, ontketende aldaar grote geestdrift. In dit verband zij herinnerd aan de reeds vermelde peniskoker-historie. De Bevolkingsvoorlichting hier te lande maakt van deze voorkeur gretig gebruik bij haar educatieve werk. De leerlingen van de politieschool te Hollandia toonden grote waardering voor de activiteiten van poitie, recherche en brandweer in de gangsterfilm „This is dynamite". De leerlingen van P.M.S. en de L.T.S. te Hollandia (Kota Radja) juichten enthousiast toen een vertegenwoordiger van de D.A.F. te Eindhoven voor hen een film vertoonde, waarin Koningin Juliana en Keizer Haile Selassie te zien waren tijdens hun rit over het fabrieksterrein. De geestdrift van de toeschouwers gold echter, naar later gebleken is, niet de vorstelijke bezoekers, maar de bestuurder van de auto, die dezelfde persoon was als de vertoner van de film. Toen de Directeur van het Centraal ziekenhuis te Hollandia enige door hem opgenomen kleurendia's van Nederland vertoonde aan het inheemse personeel, joelden de toeschouwers bij het zien van de ouderlijke woning van een der zusters. Deze afbeelding bleken zij het meest van alle gewaardeerd te hebben. De educatieve film over de negerjongen Malenga oogstte op de P.M.S. en L.T.S. groot succes. Toen enige maanden daarna een andere educatieve speelfilm, eveneens opgenomen in Afrika, werd vertoond en er een negerjongen in voorkwam, die net als Malenga met zijn fiets over de weg slingerde, klonk het als uit één mond: „Malenga".
Een beschouwing over de waardering van de film door de Papoea zou niet volledig zijn, indien niet de aandacht werd gevestigd op zijn individualisme ook met betrekking tot dit onderwerp. Het meest pregnant kwam deze trek tot uiting in de volgende ontboezeming van een wegens een zedendelict veroordeelde

Biakker, toen hem werd gevraagd welke films hij goed achtte en welke niet: „Ik heb niet het recht om te zeggen: deze film is goed en die mag niet meer vertoond worden, want wat ik niet goed vind, zal een ander juist graag wensen. Bovendien, alle films zijn goed. Het zit niet in de film, maar in de duivel. Je kunt kijken naar mooie blanke vrouwen en naar omhelzingen in de film, zonder dat je bloed sneller begint te stromen. Komt de duivel echter in je, dan zal je bloed sterker gaan stromen. Verder begrijp ik weinig van de film."
Werd aan informanten gevraagd, wat hun kameraden van de film dachten, dan gaven zij telkens weer ten antwoord: „Dat weet ik niet. Dat is hun zaak."
De zojuist geciteerde informant merkt ook nog het volgende op: „Als ik geld heb, kan ik de bioscoop binnengaan. Halverwege de maand is mijn geld op. Soit, dat is mijn zaak. Ik beschik over het geld en geef het uit zoals ik wil. Als het op is, heb ik dat aan mij zelf te wijten. Ik ben mijn eigen baas."
Het al dan niet waarderen van de film is evenals het al dan niet bezoeken van een filmvoorstelling een zuiver individuele zaak. Wij hebben dan ook niet de indruk, dat de Papoea veel moeite doet om zijn vrienden of kennissen met betrekking tot de bioscoopfilmen positief of negatief te beïnvloeden. Ieder moet dat maar voor zich zelf uitmaken.

H. Film en sociaal gedrag

Het manifeste gedrag van de inheemse toeschouwers tijdens de voorstelling is primair niet afhankelijk van de hoedanigheden van de film, maar van de samenstelling van het publiek en van de sfeer waarin zij zich bevinden, meer algemeen gesteld: van het milieu waarin de filmvertoning plaatsvindt. *)
Dit is aan de enquêteurs overtuigend gebleken bij hun observaties van de reacties van het inheemse publiek tijdens bioscoopvoorstellingen. Een sprekend voorbeeld hiervan levert het verschil in reacties tijdens de vertoning van een en dezelfde film nl. „Jungle Girl" (Vrouwelijke Tarzan) in twee van elkander verschillende milieu's, nl. de kleine door een Chinees beheerde bioscoop van Hollandia (Gansia), en het ISAN-gebouw, dat inheems bezit is. In het eerste gebouw waren van de 32 bezoekers er vier Papoea. Deze gedroegen zich volkomen passief, reageerden uiterlijk op geen enkele scène. In het tweede gebouw daarentegen waren er 160 Papoea's op een totaal aantal bezoekers van 214. De enquêteur specificeert de reacties van de aldaar aanwezige inheemsen op onderscheidene scènes als volgt:
trommentelegrafie — spottend gelach;
blanken door zwarte krijgers aangevallen, waarbij vele zwarten sneuvelen — stilte;
de slingerbewegingen van Tarzan in de bomen — bewonderende uitroepen;
aap steelt instrumenten onder de ogen van de schurken; jeugdige zwarte vriendin van Tarzan neemt schurken in het ootje — uitbundige hilariteit, vooral bij de jongeren;
martelingen — stilte;
bevrijding — bijval;
geheimzinnig ritueel — stilte
Commentaar is hier overbodig.

*) Zie ook pag. 17

In hetzelfde gebouw te Hollandia vertoonden de vijftien Papoea-toeschouwers op een totaal van 90 bezoekers geen enkel teken van opwinding of waardering bij het zien van „Luchtstrijd om Japan", een aaneenschakeling van gevechten en bombardementen. Daarentegen vermeldt een waarnemer heftig gejoel en gefluit naar aanleiding van vecht- en kusscènes in de film „Vrijheidsheld", vertoond in het ISAN-gebouw te Hollandia-Binnen, waar van de ca. 200 aanwezigen er ca. 120 Papoea waren. Alle filmvoorstellingen in het internaat van de P.M.S. en L.T.S., uitsluitend toegankelijk voor de leerlingen en leerkrachten, kenmerken zich door zeer spontane reacties van het publiek. De leerlingen voelen zich daar geheel thuis en onder elkaar.
Een waarnemer uit Temboeni, waar twee tot drie maal per week een film wordt vertoond door de NNGPM ten behoeve van haar personeel, schrijft: „Veel reacties hoort men niet onder de voorstelling,. Wel indien na spannende voorbereiding men tot felle actie komt, en er op los gaat slaan. Dan geweldig gejuich in de zaal. Ook elke zoenscène verwekt altijd een uitbundige reactie."
Gedragingen, waaruit afkeuring van of geringe interesse voor het vertoonde blijkt, zijn eveneens geconstateerd in die gelegenheden waar de Papoea zich op zijn gemak voelt. Zo schrijven twee jongens van de P.M.S., dat zij gaan slapen, wanneer journaals aan hen worden vertoond. Een inheemse toeschouwer deelt mede, dat hij tijdens een voorstelling in het ISAN-gebouw, soortgenoten het gebouw zag verlaten uit ontstemdheid over vertoonde kusscènes. In de 134 opstellen die door inheemse politieagenten zijn geschreven, wordt dertien maal melding gemaakt van het feit, dat de schrijver de zaal verlaat tijdens de voorstelling om te gaan slapen, of tijdens de voorstelling reeds in slaap valt. Dit verschijnsel deed zich voor bij alle daar vertoonde films, dus niet slechts bij een bepaald genre film. Tijdens een voorstelling van „De Vrijheidsheld" in het ISAN-gebouw, begonnen de Papoea-toeschouwers luid onder elkaar te praten bij scènes zonder actie.

In verband met de geringe vertrouwdheid van het inheemse publiek met het Westers milieu, waarin de films zich afspelen, is het te verwachten, dat het soms naar onze smaak „verkeerd" reageert op het vertoonde. Een sprekend voorbeeld hiervan wordt gemeld uit Temboeni. Daar steeg een luid gejoel op, toen in het filmjournaal enige naaktfiguren werden vertoond, opgesteld bij het nationale oorlogsmonument te Amsterdam. Zo ook worden sommige komische tonelen in doodse stilte aanschouwd.
Het gedrag van de Papoea's na en naar aanleiding van het in de film waargenomene, is een kwestie waarover zowel semi-intellectuele inheemsen als niet-

inheemsen zich soms een bepaalde mening veroorloven zonder zich te vergewissen of de feiten in dezelfde richting wijzen. Zij menen, dan wel veronderstellen, dat er een zeker verband zou bestaan tussen gepleegde zedendelicten en het zien van bepaalde films of filmscènes.

Teneinde deze veel gehoorde opinie aan de feiten te toetsen, werden 21 in de strafgevangenis te Hollandia verblijvende, wegens zedendelicten veroordeelde mannelijke Papoea's door een van de leden van de staf van het K.B.Z. geïnterviewd. De interviews werden, teneinde verzekerd te zijn van betrouwbare informaties, afgenomen in een vrije ruimte, zonder aanwezigheid van anderen. Aan de informanten deelde de onderzoeker mede, dat hij geen vertegenwoordiger was van Bestuur, Missie of Zending, doch „djuru adat". Tevens maakte hij bij het begin van elk gesprek aan de informant duidelijk, dat diens mening over door hem geziene films zou worden gevraagd op dezelfde voet als ook reeds buiten de gevangenis was geschied. Pas daarna kwam het gepleegde delict, indien nodig, ter sprake. Een vooraf vermelden of suggereren van een verband tussen film en delict zou het gehele interview uit het oogpunt van onderzoek waardeloos hebben gemaakt.

Met uitzondering van één persoon die dorpsbewoner zonder beroep is, behoren allen tot de groep van inheemse potentiële filmbezoekers, omdat zij allen vóór hun arrestatie werkzaam waren in stedelijke centra (Hollandia, Sorong, Manokwari, Fak-Fak, Merauke en Biak). Van hen waren er vier huisbediende, drie NNGPM-arbeider, drie arbeider bij de Residentie Waterstaatsdienst, twee politieagent, twee werkzaam bij de telefoondienst, vijf in dienst bij Gouvernementsinstanties of particuliere werkgevers, en één onderwijzer. De zedendelicten werden in dertien gevallen begaan jegens volwassen of minderjarige inheemse, en in tien gevallen jegens volwassen of minderjarige niet-inheemse vrouwelijke personen. De onderzochte gevallen zijn dus bij uitstek in allerlei opzicht relevant voor het gestelde probleem. Het is daarom veelzeggend, dat met betrekking tot deze veroordeelden van enig verband tussen het zien van films en het plegen van de gesignaleerde delicten hoegenaamd niets is gebleken. Van de 21 delinquenten hadden er negen zelfs nog nooit een film gezien, terwijl twee anderen eerst in de gevangenis met de film kennismaakten. De overigen woonden vrijwel zonder uitzondering slechts incidenteel filmvoorstellingen bij en bleken allen gecharmeerd te zijn van actiefilms. Verder bestond er met betrekking tot de personen, die films hadden gezien, een aanzienlijk tijdsverschil tussen het bezoeken van een bioscoop en het plegen van het delict. Het moet dus als vaststaand worden aangenomen, dat in bovengenoemde gevallen andere factoren dan de film tot het plegen van het misdrijf geleid hebben. Het valt buiten het bestek van dit rapport om deze factoren vast te stellen. Een van de voornaamste factoren is stellig, dat de dorpsbewoner die naar de stad trekt meer doet dan louter verhuizen. Hij maakt zich tijdelijk of permanent los uit een vertrouwd, beschermd milieu, waar het „ons-kent-ons", alsmede vele en doeltreffende informele sancties hem normaliter in het rechte spoor houden. In plaats

daarvan komt hij terecht in een hem vreemd en onpersoonlijk milieu, waarvan de sfeer wordt bepaald door een cultuur die totaal anders is dan de zijne. Voor de voldoening aan fundamentele levensbehoeften als voeding en huisvesting, kan hij slechts in geringe mate of in het geheel niet op de gemeenschap terugvallen. De informele sancties op a-sociaal gedrag verliezen hun preventieve en repressieve werking, zodat gemakkelijk een mentaliteit ontstaat die men kan vergelijken met de houding van sommige buiten hun woonplaats vertoevende kampeerders of touristen. Deze permitteren zich dan allerlei gedragingen, die zij in hun eigen kring beslist zouden nalaten. Terwijl de inheemse jongemannen in hun eigen samenleving een meisje op zeer voorzichtige en onopvallende wijze benaderen, zijn er in de stad onder hen, die een wildvreemd Papoea-meisje, al of niet behorend tot eigen groep, openlijk op straat aanspreken, hen een bepaald bedrag beloven in ruil voor seksuele genoegens, of hen zonder meer lastig vallen. Hoewel de samenstellers van dit rapport beseffen dat een onderzoek van 21 gevallen een te smalle basis vormt om de daaruit getrokken conclusies van toepassing te doen zijn op alle in aanmerking komende gevallen in Nieuw-Guinea, menen zij niettemin thans des te meer gegronde redenen te hebben om niet op feiten steunende gangbare opvattingen, die verband leggen tussen het zien van films en het plegen van zedendelicten, voorshands zeer sceptisch tegemoet te treden. Een dergelijke mening kan men behalve onder Nederlanders ook diktewijls beluisteren bij hun adepten, zoals Indonesische onderwijzers en bestuursassistenten, alsmede sterk Westers georiënteerde Papoea's. De twee laatstgenoemde categorieën van personen laten zich in hun opinievorming sterk beïnvloeden door prestige-overwegingen: zij willen graag, zowel bij de inheemsen als bij de vreemdelingen, voor „modern" worden aangezien en worden geaccepteerd als stuwers van de „vooruitgang". Of deze opinie overeenkomt met de feiten is voor hen van minder belang dan hun wens een bepaald prestige te handhaven of te versterken. Zo schrijft een Keiees bestuursassistent, die aanvullend onderricht ontving aan de bestuursschool: „Film met dansen en muziek: Dit vinden zij (de inheemsen) ook mooi, maar niet zo mooi als de eerste drie andere films (i.c. cowboy-, roevers- en oorlogsfilms). Alleen wat betreft een film met roman, vinden zij leuk, waar een man en een vrouw mekaar zoenen. En zij dachten, dat bij een Amerikaanse vrouw het erg gemakkelijk is om een zoen te geven. Dit hebben sommigen ook nagedaan, maar omdat dit gebeurde met verkrachting, worden zij meestal veroordeeld. Meestal de lui die terug zijn van de kota of van Sorong in hun kampong, hebben deze invloed ingevoerd, zodat in sommige plaatsen meer zaken omtrent ontuchtige handelingen voorkomen." Dit is niets meer en niets minder dan een losse bewering. Feiten die deze bewering zouden bevestigen, zijn aan de samenstellers van dit rapport niet bekend. Wel is hen bekend, dat uit Sorong in Mimika teruggekeerde arbeidscontractanten de door hen in films gezien kusscènes nabootsten, waarbij echter niet huwelijkskandidaten, doch vrouwelijke verwanten, verblijvend in het internaat Kaokonao, het moesten ontgelden. Zij wilden hiermee laten zien dat zij kennis hadden gemaakt met de moderne wereld. Inderdaad bleken sommige teruggekeerden zich gaarne met meisjes in

het bos af te geven, maar de reden hiervan werd niet gevormd door de film, doch door de gedurende een jaar opgekropte seksuele driften en door de felle begeerte naar de door hen meegebrachte goederen van de zijde van het vrouwelijk geslacht. Bovendien moet men deze feiten plaatsen tegen de achtergrond van de inheemse opvattingen, volgens welke voor- en buiten-echtelijk seksueel contact meer een in principe sociaal dan een moreel kwaad is.

Heeft dus het onderzoek niet aangetoond, dat de erotiek van de films op een of andere wijze navolging zou vinden in de praktijk, wel is gebleken dat actiefilms, met name het cowboy- en bandieten-genre, leiden tot nabootsing. Deze blijft echter, evenals in andere niet-Westerse landen (Afrika b.v.) en in het Westen zelf, hoofdzakelijk beperkt tot de jeugd rond de puberteitsleeftijd. Het nabootsen van cowboys en bandieten door middel van uitroepen, verkleedpartijen en gebaren, is in de internaten van de L.T.S. en P.M.S. geen zeldzaam verschijnsel. Een van de leerlingen van de L.T.S., die van school werd verwijderd, omdat hij het onderwijs niet volgen kon, liep zelfs de gehele dag rond in een cowboyvermomming. „Cowboykleren," zo schrijft hij in zijn opstel, dat niets anders is dan een telkens herhaalde verheerlijking van de cowboyfilm, „zijn prachtig en een model voor jonge mensen, schoenen schitterend met veel glimmende knopen."

Twee meisjes werkzaam als bedienden in één huisgezin, imiteerden daags na het zien van een cowboyfilm, de vechtscènes door elkaar speels te stompen en te slaan.

Vooral de leerlingen van de bestuursschool weiden uit over het imiteren van cowboys en bandieten. Zij verklaren, dat kinderen in Kamp Kei (Hollandia-Binnen) en leerlingen van de P.M.S. en L.T.S. zich hullen in een sarong, een hoed opzetten en een speelgoed revolver omgespen. Zij hebben ook gezien dat kinderen de cowboy-kleding e.d. afkijken van reclamefoto's en -platen van het Oriënt-filmbedrijf te Hollandia-Binnen, en die dan in hun spel imiteren. Het gedrag kan dus ook worden beïnvloed door de film, zonder dat deze zelf wordt aanschouwd.

Een leerling van de Bestuursschool kreeg eens, toen hij nog in Fak-Fak vertoefde, bezoek van vijf vrienden, gekleed in een gebloemd shirt — dat de informant een cowboy-baadje noemt — en verder een broek met smalle pijpen dragend, alsmede een tas en een revolver-holster. De kreet van enkelen hunner: „Ik ben een cowboy" werd door de overigen beantwoord met: „Ik ben een bandiet." Ook Indo-Chinezen in de Chineese wijk zouden zich, volgens deze informanten, met dit cowboy-bandieten-spel onledig houden. Een der leerlingen, afkomstig uit Biak, schrijft zelfs dat vele van zijn groepsgenoten het drinken en vechten door Nederlanders, Indische Nederlanders en personeel van de Koninklijke Marine in het cafetaria „Juliana", als een direkt gevolg van de cowboy- en bandietenfilm beschouwen. „Zij hebben het van de film afgekeken."

Deze groep van informanten spreekt — alweer zonder enig bewijs te leveren — de mening uit, dat het inheemse publiek van de film dikwijls het slechte inplaats van het goede overneemt. Het bezoeken van films moet men om het goede en

leerzame dat erin steekt niet verbieden, maar wel beperken. Een van hen bespreekt een geval, volgens welk twee van zijn kennissen, die op jeugdige leeftijd naar de stad trokken om goederen te verdienen, thans in de gevangenis verblijven op grond van diefstal van vruchten, kleding en winkelgoederen. Hij schrijft hun wangedrag toe aan het zien van bandietenfilms. Nader hierover aan de tand gevoeld, weet hij echter geen enkel concreet verband tussen de film en de diefstal aan te wijzen en wijt uit eigen beweging het a-sociale gedrag aan het leven in een nieuwe omgeving, waar men geld moet verdienen om aan de kost te komen, hetgeen in het dorp niet het geval is. Toen er op een gegeven ogenblik geen geld was voor voedsel en kleding, stal men deze benodigdheden maar.

Er is ons geen enkel geval bekend, waarin het zien van films geleid heeft tot diefstal of dronkenschap.

Samenvattend kan worden gezegd, dat aan de samenstellers van dit rapport niets is gebleken van een samenhang tussen film en a-socaal gedrag. Hiermede wordt niet ontkend dat een dergelijke samenhang thans zou kunnen bestaan of in de toekomst zich zou kunnen manifesteren. Wèl menen wij redenen te hebben om voorshands aan een dergelijk verband te twijfelen.

In de eerste plaats is uit dit onderzoek gebleken dat de film zeer zeker niet in het centrum van de belangstelling staat en dat het inheemse bioscoopbezoek matig tot zeer matig te noemen is.

In de tweede plaats is voor de film een in onze ogen onvoldoende klankbodem aanwezig, zodat deze onvoldoende, slecht of in het geheel niet wordt begrepen. De wereld van de film is voor zeer velen vreemd en ver.

In de derde plaats heeft het potentiële inheemse filmpubliek van het Westen bepaalde pseudo-mythische of zelfs zuiver-mythische verwachtingen die zich concentreren in het begrip „vooruitgang". De film wordt veelal vanuit dit gezichtspunt geïnterpreteerd. Het zijn deze ideeën en verwachtingen omtrent „vooruitgang", die in de eerste plaats de klankbodem van de film vormen, en niet bepaalde a-sociale neigingen op seksueel of ander terrein. Voorzover er sprake kan zijn van invloed van de film op ideeën, opinies en gedragingen van de Papoea's, moet deze o.i. vermoedelijk gezocht worden in de „vooruitgang" naar inheemse begrippen. Wij wezen er reeds op, hoe sterk de mens, dus ook de Papoea, in zijn ideeën, en gedragingen bepaald en gericht wordt door zijn eigen cultuur, die werkt als een niet constante zeef en die het van buitenkomende op eigen wijze verwerkt en uitlegt. Het is daarom ook, dat men zeer voorzichtig dient te zijn met het projecteren van de invloed van de film met betrekking tot sociaal, en a-sociaal gedrag in het Westen, b.v. Amerika, op de gedragingen van in stedelijke centra dan wel daarbuiten verblijvende Papoea's.

Er zijn ons twee gevallen bekend die hetgeen hierboven gesteld is met betrekking tot een mogelijk verband tussen film en gedrag van de Papoea, op duidelijke wijze demonstreren.

Het eerste geval speelde zich af in een gebied, dat pas zeer recent heeft kennis gemaakt met uitingen van de Westerse cultuur, waaronder ook de film en

filmstrip, nl. de Baliem-vallei in het Centrale Bergland. Het verschijnsel film is voor hen in het bijzonder nog ver en vreemd. In de buurt van de zendingspost van de CAMA verdronken enige inheemse meisjes. Ongeveer een half jaar later werd er een filmpje vertoond, opgenomen in het Baliemgebied, waarin o.m. deze meisjes voorkwamen. De aanblik van de inmiddels gestorvenen bracht bij de toeschouwers grote opwinding teweeg. Kennelijk was het instrument (camera) van de vreemdelingen in staat om de ziel van mensen naar zich toe te trekken. De Amerikaanse zendelingen werden op de grond geworpen en met speren in het lichaam geprikt om te onderzoeken hoe het met hun ziel stond.

Het tweede geval deed zich voor in het gebied tussen Hollandia en de Mamberamo-rivier (Demta, Tablanusu), waar de bevolking intensief in aanraking is gekomen met het Nederlandse Bestuur, de Japanners en Amerikanen. Gedurende de Japanse bezetting (1940-1944) was dit gebied het centrum van de zogenaamde Simson-beweging, die als sociaal-religieus verschijnsel sterke overeenkomst vertoonde met de Koréri-beweging in het Biaks-Noemfoorse cultuurgebied. Een man van Tablanusu, gedoopt onder de naam Simson, predikte de komst van een heilstaat. De voorouders en gestorvenen zouden terugkeren en hun afstammelingen rijkdom en een paradijselijk bestaan verschaffen. Simson wilde het onrecht, dat de Blanken (hun opgestane voorouders) hun aandeden, door alle goederen die ze via een ondergrondse zeeweg uit het Cycloopgebergte ontvingen, voor zich te houden, weer herstellen. Deze verwachtingen waren gebaseerd op traditionele mythen en nieuw leven ingeblazen door het contact van Simson met een kolonist die of Spiritist dan wel Adventist was. *)

Volgens Kouwenhoven vertoonde een door hem bij name genoemde kolonist aan Simson voor het eerst een stomme film, waarvan laatstgenoemde diep onder de indruk kwam. De kolonist vertelde erbij dat de bewegende figuren allen zijn voorouders waren, die (tijdelijk) uit hun graf waren opgestaan. **) Spreeuwenberg echter, durft niet in te staan voor de waarheid van berichten, als zou de kolonist met een toverlantaarn zijn voorouders hebben opgeroepen. ***)

Daarentegen zijn volgens mondelinge inlichtingen, afkomstig van andere bronnen, door de kolonist lichtbeelden van bijbelse figuren vertoond. Dat film of lichtbeeld toch op een of andere wijze met deze beweging verband houden, blijkt wel uit de mededeling van Spreeuwenberg, dat de beweging naast „telegrafisten" (afgekeken van Hollandia), die boodschappen ontvingen van gestorvenen via een draad die hen met de graven verbond, ook „fotografen" kende. „Deze trad alleen op bij avond en werkte zonder toestel. Hij had slechts nodig een wit laken en een petroleumlamp. Z'n foto bestond hierin, dat hij uitmaakte met welke man of jongeman een jong meisje moest trouwen. Zij moesten daartoe gaan staan tussen het witte doek en de lamp. Zo werden zij „doorlicht" en hun bestemming werd vastgesteld". *) Uit het medegedeelde is duidelijk, dat de verschijnselen foto, film of lichtbeeld door de beweging als één geheel werden gezien. De inheemse interpretatie van foto, film of lichtbeeld heeft dus in het ontstaan en de functionering van de beweging een rol gespeeld. Deze interpretatie stoelt op de mythe van de heilstaat, dus op eigen cultuurwaarden.

Tot besluit van deze paragraaf volgt nog een bespreking van een verschijnsel waarover weliswaar nauwelijks gegevens zijn binnengekomen, maar dat toch in verband met de educatie door visuele middelen voor Nieuw-Guinea van belang is. Dit verschijnsel staat in de filmliteratuur bekend als het boemerang-effect **). Wanneer een film een inhoud en een strekking heeft, die indruist tegen gevestigde opvattingen en gedragspatronen van het publiek, dan kan het gebeuren dat de film juist het tegendeel van de opzet van de film uitwerkt. Gevestigde opvattingen en gedragingen worden dan niet doorbroken of verzwakt, maar juist versterkt. Het boemerang-effect is door ons slechts in twee gevallen geconstateerd, die evenwel ook voor een andere uitleg vatbaar zijn.

Het eerste geval heeft betrekking op de abituriënte van de A.L.S. bij wie het ongeloofwaardig en belachelijk maken van zogenaamde daemonen in de film „Daybreak in Udi" juist het omgekeerde uitwerkte: haar geloof in geesten werd er juist door versterkt, zodat zij niet meer alleen in het donker naar huis durfde te gaan: „Ik heb de geesten toch zelf in levende lijve gezien in de film." (zie pag. 25). Men kan haar reactie uiteraard louter toeschrijven aan wanbegrip, hoewel de film voorzien was van een Maleis commentaar. Echter, bezien vanuit het standpunt van de vervaardigers van de film, had deze bij het meisje juist het tegendeel van de strekking bewerkstelligd.

Ook de zojuist besproken Simson-beweging zou men in zekere zin het boemerang-effect van de door de kolonist vertoonde lichtbeelden van Bijbelse figuren kunnen noemen. Immers, mede deze voorstelling leidde niet tot uitbreiding, maar juist tot bestrijding van het Christelijk geloof: De Simson-beweging keerde zich tegen de Zending en tegen de Protestantse onderwijzers. Het ten tonele voeren van de Bijbelse figuren versterkte bij Simson het bij hem levende traditionele geloof, dat de voorouders en gestorvenen zouden terugkeren om een heilstaat te stichten.

Men kan zich evenwel ook met recht afvragen, of deze beweging ook zonder lichtbeelden zich niet zou hebben gemanifesteerd zoals ook elders in Nieuw-Guinea geschiedde. De vertoning van lichtbeelden was slechts een bijkomende factor.

Hoe het ook zij, het verschijnsel van het boemerang-effect moge de vervaardigers en vertoners van educatieve films en filmstrips tot voorzichtigheid manen.

*) F. C. Kamma. De Messiaanse Koréri-bewegingen in het Biak-Noemfoorse cultuurgebied, 1954, pag. 237.
**) Memorie van Overgave van de onderafd. Hollandia, 1947, pag. 55.
***) Kruis en Korwar, onder redactie van F. C. Kamma, 1953, pag. 156.

*) Kruis en Korwar, pag. 160.
**) Zie hierover nader: Instructional film research 1918-1950, Washington, pag. 5-18.

1. Conclusies en vergelijking met andere gebieden

De resultaten van het hoofdzakelijk te Hollandia gehouden onderzoek kunnen in de volgende conclusies worden samengevat.

1. Van de inheemse bioscoopbezoekers behoren slechts weinigen tot de oudere generatie, terwijl, althans in Hollandia, weinig kinderen bij de voorstellingen zijn opgemerkt.
2. Het inheemse bioscooppubliek bestaat voor het overgrote deel uit mannelijke personen.
3. De inheemse bioscoopbezoekers behoren voornamelijk tot de categorie permanent in de stad verblijvenden. Tijdelijk in de stedelijke centra vertoevenden treft men in de bioscopen weinig aan.
4. Het aantal Papoea bioscoopgangers is op het totaal van bioscoopbezoekers matig tot zeer gering. Te Hollandia was het percentage circa 7,5% en te Hollandia-Binnen 31%.
5. Van Hollandia en Hollandia-Binnen kon worden becijferd, dat een volwassen Papoea gemiddeld zeker niet meer dan zevenmaal per jaar een openbare bioscoopvoorstelling bijwoont.
6. De behoefte aan bioscoopbezoek is onder in stedelijke centra tijdelijk dan wel permanent verblijvende Papoea's nog gering. Kennelijk worden andere, zowel traditionele als moderne waarden, zoals vissen, genoegelijke kout, geld, goederen, voetbalspel en het bezoeken van restaurants, meer gewaardeerd dan de film.
7. De afstand tussen de Papoea enerzijds en het verschijnsel film alsmede het niet-inheemse filmpubliek anderzijds, is een van de voornaamste redenen voor het geringe inheemse bioscoopbezoek. Uit het onderzoek is gebleken, dat het Papoea-publiek in die bioscopen waarvan de sfeer vooral bepaald wordt door niet-inheemsen, veel geringer is dan in meer in de eigen inheemse sfeer gelegen lokaliteiten waar filmvoorstellingen plaats vinden.
8. Het aantal inheemsen dat godsdienstige bezwaren heeft tegen de commerciële film is gering.
9. De redenen tot het bijwonen van filmvoorstellingen zijn niet zozeer gelegen in een belangstelling voor de film als zodanig, maar in het zoeken en veelal passief ondergaan van vertier terwille van het vertier, of vanwege de associatie van de film met het begrip „vooruitgang".
10. Voor zeer vele inheemse toeschouwers is het vertoonde slechts een reeks van onsamenhangende, gedeeltelijk, nauwelijks of in het geheel niet begrepen beelden.
11. De reden voor het onder 10 genoemde verschijnsel wordt primair niet gevormd door een laag intelligentie-quotiënt of door het ontbreken van een Maleis commentaar, doch door het vreemd staan tegenover de wereld van

de film die een product is van de Westerse cultuur. De Papoea wordt bij het zien van films geconfronteerd met iets waarvoor zijn eigen bewust of onbewust beleefde voorstellingswereld (nog) te beperkt en door zijn cultuur te anders gericht is. Men heeft hier niet in de eerste plaats te maken met een psychologisch, intellectueel, of louter opvoedkundig vraagstuk, maar met een veel dieper gaand en meer omvattend cultuur- en acculturatieprobleem.

12. De overeenkomst in geestelijke habitus tussen kind en Papoea met betrekking tot het zien en begrijpen van films en eventueel daaruit voortvloeiend gedrag, is meer schijn dan werkelijkheid. Immers, de voorstellingswereld van het kind is nog beperkt, omdat het een k i n d is, dus zich z i j n cultuur nog niet heeft eigen gemaakt (enculturatie). Die van de volwassen Papoea is nog beperkt, omdat hij afkomstig van en behorende tot een niet-Westerse, a n d e r e cultuur, zich bevindt in het proces van acculturatie, waarbij hij het nieuwe — in casu de film — begrijpt en interpreteert vanuit zijn eigen voorstellingswereld, d.i. het waarden- en gedragspatroon van een Papoea-v o l w a s s e n e. Hoe weinig kinderlijk zijn ideeën zijn, blijkt wel uit de door zijn cultuur ingegeven hardnekkige pogingen om de strijd om een vrouw tot thema van vele films te maken (zie sub 18).
Wanneer hij meent, dat hij aan een kwartje genoeg heeft voor voeding tijdens een wereldreis (vgl. de film „Met een kwartje de wereld rond" met Fernandel), dan komt dit niet doordat hij naief is, kinderlijk denkt en handelt, maar doordat hij geen idee heeft van prijzen en fouragering, van de Westerse economie. *)
13. Tengevolge van het onder 10 en 11 genoemde is de Papoea toeschouwer geneigd aandacht te schenken aan uit het oogpunt van de film irrelevante zaken en situaties. Mede hierdoor ontgaat hem gemakkelijk de strekking van de film.
14. Het ontbreken van Maleis commentaar of Maleise onderschriften bemoeilijkt het kunnen volgen van de film in niet geringe mate, al houdt het tegemoetkomen aan dit bezwaar, met het oog op het ad 11 en 13 gestelde alsmede op het domineren van de visuele indruk, niet als vanzelfsprekend in, dat dán de film wél zal worden begrepen.
15. Westerse scholing en ervaring verhogen de mate van begrijpen van de film.
16. De opvattingen van de Stadspapoea met betrekking tot de echtheid van de film zijn enigszins tweeslachtig. Hij gelooft erin, maar blijft tevens op zijn hoede voor bedrog.
17. Het verzamelde materiaal omvat talrijke gevallen van eigen uitleg van een film. Deze zijn geïnspireerd op zowel traditionele opvattingen en gedragingen als op de veelal beperkte ideeën over het Westen.

*) Vgl. ook G. Pearson: „The making of films for illiteraties in Africa", in: „The film in Colonial Development", 1928; pag. 24.

18. De Papoea's zijn spoedig geneigd het thema van een film te zoeken in strijd om een vrouw, ook in die gevallen, waarin liefdesaffaires slechts een ondergeschikte rol spelen.

19. De Papoea vertoont in sterke mate de neiging om de film te waarderen van uit zijn visie op de „vooruitgang". Vooruitgang betekent naar zijn idee: rijkdom, bedrijvigheid, vertier en Christendom. De naar onze opvattingen noodzakelijke componenten van deze begrippen, t.w. gestage arbeid, verantwoordelijkheidsbesef in de Westerse sfeer, doelbewuste inspanning en Christelijk normbesef, worden slechts ten dele of in het geheel niet met „vooruitgang" geassocieerd. Niet zelden is dit begrijp mytisch of pseudo-mytisch geladen: velen verwachten dat de fel begeerde Westerse verworvenheden op een of andere wijze hun in de schoot zullen worden geworpen.

    Actiefilms, zoals die over cowboys, gangsters en oorlogshandelingen, zijn even zovele uitingen van en middelen tot vooruitgang. Zij presenteren de bedrijvigheid en het vertier — ook in de zin van verstrooiing — van het Westen en dienen als model voor de vooruitgang in Nieuw-Guinea.

    Daarnaast waarderen anderen de film louter als vorm van ontspanning op de wijze zoals ook vele Westerlingen een film waardeeren, evenwel met dit verschil dat eerstgenoemden er genoegen in scheppen een reeks onsamenhangende onvoldoende begrepen beelden over zich heen te laten gaan, terwijl laatstgenoemden de film als een samenhangend geheel verwerken.

20. Verreweg de grootste waardering vindt de actiefilm (sport-, cowboy, gangster-, oorlogs, gooi- en smijtfilm). Deze waardering is niet gebonden aan een bepaalde sekse of leeftijd.

21. Voor langgerekte liefdesscènes en voor romantische films met weinig actie bestaat geringe waardering.

22. Filmscènes, die een beeld geven of oproepen van personen, zaken of handelingen, waarmede men van huis uit of door opleiding dan wel functie of ervaring enigszins vertrouwd is, genieten grote waardering.

23. Er is door geen van de informanten de wens uitgesproken om films te doen vertonen over het louter traditionele milieu. De reden hiervan moet gezocht worden in het associeren van de film met „vooruitgang".

24. Het Papoea-individualisme doet zich ook met betrekking tot de waardering van films of van de film in het algemeen gevoelen.

25. Het manifeste gedrag van de inheemse toeschouwers tijdens filmvoorstellingen is primair niet afhankelijk van de hoedanigheden van de film, maar van de samenstelling van het publiek en van de sfeer, waarin zij zich bevinden.

26. Er is aan de samenstellers van dit rapport niets gebleken van een samenhang tussen film en a-sociaal gedrag. Verder valt het zich manifesteren van een dergelijke correlatie voorshands te betwijfelen. Wel is geconstateerd dat

actie-films, met name van het cowboy- en bandietengenre, aanleiding geven tot nabootsing door jongeren rond de puberteitsleeftijd.

27. Naar het oordeel van de samenstellers van dit rapport, schuilt het gevaar van de commerciële films niet zozeer in het aanleiding geven tot a-sociaal gedrag, als wel in het doen ontstaan of versterken van waanvoorstellingen over het Westen, waarvoor in de Papoea-opvattingen over „vooruitgang" een klankbodem aanwezig is. Eventueel met de film verband houdende inheemse gedragingen zullen vermoedelijk zich meer manifesteren in de richting van „vooruitgang", naar Papoea-opvattingen, dan in de richting van a-sociale praktijken.

28. De strekking van een film kan tengevolge van het optreden van het zogenaamde boemerang-effect bij het publiek in haar tegendeel worden verandert.

Over andere gebieden geeft de film-literatuur, hoewel betrekkelijk klein in omvang, ons een aantal aardige gegevens en paralellen.

Zo bericht men uit diverse onderontwikkelde gebieden, die min of meer te vergelijken zijn met Nederlands-Nieuw-Guinea, dat filmopnamen het best gemaakt — en dus later gezien — kunnen worden van een normaal gezichtspunt uit, en met eenvoudige filmtechniek. Dus geen stuntopnamen, halve dieren, losse armen, „bewegende" bomen, te snelle overgangen naar close-ups, montage, etc.; liever geen grote sprongen of intermezzo's in het filmverhaal. Ook de snelheid van de film zelf is dikwijls te groot voor de nog „oningewijde" niet-Westerling (India, Noord-Rhodesia, Congo, Kameroen).

Verder wordt overal aanbevolen, gebruik te maken van toelichting in de landstaal of een lingua franca. Daarom zijn stomme films dikwijls te prefereren boven geluidsfilms, opdat naar verkiezing toegelicht kan worden (Senegal, Kameroen, Australisch Nieuw-Guinea, Goudkust, anders echter in de Congo). Het blijkt dat films over „eigen bodem", met milieu's en personen en gewoonten die bekend zijn, veel meer in trek zijn dan de import-films, althans indien deze films niet kleinerend werden geacht (door het vertonen van b.v. naakte of halfnaakte personen; Noord-Rhodesia, Uganda, Biak). Eerstgenoemde films zijn meestal educatief en ter plaatse gefabriceerd (al geven de autoriteiten dan meestal toch de voorkeur aan strips); deze propaganda slaat werkelijk in. Men noemt dit het element van participatie in het vertoonde, ontbrekend bij het zien van Westerse films (Senegal, Congo, Egypte).

Het herhalen van reeds vertoonde films blijkt geen bezwaar, als deze films aantrekkelijk zijn voor het publiek (Senegal, Tanganyika).

Een groot deel van de film-literatuur beweegt zich op educatief terrein en niet op dat van de commerciële film. Voor Afrika worden als voornaamste filmsoorten aanbevolen: journaals, documentaires, leerzame technische films en tenslotte ontspanningsfilms. In Irak is veel vraag naar educatieve films; in Kameroen naar documentaires, evenals in Australisch-Nieuw-Guinea.

Evenals op Nieuw-Guinea bleken ook elders voor de inheemse toeschouwers filmthema's als jacht, liefde, sport, dansen, gangster-affaires e.d., kortom actie, het meest begrijpelijk te zijn (Congo). Maar men ziet het vertoonde het liefst „afgerond", b.v. de dief achter de gevangenis-tralies, de moordenaar gestraft. De cowboy-film bleek in landelijk Noord-Rhodesia voltrekt niet gewild te zijn (terwijl ook oorlogsfilms en -journaals werden becritiseerd), wel echter in het z.g. Copperbelt-district, de industriestreek.
Over kleurenfilms verschillen de meningen; er zijn voorstanders van (Centraal Afrika), maar ook tegenstanders (Noord-Rhodesia).

Naar komische films, ook tekenfilms, is veel vraag (Congo, Noord-Rhodesia, India, Irak), maar tekenfilms worden niet gewaardeerd in Marokko, Australisch-Nieuw-Guinea en Indonesië.

Ook elders is geconstateerd, dat de inheemse toeschouwers de film slechts fragmentarisch begrijpen, als een reeks losse plaatjes en bijkomstigheden zonder verband, waardoor zij selecteren en op eigen wijze interpreteren, lachen bij tragische momenten en niet reageren bij geestige. Hen ontbreekt de background die bij de Weterse speelfilm behoort aanwezig te zijn, terwijl zij bovendien dikwijls gepredisponeerd zijn t.a.v. bepaalde zaken, en veelal hen allerlei beelden volkomen vreemd zijn, zoals bijv. grote zeehavens aan inboorlingen uit woestijngebieden (Goudkust, Centraal Afrika, Congo). Zoals o.m. door een Blakker gerapporteerd werd dat de vele, door hem gedurende de laatste oorlogsjaren geziene films, hem totaal ontgaan waren, zo wordt ditzelfde verschijnsel ook vermeld uit Australisch-Nieuw-Guinea. — De reden zou zijn: het ontbreken van „ondergrond", „cultureel begrip" voor deze films bij de autochtonen.

Soms werd door inheemsen verzocht om kinderen te verbieden cowboy-films e.d. te zien, aangezien zij door zulke demoraliserende films ongehoorzaam heetten te worden, verwilderden, zakken-rollen en diefstal leerden (Noord-Rhodesia, Goudkust, Trinidad).
Evenals veelal bij de Papoea's het geval is, beschouwen ook elders inheemse bioscoopbezoekers het verfilmde als realiteit, als beeld van het Westerse leven; met alle verkeerde consekwenties daarvan (Congo, India, Goudkust, Ceylon, Jamaica).

In streken die op filmgebied meer vooruitgang tonen dan Nederlands Nieuw-Guinea, wordt meestal onderscheid gemaakt tussen stads-inheemsen en landelijke inheemsen, zowel qua projectie-apparatuur (films voor de eersten, strips voor de tweede groep) als qua filmtype (cowboy- enz. films enerzijds en meer educatieve anderzijds) (Congo).

In verschillende gebieden bestaat de behoefte aan bestudering van de reacties van „primitieve" filmbezoekers op de diverse soorten films, mede ten behoeve van te vervaardigen educatieve films. De questionnaire-methode is op enkele plaatsen waardeloos gebleken (Malakka, Congo, Kameroen). In 1952 werd een uitvoerig onderzoek gehouden in Nigeria (in 1955 nog geen rapport ervan!).
Mondelinge toelichting — en zelfs geluidstoevoeging — bij films werkt niet altijd

verhelderend. Daar dan zowel oog als oor van de onontwikkelde toeschouwer reageren moeten, ontstaat verwarring; de indrukken van het oog overheersen weliswaar, doch mondeling commentaar wordt daarom in vele gebieden vóór de voorstelling verstrekt en slechts sporadisch gedurende de vertoning.
Omtrent de mogelijke invloed van films op de toeschouwers moge aangehaald worden wat in de summary van „Instructional film research 1918-1950" vermeld staat (op pag. 7-16): „Roles related to socio-economic level, religion, educational status, age, and sex of the individual may at times affect the influence of the film on him".
In de Verenigde Staten van Amerika is vastgesteld dat bioscoopbezoek geen fysieke ontspanning bracht, doch integendeel een toeneming van spierspanning, blijkende uit een verhoging van lichaamstemperatuur met ½ tot 1 Fahrenheit. Hieruit, en uit reacties in de nacht na de voorstelling (vooral bij minderjarigen), blijkt hoezeer mentaal en emotioneel toeschouwers kunnen worden meegesleept bij het zien van ontspanningsfilms.

J. Suggesties

1. Daar het genre commerciële films, dat de Papoea bij uitstek waardeert, t.w. de actiefilms, een verwrongen, eenzijdig beeld of zelfs een caricatuur geven van de Westerse maatschappij en hij op grond van eigen voorstellingen over de „vooruitgang" voor deze indrukken zeer ontvankelijk is, is het, zolang een juist begrip voor deze films ontbreekt, wenselijk zoveel mogelijk te voorkomen, dat hij voorstellingen van deze films bijwoont. Het huidige tijdstip is uitermate geschikt voor het nemen van maatregelen, omdat de bioscoop nog niet in het centrum van de inheemse belangstelling staat.
2. Het preventieve optreden dient primair niet gericht te zijn op filmcensuur. Immers, zou deze effectief willen zijn, dan zou men alle actiefilms moeten weren, omdat het onder 1 genoemde bezwaar zich niet richt tegen bepaalde scènes, maar tegen het genre als geheel. Een dergelijke maatregel zou evenwel onrechtvaardig zijn jegens niet-inheemse bezoekers die actiefilms wensen te zien en deze wèl op hun juiste waarde weten te schatten, alsmede jegens de bioscoopexploitanten die daarmede een belangrijk deel van hun broodwinning zouden verliezen.
3. Het preventieve optreden dient zich primair te richten op de toeschouwers. Het ordonneren van segregatie met betrekking tot het bioscoopbezoek zou volkomen in strijd zijn met de hier bestaande rechtsopvattingen. Daar echter uit het onderzoek gebleken is, dat de Papoea de bioscoop mijdt, wanneer de sfeer ervan wordt bepaald door niet-inheemsen, zou reeds het plaatsen van bioscopen in voornamelijk Europees georiënteerde woonwijken vele Papoea's ervan weerhouden de aldaar gegeven voorstellingen bij te wonen.

4. Bij wijze van secondaire maatregel zou kunnen worden besloten tot de instelling van lokale filmkeuringscommissies. *) Met betrekking tot films die vertoond worden in regelmatig en veelvuldig door Papoea's bezochte bioscopen, zou de taak van deze commissies veel meer omvattend zijn dan het louter weren van onzedelijke of a-sociale films of filmscènes. In plaats daarvan zouden deze commissies zich op het positieve standpunt moeten stellen dat de film een aspect is van acculturatie, zoals in dit rapport uitvoerig is aangetoond. De films zouden vanuit dit standpunt op hun mérites beoordeeld moeten worden. Daarbij zou ook gelet moeten worden op een voor Papoea's te volgen opname-techniek.

   Wij ontveinzen ons niet dat een dergelijke beoordeling slechts gedeeltelijk te verwezenlijken zal zijn. Men is nu eenmaal met betrekking tot commerciële films gebonden aan bepaalde genres, waaraan de commissies niets kunnen veranderen. Daarom is de instelling van filmkeuringscommissies niet veel meer dan een lapmiddel, dat evenwel momenteel even nuttig en wenselijk is als het improvisorisch dichten van een lek in een boot.

5. Het is in meer dan één opzicht wenselijk dat in deze commissies zo mogelijk ook modern georiënteerde inheemsen zitting nemen.

6. Het zou onjuist zijn de Papoea volwassenen in verband met het stellen van leeftijdsgrenzen voor bepaalde films, gelijk te stellen met kinderen tot 14 jaar. De in dit rapport gereleveerde feiten weerspreken deze opvatting. Noodzakelijk is evenwel een strengere contrôle op de leeftijden der inheemse oudere bioscoopbezoekers, aangezien tijdens de filmenquête gebleken is, dat voorstellingen herhaaldelijk werden bezocht door personen beneden de gestelde leeftijdsgrenzen.

7. Verduidelijking van de commerciële films door middel van een in het Maleis gestelde, schriftelijke of mondelinge toelichting, is zeer wenselijk. Tevens zou op deze wijze bij elke daarvoor in aanmerking komende filmvoorstelling kunnen worden gewezen op het feit, dat de film slechts spel is en niet een weergave van de werkelijkheid.

8. Het zou onjuist zijn met betrekking tot het filmvraagstuk zich te beperken tot prohibitieve maatregelen. Wil de film werkelijk bijdragen tot reoriëntatie, opdat de Papoea zijn plaats in het wereldbestel kan innemen, dan zullen constructieve maatregelen moeten worden genomen. Wij hebben hier het oog op een instelling, die elders reeds vele jaren met succes functionneert, nl. de „film-unit". Deze maakt gebruik van inheemse spelers in een inheems milieu en vervaardigt educatieve-, documentaire- en indien mogelijk zelfs speelfilms (met de laatste categorie werden door Afrika zelfs internationale

*) Ter oriëntatie is aan dit rapport een copie van de Cinematograph Film Regulations van Australisch-Nieuw-Guinea als bijlage toegevoegd. Deze zijn na 1953 weliswaar niet ingrijpend gewijzigd. In deze regelingen heeft men zich op het standpunt van wettelijke segregatie gesteld.

successen behaald). Aan deze film-units ware een opleidingsschool voor inheems camera-personeel en een film-bibliotheek die zorg draagt voor circulatie van geselecteerde films, te verbinden. Als centrale instantie bezat Engeland op dit gebied de Colonial Film Unit, die bestond van 1939 tot maart 1955. In Centraal Afrika werkt sedert 1948, aan de Goudkust sedert 1949, in Uganda sedert 1955, in Australisch-Nieuw-Guinea sedert 1947 en in Malakka sedert 1946 een eigen, landelijk gefinancierd filmbedrijf. In de Belgische Kongo begon in 1950 de R.K. Lulua-film haar werk. Bij de filmkeuring (sub 4) is het noodzakelijk in aanmerking te nemen, dat louter educatieve en documentaire films op de duur niet zullen bevredigen. Het inheemse publiek wenst films met actie.

Hollandia-Binnen, 28 november 1956.

BIJLAGE I. *Aantal bezoekers per filmvoorstelling*

Datum	Titel van de film	Hollandia-Binnen				Hollandia			
		Totaal	Autochtonen			Totaal	Autochtonen		
			1e voorst.	2e voorst.	% totaal		1e voorst.	2e voorst.	% totaal
1956									
17-3	Deathvalley-manhunt	222	50	15	29	—	—	—	—
18-3	,,	145	25	11	25	—	—	—	—
19-3	,,	—	—	—	—)				
20-3	,,	—	—	—	—)	?		13	?
17-3	Send for Paul Temple	—	—	—	—	218		21	10
19-3	,,	102	19	10	28	—	—	—	—
20-3	,,	38	8	—	21	—	—	—	—
21-3	,,	—	—	—	—	52		34	65
24-3	Dark Command	342	86	60	42	—	—	—	—
25-3	,,	244	50	20	29	—	—	—	—
26-3	,,	—	—	—	—	?		5	?
27-3	,,	—	—	—	—	?		2	?
24-3	A. en C. en de mummie	—	—	—	—	326		5	1.5
26-3	,,	138	8	6	10	—	—	—	—
27-3	,,	78	56	—	72	—	—	—	—
28-3	,,	—	—	—	—	96		5	5
31-3	Thunderbirds	438	60	40	23	—	—	—	—
1-4	,,	380	?	?	?	—	—	—	—
2-4	,,	—	—	—	—	318)		56	9
3-4	,,	—	—	—	—	300)			
4-4	,,	?	68	63	?	—	—	—	—
31-3	An act of murder	—	—	—	—	224		?	?
2-4	,,	187	58	25	44	—	—	—	—
3-4	,,	97 ?	32	18	51	—	—	—	—
4-4	,,	—	—	—	—	72		7	10
7-4	That's my man (Gebroken belofte)	172	?	?	?	—	—	—	—
8-4	,,	106	?	?	?	—	—	—	—

9-4	That's my man	—	—	—	—	127		5	4
10-4	,,	—	—	—	—	76		3	4
7-4	On an island with you	—	—	—	—	422		22	5
9-4	,,	210	?	?	?	—	—	—	—
10-4	,,	92	?	?	?	—	—	—	—
11-4	,,	—	—	—	—	149	?	?	?
14-4	Jungle-girl	418	160	?	?	—	—	—	—
15-4	,,	357	?	?	?	—	—	—	—
16-4	,,	—	—	—	—	310	10	6	5
17-4	,,	—	—	—	—	101	4	—	4
14-4	The bride goes wild	—	—	—	—	118	?	?	?
16-4	,,	144	?	?	?	—	—	—	—
16-4	,,	43	10	—	23	—	—	—	—
17-4	,,	—	—	—	—	106	10	—	9
21-4	De wilde brigade	189	18	8	14	—	—	—	—
22-4	,,	39	15	—	40	—	—	—	—
23-4	,,	—	—	—	—	88	1	1	2
24-4	,,	—	—	—	—	34	—	1	3
21-4	The great waltz	—	—	—	—	176	10	15	14
23-4	,,	119	?	?	?	—	—	—	—
24-4	,,	37	?	?	?	—	—	—	—
25-4	,,	—	—	—	—	158	1	1	3.5
28-4	The fighting seabeas	420	30	30	14	—	—	—	—
29-4	,,	360	15	20	10	—	—	—	—
30-4	,,	—	—	—	—	265	?	?	?
1-5	,,	—	—	—	—	153	2	—	1.3
28-4	Julia misbehaves	—	—	—	—	227	?	?	?
1-5	,,	158	?	?	?	—	—	—	—
2-5	,,	—	—	—	—	58	?	6	?
5-5	The bells of Capistrano	375	116	118	62	—	—	—	—
6-5	,,	253	31	30	24	—	—	—	—
7-5	,,	—	—	—	—	236	8	5	5.5
8-5	,,	—	—	—	—	56	4	2	10
5-5	Black Hand (Jungle prinses)	—	—	—	—	366	?	?	?
7-5	,,	164	15	5	12	—	—	—	—

LITERATUUR

?	„Colonial Cinema", kwartaalblad van de Colonial Film Unit, 1940-1955.
?	„Reaction research", Colonial Cinema, 6, maart 1948 (no. 1)
?	„A Senegalese village refuses to go tot sleep", Colonial Cinema, 9, juni 1951 (no. 2)
?	„Filmstrips for village-India", Colonial Cinema, 11, maart 1953 (no. 1)
?	„Report on the Seminar on visual aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs
?	„The use of mobile cinema and radio vans in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1949
?	„Visual aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952
?	„Instructional film research, 1918-1950", Washington, 1951
?	„Making films in and for the Colonies", Look and Listen, 7, april 1953 (no. 4)
?	„The instuctional film in the United Kingdom Dependencies", Londen, 1955
K. A. Abbas:	„Indian Cinema. Key to understanding", Documentary Film News, 7, mei 1948
C. Beale:	„The commercial entertainment-film and its effect on colonial peoples", in: The Film in Colonial Development, Londen, 1948
L. van Bever:	„Le Cinéma pour Africains", Cahiers belges et congolais, 1940 (no. 14)
idem:	„The cinema as a means of education in the Belgian Congo" in: Visual Aids in Fundamental Educations", UNESCO, Parijs, 1952
P. Brinson:	„Choice and Care of films in Fundamental Education", Londen, 1950

idem: „Film discussion groups in Fundamental Education", London, 1950

A. Brys: „La lutte contre l'Analphabétisme . . .", in: „Symposium on popular education", Leiden, 1953

E. Clunies-Ross: „Visual Aids around the world", Community Development Bulletin, 7, 196 (no. 3)

A. Cornil: „Le Cinéma educatif pour Indigènes", Revue Coloniale, 1 sept. 1951, Brussel

F. Dumont: „Mobile film units in Morocco", Fundamental Education, 2, 1950 (no. 4)

idem: „The use of visual aids in Morocco", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

M. Ennabli: „Use of the cinema and audiovisual aids in fundamental education experiments in Tunesia", Fundamental Education, 5, 1953 (no. 3)

H. Franklin: „The Central African screen", Colonial Cinema, 8, december 1950 (no. 4)

S. Graham: „The work of the Gold Coast Film Unit", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

W. Holmes: „India uses Films in fundamental education", Fundamental Education, 2, 1950 (no. 3)

H. G. A. Hughes en S. Road: „The film and Fundamental Education", Londen, 1950

A. Izod: „Fundamental Education by film in Central Africa", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

Ch. Julius: „Education and media of mass communication in Papua-New Guinea", Papers on education, Dept. of Education (no. 6)

W. C. Klein: „Filmvertoningen voor inheemsen in tropisch Afrika", Schakels, no. 93 (N.N.G., no. 18), 1 okt. 1955

F. H. Knight: „The film unit of the Cameroons Development Corporation" in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

T. Lawman: „Information-research, an experiment in Northern Rhodesia", Colonial Cinema, 10, sept. 1952

K. L. Little: „The sociological implications of the film in colonial areas", Documentary Film News, 7, nov.-dec. 1948

P. A. Martel: „Cinéma Africain", Revua internationale du Cinéma, 5, 1950

P. J. Merkelijn: „Visuele Voorlichting", B.B. blad, 2, 1954 (no. 1)

idem: „Visual aids in Netherlands New Guinea", Pacific Reading, no. 7 (juni 194)

idem: „A film show for Pujoh Besar", S.P.C. Quarterly Bulletin, 5, 1955 (no. 1)

L. A. Notcutt en G. C. Latham „The African and the Cinema; ....." Londen, 1937

J. S. Ogden: „Experiment with movies", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

G. Pearson: „The making of film for illiterates in Africa", in: „The Film in Colonial Development, Londen, 1948

A. K. Pickering: „Another Walt Disney-experiment", Community Development Bulletin, 6, 1954 (no. 1) en: Colonial Cinema, 12, september 1954 (no. 3)

J. Roussel: „Le cinéma et son influence sur le Noir", in: „Que penser du Congo", Scheut, 1952

G. J. Schotte: „Films the Africans understand", ? ?, 1953

idem: „Rapport sur les activités de Luluafilm au Congo Belge", Lezing te Rijssel, 1955

W. Sellers: „The production of films for primitive people", Oversea Education, 13, oktober 1941 (no. 1)

A. Shaw: „Visul aids for the Egyptian Villages", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

W. L. Shirer en A. K. Pickering: „The potentialities of Disney health films in mass education in the Gold Coast", Fundamental and Adult Education, 6, 1954 (no. 3)

N. F. Spurr: „A report on the use of Disney's Hookwormfilm .....", Colonial Cinema, 9, juni 1951 (no. 2)

idem: „A memorandum on the results of research into audience reactions to the film....", Lagos, 1948. Public Relations Office

idem: „Some aspects of the work of the Colonial Film Unit in West and East Africa", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

idem: „One in the eye", Pacific Reading, no. 6 (maart 1954)

W. C. Steele: „Visiual Education in Papua and New Guinea", in: „Visual Aids in Fundamental Education", UNESCO, Parijs, 1952

BIJLAGE III

Cinematograph Film Regulations

(in force in New Guinea until 1953)

1. The Regulations may be cited as the Cinematograph Films Regulations.

2. In these Regulations, unless the contrary intention appears — „Censor" means the District Officer of the district in which any cinematograph film is proposed to be exhibited, and includes any officer of the Administration appointed in writing by the District Officer: „Permit" means a permit to exhibit cinematograph films to the public.

3. (1) Any person, who desire to exhibit any cinematograph film to the public shall apply, in writing, to the Censor for a permit at least three clear days before the day of the proposed exhibition of the film.
(2) The application for a permit shall be in accordance with the form set out in the Schedule to these Regulations and shall contain the title of the film, the name of the manufacturer of the film, and the date and place of the proposed exhibition of the film.

4. Upon receipt of an application, the Censor may, if he considers it desirable, require a private view of any film and the applicant shall thereupon grant to the Censor, at a time and place to be fixed by him, a private view of the film.

5. A permit shall not be issued tot any person, except upon the condition that the film, in respect to which the application for a permit is made, shall not be exhibited to natives, unless it is a film of one of the following kinds:

   (a) a film which deals with educational matters;

   (b) a film which portrays description of scenery;

   (c) a film which portrays travels or voyages;

   (d) a film which portrays events of public importance or of general interest;

   (e) a film delas with industrial matters;

   (f) a film which portrays cartoons; or

   (g) a film which portrays pictures in which all the actors taking part in the exhibition on the films are natives.

6. (1) Subject to the regulations, the Censor may

(a) grant a permit;

(b) refuse a permit; or

(c) grant a permit conditionally upon the film not being exhibited to natives.

(2) The Censor shall endorse a memorandum of his decision on the application for a permit and shall return the aplication tot the applicant.

7. No permit under these Regulations shall be issued to any person who is not the holder of a licence to keep a place of entertainment under the provisions of the Places of Entertainment Regulations made under the Licences Ordinance 1923—1924.

8. Any person, who exhibits a film on the cinematograph without having a permit under these Regulations to exhibit the film to the public, or who, having a permit to exhibit the film to the public conditionally upon it not being exhibited to natives, exhibits the film to natives or is guilty of any creach of, or any breach of, or non-comlance with, any of the provisions of these Regulations, shall be guilty of an offence.
Penalty; Fifty pounds.